

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας
& Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η Χωρική Οργάνωση του Τουρισμού των Ορεινών
Περιοχών. Η Περίπτωση της Ηπείρου»

"Spatial Organization of Tourism in Mountainous Regions: The
Case of Epirus."

Επιμέλεια: Βασιλοπούλου Ιωάννα

Επιβλέποντες: Γουργιώτης Ανέστης,

Πρόδρομος Μαρδάκης

Βόλος, Ιούνιος 2025

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Περίληψη

Οι ορεινές περιοχές της Ελλάδας, παρότι διαθέτουν σημαντικά γεωγραφικά και πολιτισμικά πλεονεκτήματα, αντιμετωπίζουν πλήθος αναπτυξιακών δυσκολιών λόγω γεωγραφικής απομόνωσης, πληθυσμιακής συρρίκνωσης και ανεπάρκειας υποδομών. Η εργασία αυτή εξετάζει τον ρόλο του τουρισμού ως μοχλό για τη βιώσιμη ανάπτυξη του ορεινού χώρου, με έμφαση στην Περιφέρεια Ηπείρου. Μέσα από ανάλυση του θεσμικού και χωροταξικού πλαισίου, διεθνών μοντέλων ανάπτυξης και εφαρμογών στον ελληνικό χώρο, αναδεικνύονται οι προοπτικές και οι προκλήσεις για την αξιοποίηση του τουρισμού ως στρατηγικού εργαλείου. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σύνδεση του τουρισμού με την τοπική παραγωγή, την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η εργασία καταλήγει σε πρόταση χωρικού προτύπου ανάπτυξης, προσαρμοσμένου στις ιδιαιτερότητες του ορεινού χώρου, το οποίο ενισχύει τη συνοχή και την ανθεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών.

Λέξεις Κλειδιά

Ορεινός τουρισμός, περιφερειακή ανάπτυξη, χωρικό πρότυπο, βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, Ήπειρος

Abstract

Mountainous areas in Greece, despite their significant geographical and cultural value, face multiple development constraints due to geographic isolation, demographic decline, and limited infrastructure. Nevertheless, they also possess a wealth of natural and cultural resources that remain underutilized. This thesis investigates the role of tourism as a lever for the sustainable development of mountain regions, focusing particularly on the Region of Epirus. It examines how targeted tourism policies can transform structurally disadvantaged mountainous areas into vibrant local economies. Through an in-depth analysis of national and regional planning frameworks, international models of mountain tourism development, and case studies in the Epirus region, the study highlights both the opportunities and challenges in fostering balanced, sustainable tourism. Special emphasis is placed on the integration of tourism with local production, environmental protection, and the preservation of cultural heritage, proposing a spatial development model tailored to the characteristics of mountain areas. This approach aims to reinforce territorial cohesion and resilience in these vulnerable regions.

Keywords

Mountain tourism, regional development, spatial pattern, sustainable tourism development, Epirus

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	4
1.1 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ.....	5
1.2 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΧΩΡΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	11
<i>1.2.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ.....</i>	<i>16</i>
1.3 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΟ.....	18
<i>1.3.1 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ.....</i>	<i>23</i>
1.4 ΣΥΝΟΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΟ.....	28
2.1 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	28
<i>2.1.1 ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.....</i>	<i>31</i>
2.2 Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	33
<i>2.2.1 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (ΚΑΠ).....</i>	<i>34</i>
<i>2.2.2 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (Κ.Ε.Δ.Ε).....</i>	<i>35</i>
<i>2.2.3 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΧΑΡΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ.....</i>	<i>36</i>
<i>2.2.4 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ ΤΟ ΝΕΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΣΠΑ 2021-2027.....</i>	<i>43</i>

2.2.5 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER.....	44
2.3 ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΟ.....	45
2.4 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	46
2.5 ΣΥΝΟΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	63
3.1 ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ.....	64
3.1.1 ΤΟ ΤΥΡΟΛΕΖΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	67
3.1.2 ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	70
3.2 Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΙΑΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	74
3.3 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΗΠΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	76
3.4 ΣΥΝΟΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	84
4.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΔΑΦΙΚΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	86
4.2 ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ.....	89
4.3 ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΓΚΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.....	91

4.3.1 ΠΙΝΔΟΣ.....	93
4.3.2 ΟΡΕΙΝΟΣ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ (ΚΟΝΙΤΣΑ – ΚΑΛΠΑΚΙ – ΔΕΛΒΙΝΑΚΙ).....	93
4.3.3. ΒΟΡΕΙΑ ΠΙΝΔΟΣ (ΖΑΓΟΡΟΧΩΡΙΑ – ΚΟΝΙΤΣΑ – ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ).....	93
4.3.4 ΝΟΤΙΑ ΠΙΝΔΟΣ (ΜΕΤΣΟΒΟ – ΠΡΑΜΑΝΤΑ – ΑΓΝΑΝΤΑ – ΒΟΥΛΓΑΡΕΛΙ).....	94
4.3.5 ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ, ΠΩΓΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΖΑΓΟΡΟΧΩΡΙΩΝ.....	94
4.3.6 ΟΡΕΙΝΟΣ ΟΓΚΟΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ (ΑΘΑΜΑΝΙΚΩΝ ΟΡΕΩΝ).....	94
4.4 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	99
4.5 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ.....	100
4.6 ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΗΠΕΙΡΟ	102
4.6.1 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ – ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.....	103
4.6.2 ΕΙΔΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΥΠΟ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ).....	106
4.6.3 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018).....	110
4.7 ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.....	119
4.7.1 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.....	120
4.7.2 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	121
4.8 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΧΩΡΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	122
4.9 ΣΥΝΟΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	131
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	134

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Ποσοστό Φτώχειας στις Αγροτικές Περιοχές	15
Διάγραμμα 2: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (Εκατομμύρια ευρώ) και Ποσοστό Απασχόλησης στις Αγροτικές Περιοχές	16
Διάγραμμα 3: Ποσοστό συμμετοχής τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2009	57
Διάγραμμα 4: Ποσοστό συμμετοχής τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2013	58
Διάγραμμα 5: Ποσοστό συμμετοχής τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2024	59
Διάγραμμα 6: Η πτωτική τάση των κατευθύνσεων τουρισμού για τον ορεινό χώρο	61

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Πυλώνες Βιώσιμης Ανάπτυξης	20
Εικόνα 2: Λόγοι Επίσκεψης των τουριστών στους ορεινούς όγκους κατά τους θερινούς μήνες	22
Εικόνα 3: Υπόδειγμα Αστικού Συστήματος του Christaller.....	23

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Υπόμνημα πινάκων 2,3,4,	50
Πίνακας 2: Αποδελτίωση ΕΧΠΣΑΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2009	50
Πίνακας 3: Αποδελτίωση ΕΧΠΣΑΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2013	52
Πίνακας 4: Αποδελτίωση ΕΧΠΣΑΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2024	55
Πίνακας 5: Κατηγοριοποίηση ποσοστών συμμετοχής και τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2009	57
Πίνακας 6: Κατηγοριοποίηση ποσοστών συμμετοχής και τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2013	58
Πίνακας 7: Κατηγοριοποίηση ποσοστών συμμετοχής και τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2024	59
Πίνακας 8: Κατευθύνσεις Επιχειρησιακού – Στρατηγικού Σχεδίου Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου	103
Πίνακας 9: Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού (Υπό Διαβούλευση)	106
Πίνακας 10: Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Περιφέρειας Ηπείρου	111
Πίνακας 11: Κατανομή κλινών στους ορεινούς δήμους την Περιφέρειας Ηπείρου	120

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 1: Ταξινόμηση των Κοινοτήτων ανά γεωμορφολογικό τύπο σύμφωνα με τα κριτήρια της ΕΛΣΤΑΤ	7
Χάρτης 2: Η παγκόσμια χαρτογράφηση των ορεινών περιοχών, από τον ΟΗΕ	12

Χάρτης 3: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ σε Αγροτικές Περιοχές (Ευρώ/Κάτοικο)	14
Χάρτης 4: Χάρτης των Συμβαλλόμενων Μερών της Σύμβασης των Άλπεων	66
Χάρτης 5: Κατανομή των Κλινών Airbnb σε Εθνικό Επίπεδο.....	76
Χάρτης 6: Χιονοδρομικά κέντρα Ελλάδας.....	81
Χάρτης 7: Θέση της Περιφέρειας Ηπείρου στον Ελλαδικό Χώρο.....	86
Χάρτης 8: Διοικητική Διάρθρωση της Περιφέρειας Ηπείρου	89
Χάρτης 9: Καταγραφή Των Ορεινών Όγκων της Περιφέρειας Ηπείρου.....	92
Χάρτης 10: Ορεινός όγκος Τζουμέρκων (Αθαμανικών όρεων)	98
Χάρτης 11: Κύριο Οδικό Δίκτυο Περιφέρειας Ηπείρου	101
Χάρτης 12: Ορεινοί Πόροι της Περιφέρειας Ηπείρου: Δίκτυο Natura, Παραδοσιακοί Οικισμοί και Αρχαιολογικοί Πόροι	124
Χάρτης 13: Προτεινόμενο Χωρικό Πρότυπο Τουριστικής Ανάπτυξης στον Ορεινό Χώρο της Περιφέρειας Ηπείρου	128

Ακρωνύμια / Συντομογραφίες

ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
Κ.Ε.Δ.Ε	Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΠΑΑ	Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης
ΕΓΤΑΑ	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης
ΕΣΠΑ	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
UNWTO	United Nations World Tourism Organization (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού)
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale
CLLD	Community-Led Local Development (Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων)
ΠΧΠ	Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο
ΕΧΠΣΑΑ	Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό
Ε.Ο.Τ.	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα αποτελεί μία από τις πλέον ορεινές χώρες της Ευρώπης, καθώς το 42% της έκτασής της καταλαμβάνεται από ορεινές περιοχές. Παρά το γεωμορφολογικό αυτό πλεονέκτημα και τον πλούτο φυσικών και πολιτισμικών πόρων που συναντιούνται στον ορεινό χώρο, η αναπτυξιακή του πορεία τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται φθίνουσα. Η πορεία αυτή αποδίδεται σε ένα σύνολο παραγόντων, όπως η απουσία συντονισμένων δράσεων σε διαπεριφερειακό επίπεδο, ο αυξημένος ανταγωνισμός μεταξύ των επιμέρους οικονομικών τομέων που δραστηριοποιούνται στον ορεινό χώρο, καθώς και η ελλιπής ενσωμάτωση των αναπτυξιακών σχεδίων στις τοπικές ανάγκες. Πολλές φορές, οι πολιτικές που εφαρμόζονται δεν λαμβάνουν υπόψη τις κοινωνικές και πολιτισμικές δυναμικές των τοπικών κοινοτήτων, περιορίζοντας τη δυνατότητα ουσιαστικής αξιοποίησης του αναπτυξιακού δυναμικού των περιοχών αυτών.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η αναπτυξιακή υστέρηση σε ορισμένες περιπτώσεις έχει λειτουργήσει προστατευτικά για τον φυσικό και πολιτισμικό χαρακτήρα των περιοχών αυτών, διατηρώντας τοπία υψηλής αισθητικής, παραδοσιακή αρχιτεκτονική και πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Τα στοιχεία αυτά, εφόσον αξιοποιηθούν κατάλληλα, μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και να λειτουργήσουν ως μοχλός ανασυγκρότησης των τοπικών οικονομιών.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τον ρόλο του τουρισμού ως αναπτυξιακού εργαλείου για τις ορεινές περιοχές, με έμφαση σε εκείνες που παρουσιάζουν διαρθρωτικές αδυναμίες και δημογραφική συρρίκνωση. Κεντρικός σκοπός είναι η ανάδειξη των δυνατοτήτων αξιοποίησης του τουρισμού στο πλαίσιο στοχευμένων πολιτικών που να ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες του ορεινού χώρου, προωθώντας την αειφορία και την ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών.

Η περιοχή μελέτης είναι η Περιφέρεια Ηπείρου, μια κατεχοχήν ορεινή περιφέρεια, η οποία παρουσιάζει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, η πολιτιστική της ταυτότητα, η ύπαρξη παραδοσιακών οικισμών ενώ

ταυτόχρονα αντιμετωπίζει προκλήσεις που σχετίζονται με την γεωγραφική απομόνωση, τη δημογραφική συρρίκνωση και τις περιορισμένες τουριστικές υποδομές σε πολλές ορεινές ενότητες.

Η εργασία επικεντρώνεται ειδικά στις Περιφερειακές Ενότητες Ιωαννίνων και Άρτας, και συγκεκριμένα στις ορεινές περιοχές των δήμων Ζαγορίου, Μετσόβου, Κόνιτσας, Βορείων και Νοτίων Τζουμέρκων. Η επιλογή αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι πρόκειται για περιοχές με έντονο ορεινό χαρακτήρα, διατηρημένα πολιτιστικά και φυσικά τοπία και ταυτόχρονα περιορισμένο βαθμό τουριστικής αξιοποίησης. Παρά το αναπτυξιακό τους έλλειμμα, συγκεντρώνουν υψηλές δυνατότητες για ήπια και ποιοτική τουριστική ανάπτυξη, καθιστώντας τες ιδανικές για την αξιολόγηση των πολιτικών και των χωρικών προσεγγίσεων που εξετάζει η παρούσα μελέτη.

Στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής σκοπός είναι:

- να παρουσιαστεί η ευρωπαϊκή και εθνική πολιτική για τον ορεινό χώρο.
- να αποσαφηνίσει τον ρόλο του τουρισμού στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών.
- να προσδιορίσει τις κατευθύνσεις και τις δυνατότητες ανάπτυξης του ορεινού χώρου, εστιάζοντας στην επίδραση και συμβολή της τουριστικής ανάπτυξης στην Περιφέρεια Ηπείρου.

Για την καλύτερη κατανόηση των παραπάνω, διατυπώνονται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποια είναι η υφιστάμενη πολιτική και το θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη του ορεινού χώρου και του ορεινού τουρισμού σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο;
- Πώς συμβάλλει ο τουρισμός στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, ειδικά στην Περιφέρεια Ηπείρου, λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες και δυναμικές;
- Ποιο χωρικό πρότυπο ανάπτυξης είναι κατάλληλο για τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού στην περιοχή μελέτης;

Η μεθοδολογία της παρούσας διπλωματικής εργασίας ακολουθεί μια συνδυαστική ποιοτική προσέγγιση, η οποία βασίζεται στην ανάλυση θεσμικού, θεωρητικού και χωρικού περιεχομένου, με στόχο την κατανόηση του ρόλου του τουρισμού στην ανάπτυξη του ορεινού χώρου, και ειδικότερα στις Περιφερειακές Ενότητες Ιωαννίνων και Άρτας, της Περιφέρειας Ηπείρου.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναφερθούν οι έννοιες του ορεινού χώρου και του τουρισμού και κάθε άλλη προσέγγιση άμεσα συνδεδεμένη με τις δύο παραπάνω έννοιες καθώς και η διεθνής εμπειρία δηλαδή παραδείγματα ορεινού τουρισμού από χώρες του εξωτερικού και παρουσίαση των πλεονεκτημάτων .

Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζεται το θεσμικό πλαίσιο του τουρισμού μέσα από τη διαχρονική ανάλυση των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων Τουρισμού, καθώς και οι πολιτικές του ορεινού χώρου. Γίνεται αποδελτίωση των κατευθύνσεων που αφορούν αποκλειστικά τον ορεινό χώρο, ώστε να διαπιστωθεί η βαρύτητα και η στρατηγική προσέγγιση του εθνικού σχεδιασμού σε σχέση με τις ορεινές περιοχές.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αποτυπώνεται η εθνική εμπειρία τουριστικής ανάπτυξης ορεινών περιοχών. Μέσα από ενδεικτικά παραδείγματα (ξενοδοχειακές μονάδες, βραχυχρόνια μίσθωση, εναλλακτικές μορφές τουρισμού), παρουσιάζεται η διεθνής εμπειρία, με έμφαση στα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης των Άλπεων (Τυρολέζικο και Γαλλικό).

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε πως όλες οι προσεγγίσεις που παρουσιάστηκαν στα παραπάνω κεφάλαια ενσωματώνονται στην περιφέρεια μελέτης, δηλαδή στην περιφέρεια Ηπείρου, μέσα από μία ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στη ζώνη των ορεινών όγκων που εκτείνεται κατά μήκος του ανατολικού ορίου της Περιφέρειας στους Νομούς Ιωαννίνων (Ζαγόρι, Μέτσοβο, Κόνιτσα, βόρεια Τζουμέρκα) και Άρτας (κεντρικά και νότια Τζουμέρκα) και παρουσιάζει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης, βάσει των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει (παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορική, πολιτιστική κληρονομιά, περιοχές φυσικού κάλλους) ενώ θα καταγραφούν και οι υφιστάμενες τουριστικές υποδομές μελετώντας την συγκέντρωση τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο ορεινός χώρος αποτελεί μια ιδιαίτερη γεωγραφική, κοινωνική και οικονομική ενότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα φυσικά, πληθυσμιακά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Η τοπογραφία, η προσβασιμότητα, η χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα και η εξάρτηση από πρωτογενείς δραστηριότητες αποτελούν στοιχεία που διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία του. Παρουσιάζει σημαντικές προκλήσεις στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς αντιμετωπίζει περιορισμούς όσον αφορά τις οικονομικές δραστηριότητες, τις υποδομές και τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η πολιτική αντιμετώπιση των αγροτικών και ορεινών περιοχών παρουσιάζει ποικιλία στρατηγικών και παρεμβάσεων. Οι αναπτυξιακές πολιτικές που εφαρμόζονται στοχεύουν στη μείωση των ανισοτήτων, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και την προώθηση εναλλακτικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας, όπως ο τουρισμός. Η πολυδιάστατη φύση των προβλημάτων ανάπτυξης, όπως η πληθυσμιακή συρρίκνωση, η έλλειψη επενδύσεων και η απουσία συντονισμένων στρατηγικών, αναδεικνύει την ανάγκη για στοχευμένες και προσαρμοσμένες πολιτικές.

Ο τουρισμός διαδραματίζει έναν όλο και πιο σημαντικό ρόλο, ως μοχλός ανάπτυξης για τον ορεινό χώρο, προσφέροντας ευκαιρίες διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας και ενίσχυσης της απασχόλησης. Ωστόσο, η αξιοποίηση του τουριστικού δυναμικού απαιτεί ισορροπία ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στο πλαίσιο της θεωρητικής ανάλυσης, γίνεται αναφορά στη θεωρία του Christaller περί κεντρικών τόπων και στη θεωρία του Perroux για τους πόλους ανάπτυξης, καθώς συμβάλλουν στην κατανόηση της χωρικής διάρθρωσης των δραστηριοτήτων και της δυναμικής ανάπτυξης στις ορεινές περιοχές. Οι θεωρίες αυτές προσφέρουν

ένα ερμηνευτικό πλαίσιο, πως μπορούν ορισμένοι ορεινοί προορισμοί, να αποτελέσουν κέντρα τοπικής ανάπτυξης ή σημεία συγκέντρωσης επενδύσεων και καινοτομίας.

Η ενότητα αυτή εισάγει το θεωρητικό και αναπτυξιακό υπόβαθρο της μελέτης, αποτυπώνοντας τις προκλήσεις και τις προοπτικές των ορεινών περιοχών.

1.1 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η σημασία των ορεινών περιοχών αναγνωρίζεται διεθνώς. Αυτό αποδεικνύεται από την ενσωμάτωση ενός ειδικού κεφαλαίου στο Πρόγραμμα της Τοπικής Agendas 21, το οποίο αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1991. Ηγέτες από όλο τον κόσμο έλαβαν αποφάσεις και ανέλαβαν πρωτοβουλίες για την προστασία και την αξιοποίηση του ορεινού όγκου, ενώ η ανακήρυξη του 2002 ως «Παγκόσμιου Έτους για το Βουνό» ενίσχυσε περαιτέρω την αναγνώριση της σημασίας του σε παγκόσμια κλίμακα (Κυπριζλής, 2024).

Ο ορεινός χώρος στην Ελλάδα αποτέλεσε παραδοσιακά βασικό τόπο εγκατάστασης πληθυσμού, λόγω γεωγραφικών και κοινωνικών συνθηκών. Ωστόσο, μεταπολεμικές εξελίξεις και η εσωτερική μετανάστευση άλλαξαν το πρότυπο αυτό, οδηγώντας σε μετακινήσεις προς τα αστικά κέντρα.

Σύμφωνα με τους Τσιλιμίγκας και Γουργιώτης (2023), στον ορεινό χώρο αναδύθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες σημαντικά αναπτυξιακά ζητήματα που σχετίζονται με:

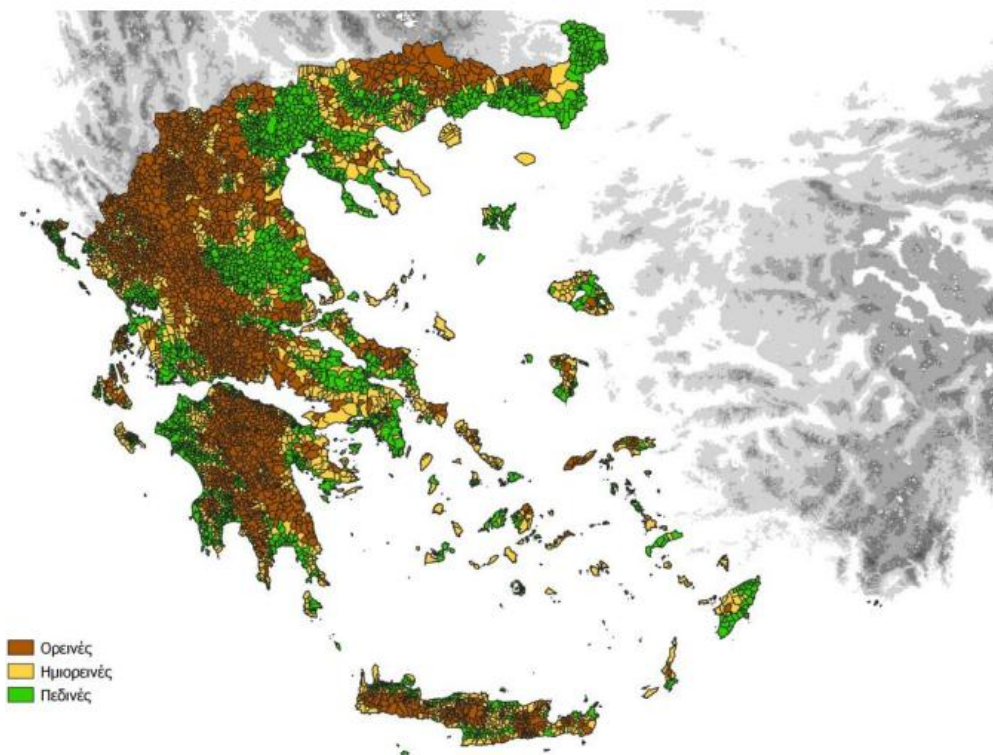
1. τη μετακίνηση του πληθυσμού και της παραγωγικής βάσης της χώρας προς τα μεγάλα αστικά κέντρα, τον πεδινό χώρο και τις παράκτιες ζώνες,
2. την περιφερειακή αναπτυξιακή θέση, για πολλές δεκαετίες, μεγάλο μέρος των ορεινών περιοχών της χώρας σε σχέση με τους κυρίαρχους εθνικούς άξονες

3. και πόλους ανάπτυξης της χώρας, καθώς ο ορεινός χώρος, κατά κύριο λόγο αποτελείται από μειονεκτικές περιοχές,
4. το χαμηλό επίπεδο προσπελασιμότητας, που περιορίστηκε με την ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού, της Ιόνιας οδού και του αυτοκινητόδρομου Κεντρικής Ελλάδας και γενικότερα την ανεπάρκεια σε υποδομές,
5. τη μεθοριακή θέση, αφού μεγάλο μέρος των ορεινών συμπλεγμάτων της χώρας βρίσκεται στη βόρεια μεθοριακή ζώνη της χώρας συστήνοντας τμήματα εκτεταμένων ορεινών όγκων που εκτείνονται στη λοιπή Βαλκανική Χερσόνησο, με κοινά φυσικά χαρακτηριστικά και προβλήματα, ως απόρροια της γεωγραφικής και φυσικής συνέχειας του ορεινού χώρου. Για πολλές δεκαετίες τα σύνορα ήταν ερμητικά κλειστά δημιουργώντας διάσπαση σε έναν ενιαίο φυσικογεωγραφικό χώρο,
6. τα όρια των ενοτήτων της διοικητικής γεωγραφίας της χώρας ορίζονταν στις κορυφογραμμές, διασπώντας την ενιαία διαχείριση ενός ενιαίου φυσικογεωγραφικού χώρου.

Οι ορεινές περιοχές, όπως έχουν οριστεί διαχρονικά, αποτελούν ένα περιβαλλοντικά και ποσοτικά κρίσιμο τμήμα που καλύπτει σχεδόν το 50% της συνολικής έκτασης της χώρας. Παρά το γεγονός ότι φιλοξενούν λιγότερο από το 10% του μόνιμου πληθυσμού, η σημασία τους είναι αδιαμφισβήτητη και η παρουσία τους είναι αναμφισβήτητα αισθητή (Κυπριζλής, 2024).

Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία ορίζει ως ορεινούς τους δήμους και τις κοινότητες που βρίσκονται σε υψόμετρο άνω των 800 μέτρων (Χάρτης 1) ή έχουν έδαφος με απότομες κλίσεις και ακανόνιστη μορφολογία. Αυτές οι περιοχές συχνά διαχωρίζονται από βουνά, γκρεμούς και εδαφικές πτυχώσεις με έντονες υψομετρικές διαφορές, ενώ μεγάλο τμήμα τους καλύπτεται από παρθένα δάση. Επομένως, η έννοια της ορεινότητας δεν εξαρτάται μόνο από το υψόμετρο, αλλά περιλαμβάνει και χαρακτηριστικά όπως η δυσκολία πρόσβασης και οι απαιτητικές ή μεταβαλλόμενες κλιματικές συνθήκες. Αυτά τα στοιχεία καθιστούν την ορεινότητα πηγή προκλήσεων κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής φύσης.

Χάρτης 1: Ταξινόμηση των Κοινοτήτων ανά γεωμορφολογικό τύπο σύμφωνα με τα κριτήρια της ΕΛΣΤΑΤ

Πηγή: ΕΕΤΑΑ, 2010

Σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, στην Ελλάδα οι ορεινές και ημιορεινές περιοχές, καθώς και σημαντικό ποσοστό πεδινών περιοχών, ταυτίζονται με τον αγροτικό χώρο. (Σωτηροπούλου, 2006)

Οι ορεινές περιοχές (Γουργιώτης, 2004), βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, καθώς και των φαινομένων τουριστικής ανάπτυξης και αστικοποίησης, μπορούν να διακριθούν στις εξής κατηγορίες:

1. Περιοχές με έντονο τουριστικό χαρακτήρα, όπου η τουριστική δραστηριότητα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη τόσο της ίδιας της περιοχής όσο και των γειτονικών.
2. Περιοχές με οικονομικές διαφοροποιήσεις, που χαρακτηρίζονται από την παραδοσιακή αγροτική οικονομία και παρουσιάζουν δημογραφική ανάκαμψη.

3. Περιοχές ευαίσθητες δημογραφικά και οικονομικά, οι οποίες αντιμετωπίζουν κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις.
4. Περιοχές υπό μεγάλη αστική επίδραση, που επηρεάζονται άμεσα από γειτονικές αστικές περιοχές.
5. Περιοχές που ερημοποιούνται και μεταλλάσσονται σε τουριστικές, δηλαδή περιοχές που αναπροσανατολίζονται προς τον τουρισμό ως βασική οικονομική δραστηριότητα.
6. Βιομηχανικές περιοχές σε παρακμή, όπου η βιομηχανική δραστηριότητα μειώνεται σταδιακά.
7. Μειονεκτικές αγροτικές περιοχές, που χαρακτηρίζονται από χαμηλή οικονομική ανάπτυξη και περιορισμένες προοπτικές.

Αυτές οι κατηγορίες καταδεικνύουν τη διαφοροποίηση των ορεινών περιοχών και τονίζουν τη σημασία τους στην ανάπτυξη πολιτικών για την ενίσχυση της βιωσιμότητάς τους.

Η ιδιαιτερότητα του ορεινού χώρου συχνά αντιμετωπίζεται υπό την έννοια του μειονεκτήματος, όπως αποτυπώνεται σε πολιτικά κείμενα και εκθέσεις που αφορούν την ανάπτυξη και τη διαχείριση των ορεινών περιοχών, όπως αναφέρεται στον Γουργιώτη, 2004:32). Οι βασικές πτυχές της έννοιας της ιδιαιτερότητας συνοψίζονται στις εξής κατηγορίες:

1. *Φυσικός Χώρος και Μειονεκτήματα:* Τα φυσικά χαρακτηριστικά των ορεινών περιοχών, όπως το υψόμετρο, οι απότομες κλίσεις, οι χιονοπτώσεις, η απομόνωση και ο γεωγραφικός εγκλωβισμός, αποτελούν συχνά τη βάση για τον νομικό καθορισμό των ορεινών ζωνών. Αυτά τα στοιχεία θεωρούνται φυσικά μειονεκτήματα που δυσχεραίνουν τη βιωσιμότητα και ανάπτυξη των περιοχών αυτών.
2. *Πολιτισμική Ιδιαιτερότητα:* Η κοινωνία των ορεινών περιοχών διακρίνεται από μια ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα, η οποία δύσκολα αποτυπώνεται μέσω ποσοτικών δεικτών. Ωστόσο, αυτή η ταυτότητα έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση πολιτικών για τον ορεινό χώρο, κυρίως

σε χώρες της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης. Η εικόνα του κατοίκου των ορεινών περιοχών θεωρείται σύμβολο ανθεκτικότητας και πολιτιστικής κληρονομιάς.

3. *Κοινωνικοοικονομική Διάσταση:* Η ιδιαιτερότητα του ορεινού χώρου περιλαμβάνει επίσης τη διάρθρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων, την πρόσβαση στις παρεχόμενες υπηρεσίες και την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Παρά την ευαισθησία που χαρακτηρίζει αυτές τις περιοχές, τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα δεν απορρέουν μόνο από τα φυσικά χαρακτηριστικά του εδάφους.
4. *Κρίσιμα Ζητήματα και Τομείς με Μειονεκτήματα:* Στις ορεινές περιοχές, η γεωργία αποτελεί τον τομέα με τα περισσότερα προβλήματα. Η αδυναμία χρηματοδότησης της παραγωγής και η δυσκολία διατήρησης μιας ικανοποιητικής πυκνότητας πληθυσμού είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα. Επιπλέον, το χαμηλό οικογενειακό εισόδημα και η περιορισμένη πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες καταδεικνύουν την υποβάθμιση των συνθηκών ζωής στις περιοχές αυτές.

Η ανάλυση των παραπάνω διαστάσεων δείχνει ότι η ανάπτυξη πολιτικών για τον ορεινό χώρο πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τα φυσικά χαρακτηριστικά, αλλά και τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές παραμέτρους που επηρεάζουν τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη αυτών των περιοχών.

Όπως αναφέρει ο Γουργιώτης (2007) και σύμφωνα με τη μελέτη αξιολόγησης της ορεινής πολιτικής του Conseil National de l'Évaluation Commissariat Général du Plan της Γαλλίας (1999), οι ορεινές περιοχές βρίσκονται σε διαδικασία εξέλιξης, παρουσιάζοντας ποικίλες τάσεις που ενισχύουν τη διαφοροποίησή τους. Μεταξύ αυτών, η τουριστική ανάπτυξη και η αστικοποίηση ενδέχεται να συμβάλουν στην αναζωογόνηση της οικονομίας και της κοινωνικής ζωής στον ορεινό χώρο (Γουργιώτης, 2007).

Διαπιστώνεται ότι η διαφοροποίηση μεταξύ αγροτικού και ορεινού χώρου συνδέεται με τα διακριτά χαρακτηριστικά και τις χρήσεις γης, καθώς και τις κοινωνικοοικονομικές δομές που διαμορφώνουν τη λειτουργία κάθε περιοχής. Οι ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται από γεωγραφική απομόνωση, περιορισμένες παραγωγικές δυνατότητες και ανάγκη για πολυδραστηριότητα (τουρισμός, παραδοσιακές δραστηριότητες κ.ά.), σε αντίθεση με τις πεδινές αγροτικές ζώνες όπου κυριαρχεί η γεωργία. Η διάκριση αυτή είναι ουσιώδης, καθώς επιτρέπει την ανάπτυξη στοχευμένων πολιτικών προσαρμοσμένων στις ιδιαίτερες ανάγκες και δυνατότητες του ορεινού χώρου.

Ο αγροτικός χώρος αναφέρεται σε περιοχές όπου κυριαρχούν οι δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα, όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία. Χαρακτηρίζεται κυρίως από πεδινές και ημιορεινές ζώνες με ήπιες μορφολογικές συνθήκες που διευκολύνουν την καλλιέργεια. Οι αγροτικές περιοχές διατηρούν στενότερη σχέση με τα περιφερειακά κέντρα, γεγονός που συχνά συμβάλλει στη βελτίωση της προσβασιμότητας και των οικονομικών ευκαιριών. Ωστόσο, ο αγροτικός χώρος αντιμετωπίζει προκλήσεις, όπως η μείωση του γεωργικού εισοδήματος, η γήρανση του πληθυσμού και η σταδιακή εγκατάλειψη της γεωργικής δραστηριότητας (Γουργιώτης, 2007).

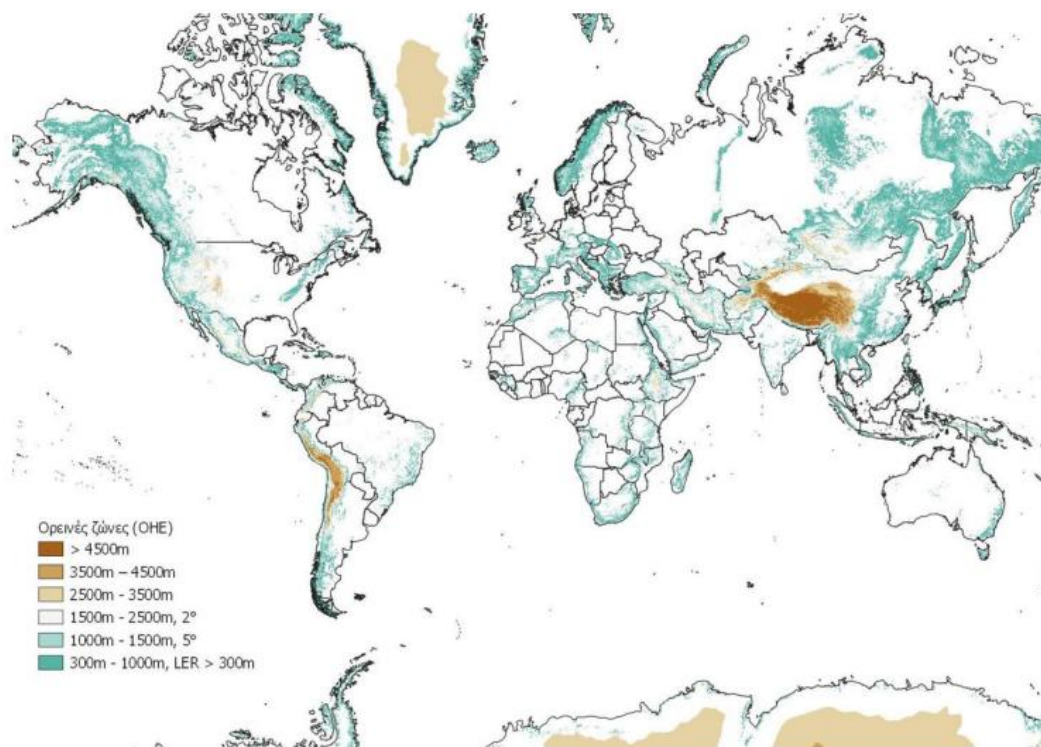
Αντίθετα, ο ορεινός χώρος χαρακτηρίζεται από έντονη γεωμορφολογία, όπως μεγάλο υψόμετρο, απότομες κλίσεις και κλιματικές ιδιαιτερότητες. Οι περιοχές αυτές είναι λιγότερο προσβάσιμες και συχνά παρουσιάζουν δυσκολίες στην ανάπτυξη γεωργικών δραστηριοτήτων, ενώ διαθέτουν έναν ιδιαίτερο πολιτισμικό χαρακτήρα που επηρεάζει την κοινωνική και οικονομική τους δυναμική. Επιπλέον, η οικονομία των ορεινών περιοχών διαφοροποιείται σημαντικά, καθώς ενσωματώνει δραστηριότητες όπως η τουριστική ανάπτυξη, που μπορεί να αποτελέσει σημαντικό μοχλό αναγέννησης αυτών των περιοχών (Conseil National de l'Évaluation Commissariat Général du Plan, 1999).

1.2 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΧΩΡΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η οριοθέτηση των ορεινών περιοχών σε παγκόσμιο επίπεδο πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο έρευνας των Messerli και Ives με πρωτοβουλία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), και βασίστηκε στο παγκόσμιο ψηφιακό μοντέλο εδάφους GTOPO30, το οποίο αναπτύχθηκε από την Υπηρεσία Γεωλογικών Ερευνών των ΗΠΑ (USGS). Το μοντέλο αυτό έχει χωρική ανάλυση 1km² και επέτρεψε τον υπολογισμό παραμέτρων όπως το υψόμετρο, η κλίση και το τοπικό εύρος ανύψωσης (Kapos et al., 2000).

Βάσει των παραμέτρων αυτών, ορίστηκαν πέντε βασικά κριτήρια για τον χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως ορεινής, λαμβάνοντας υπόψη το υψόμετρο, τη μέγιστη τοπική κλίση και τη διακύμανση του αναγλύφου εντός ακτίνας 7km. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις περιοχές μεταξύ 300 και 1500 μέτρων, όπου απαιτείται ελάχιστη υψομετρική διαφορά 300 μέτρων εντός της συγκεκριμένης ακτίνας για την απόδοσή τους ως ορεινές. Περιοχές άνω των 2500 μέτρων χαρακτηρίζονται ορεινές ανεξαιρέτως, ενώ επιπλέον εξετάζονται οι περιπτώσεις μικρής έκτασης περιοχών που περιβάλλονται από (ή περιβάλλουν) ορεινές περιοχές.

Με βάση τα παραπάνω, εκτιμάται ότι περίπου το 24,3% της συνολικής επιφάνειας της Γης (περίπου 35,8 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα) ταξινομείται ως ορεινή περιοχή (ΜΕ.Κ.Δ.Ε., 2003).

Χάρτης 2: Η παγκόσμια χαρτογράφηση των ορεινών περιοχών, από τον ΟΗΕ

Πηγή: ΜΕ.Κ.Δ.Ε., 2003

Σύμφωνα με μελέτη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α. 2023), το 2023 ήταν το πρώτο πλήρες έτος εφαρμογής της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία εισήγαγε Στρατηγικά Σχέδια ανά χώρα και εναρμονίστηκε με την Πράσινη Συμφωνία. Τα κράτη μέλη προχώρησαν σε τροποποιήσεις και ξεκίνησαν την εφαρμογή νέων άμεσων πληρωμών, συμπεριλαμβανομένων των οικολογικών σχημάτων για βιώσιμη γεωργία.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις αγροτικές περιοχές της Ευρώπης παρουσιάζει σημαντικές ανισότητες, ιδιαίτερα μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης, με υψηλότερες τιμές σε περιοχές όπως η Ιρλανδία και η Ολλανδία, και χαμηλότερες στη Νότια και Ανατολική Ευρώπη.

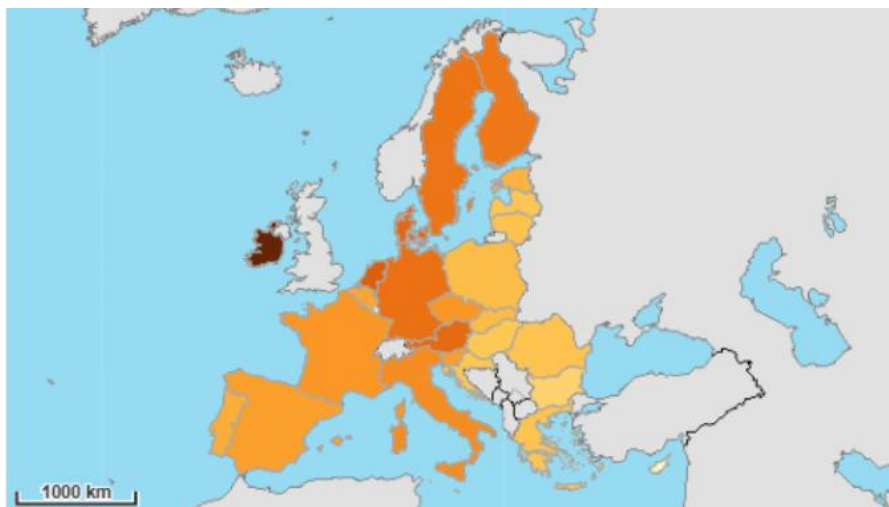
Στην κορυφή με το πιο σκούρο χρώμα, οι αγροτικές περιοχές της Ιρλανδίας έχουν πολύ υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Αυτό οφείλεται στη δυναμική γεωργία και την

αγροδιατροφική βιομηχανία, που εξάγει προϊόντα υψηλής αξίας. Επίσης σε υψηλά επίπεδα, χάρη στην έντονη εκβιομηχάνιση της γεωργίας, τη χρήση τεχνολογιών και την εξωστρέφεια των αγροτικών προϊόντων, εμφανίζονται η Γερμανία, η Ολλανδία και το Βέλγιο. Οι Σκανδιναβικές χώρες παρουσιάζουν σχετικά υψηλό ΑΕΠ παρά τις δύσκολες κλιματολογικές συνθήκες, χάρη στις επενδύσεις σε καινοτόμες γεωργικές πρακτικές και στη στήριξη μέσω κρατικών ενισχύσεων.

Αντίθετα, στη Νότια Ευρώπη, χώρες όπως η Ισπανία, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα αγροτικού ΑΕΠ, παρά τη μακρά αγροτική τους παράδοση. Η Γαλλία κινείται σε μεσαία επίπεδα, καθώς ενώ διαθέτει ισχυρή γεωργική βιομηχανία, υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ περιφερειών.

Στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, χώρες όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Ουγγαρία καταγράφουν τα χαμηλότερα επίπεδα αγροτικού ΑΕΠ. Οι περιοχές αυτές αντιμετωπίζουν προκλήσεις όπως η έλλειψη επενδύσεων, η περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση και η καθυστερημένη υιοθέτηση καινοτόμων μεθόδων καλλιέργειας.

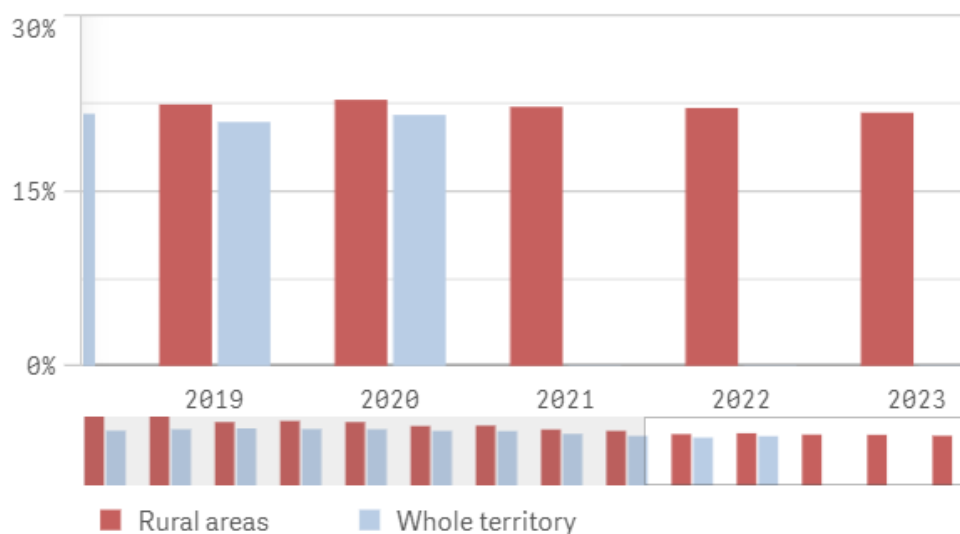
Παρόλο που χώρες όπως η Πολωνία και οι Βαλτικές χώρες παρουσιάζουν βελτίωση, η κληρονομιά των κεντρικά σχεδιασμένων οικονομιών συνεχίζει να επηρεάζει την αγροτική ανάπτυξη. Οι διαφορές αυτές επηρεάζονται από την Κοινή Αγροτική Πολιτική της ΕΕ, τις υποδομές και την πρόσβαση στις αγορές, αλλά και το επίπεδο εκπαίδευσης και τεχνογνωσίας στις αγροτικές περιοχές.

Χάρτης 3: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ σε Αγροτικές Περιοχές (Ευρώ/Κάτοικο)

Πηγή: ΟΟΣΑ, 2020

Το ποσοστό φτώχειας για τις αγροτικές περιοχές (κόκκινες στήλες), όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1.1, είναι σταθερά υψηλότερο από το αντίστοιχο για το σύνολο της επικράτειας (γαλάζιες στήλες). Τα ποσοστά για τις αγροτικές περιοχές παραμένουν σχετικά σταθερά γύρω στο 25%, χωρίς μεγάλες διακυμάνσεις, ενώ τα ποσοστά για την επικράτεια κινούνται σε ελαφρώς χαμηλότερα επίπεδα, περίπου στο 20%. Μετά το 2020, φαίνεται μια μικρή κάμψη ή στασιμότητα, ειδικά για την επικράτεια, ενώ οι αγροτικές περιοχές διατηρούνται πιο ανθεκτικές (Ο.Ο.Σ.Α 2023).

Αυτό το μοτίβο μπορεί να υποδηλώνει ότι οι αγροτικές περιοχές αντιμετωπίζουν πιο σταθερές ή χρόνιες προκλήσεις σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ενώ ενδέχεται να επηρεάζονται λιγότερο από βραχυπρόθεσμες διακυμάνσεις. Η διατήρηση υψηλότερων ποσοστών μπορεί να σχετίζεται με δομικά ζητήματα, όπως περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες, χαμηλότερες ευκαιρίες απασχόλησης ή δυσκολίες στην οικονομική ανάπτυξη.

Διάγραμμα 1: Ποσοστό Φτώχειας στις Αγροτικές Περιοχές

Πηγή: ΟΟΣΑ, 2023

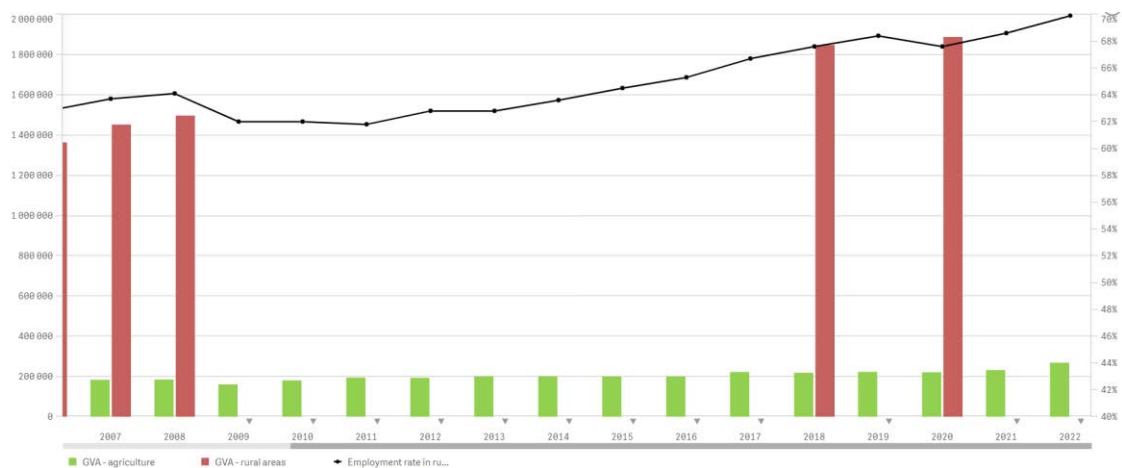
Σύμφωνα με το Διάγραμμα 1.2, το οποίο παρουσιάζει την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (GVA) στη γεωργία και στις αγροτικές περιοχές, καθώς και το ποσοστό απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές, από το 2007 έως το 2022 (Ο.Ο.Σ.Α 2022).

Οι πράσινες μπάρες δείχνουν τη GVA στη γεωργία, η οποία παραμένει σχετικά σταθερή κατά τη διάρκεια των ετών, με ελαφριές διακυμάνσεις αλλά χωρίς έντονες αυξομειώσεις. Αυτό υποδηλώνει ότι η αγροτική παραγωγή διατηρεί έναν σταθερό ρυθμό συμβολής στην οικονομία, παρά τις όποιες εξωτερικές προκλήσεις. Οι κόκκινες μπάρες αντιπροσωπεύουν τη GVA στις αγροτικές περιοχές, με εμφανείς εξάρσεις σε συγκεκριμένα έτη, όπως το 2008, το 2018 και το 2020. Αυτό αντανακλά τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας ή και την ανάπτυξη νέων ευκαιριών σε αγροτικές περιοχές, παράλληλα με τη γενικότερη οικονομική ανάκαμψη και την υιοθέτηση πιο σύγχρονων γεωργικών πρακτικών.

Συνολικά, το διάγραμμα αποτυπώνει μια θετική εξέλιξη για τις αγροτικές περιοχές, με σταθεροποίηση της παραγωγής, ενίσχυση της οικονομικής αξίας και βελτίωση της απασχόλησης. Ωστόσο, οι έντονες αιχμές στη GVA δείχνουν ότι οι αγροτικές

περιοχές μπορεί να παραμένουν ευάλωτες σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως οι κλιματικές αλλαγές ή οι διακυμάνσεις στις τιμές των αγροτικών προϊόντων. Η διατήρηση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας αυτών των περιοχών θα απαιτήσει στοχευμένες πολιτικές στήριξης και επενδύσεις σε καινοτομία και υποδομές.

Διάγραμμα 2: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (Εκατομμύρια ευρώ) και Ποσοστό Απασχόλησης στις Αγροτικές Περιοχές

Πηγή: ΟΟΣΑ, 2022

1.2.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ

Οι ορεινές περιοχές αντιμετωπίζουν προκλήσεις όπως η πληθυσμιακή συρρίκνωση, η περιορισμένη πρόσβαση σε υποδομές και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, εξελίσσονται σε τουριστικούς προορισμούς, με τον τουρισμό να επιφέρει τόσο ευκαιρίες όσο και περιβαλλοντικές πιέσεις.

Ειδικότερα, εντοπίζονται οι εξής αρνητικές επιπτώσεις:

- *Αποψίλωση δασών:* Τα έργα υποδομής, όπως τα χιονοδρομικά κέντρα, οι νέοι δρόμοι και οι άλλες κατασκευές, οδηγούν σε εκτεταμένη αποψίλωση

δασών, η οποία συχνά προκαλεί διάβρωση του εδάφους και αυξάνει τον κίνδυνο χιονοστιβάδων.

- *Υποβάθμιση του τοπίου:* Οι κατασκευές που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη αλλοιώνουν τη φυσική αισθητική του ορεινού τοπίου, ένα φαινόμενο που παρατηρείται σε τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως.

Για περιοχές χειμερινού τουρισμού, οι επιπτώσεις αυτές είναι ιδιαίτερα έντονες λόγω της ανεξέλεγκτης ανάπτυξης. Η δημιουργία χιονοδρομικών κέντρων, ορεινών κατασκηνώσεων και άλλων εγκαταστάσεων, σε συνδυασμό με την κατασκευή παραθεριστικών κατοικιών και επιχειρήσεων όπως ταβέρνες, αποτελούν χαρακτηριστικά της μη προγραμματισμένης τουριστικής ανάπτυξης, προκαλώντας σοβαρά προβλήματα στις ευαίσθητες αυτές περιοχές (Κοκκόσης και Τσάρτας, 2001).

Λόγω των μη ικανοποιητικών συνθηκών στον οικιστικό χώρο των ορεινών περιοχών και της έλλειψης επαρκών υποδομών, τόσο κοινωνικών όσο και πολιτιστικών, εντοπίζονται σημαντικά προβλήματα στην περιορισμένη πρόσβαση και την ανεπαρκή λειτουργία του οδικού δικτύου, ειδικά κατά τους χειμερινούς μήνες, όταν οι καιρικές συνθήκες συχνά απομονώνουν τους οικισμούς, δημιουργώντας δυσκολίες στις επικοινωνίες και στις μετακινήσεις.

Η παραγωγική βάση των ορεινών περιοχών παρουσιάζει φθίνουσα πορεία. Οι παραδοσιακές γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες γίνονται ολοένα και λιγότερο ανταγωνιστικές λόγω του υψηλού κόστους παραγωγής. Η υποχώρηση των αγροτικών δραστηριοτήτων οδηγεί σε εγκατάλειψη της γεωργικής γης, διάβρωση των εδαφών, υποβάθμιση του αγροτικού τοπίου και μείωση της βιοποικιλότητας, ενώ παράλληλα αυξάνονται τα ποσοστά ανεργίας στον αγροτικό τομέα. Επιπλέον, η εξάρτηση από μια μοναδική παραγωγική δραστηριότητα, όπως ο τουρισμός, εντείνει τους κινδύνους για την οικονομική βιωσιμότητα της περιοχής.

Τα φυσικά οικοσυστήματα των ορεινών περιοχών υφίστανται υποβάθμιση και ερημοποίηση, η οποία συνοδεύεται από αλλαγές στις χρήσεις γης και εγκατάλειψη παραδοσιακών συστημάτων παραγωγής, όπως οι καλλιέργειες. Η αποψίλωση δασών, είτε λόγω πυρκαγιών είτε λόγω ανθρώπινων παρεμβάσεων, προκαλεί σοβαρές

αλλοιώσεις στο φυσικό τοπίο και επηρεάζει τη χλωρίδα, οδηγώντας σε μακροπρόθεσμες περιβαλλοντικές επιπτώσεις. ((Τσιλιμίγκας, Γουργιώτης, 2023).

1.3 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΟ

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού Ηνωμένων Εθνών (UNWTO), ο βιώσιμος τουρισμός έχει 3 βασικές λειτουργίες:

- Να εξασφαλίζει την αποδοτική και υπεύθυνη χρήση των φυσικών πόρων, οι οποίοι αποτελούν την βάση για την ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, προστατεύοντας κρίσιμες περιβαλλοντικές λειτουργίες και ενισχύοντας την πολιτιστική κληρονομιά και τη βιοποικιλότητα της περιοχής.
- Να διατηρεί και να προάγει τις παραδόσεις της τοπικής κοινότητας, διασφαλίζοντας την αυθεντικότητα του κοινωνικο-πολιτιστικού της χαρακτήρα.
- Να επιδιώκει τη δίκαιη κατανομή των ωφελειών στους εμπλεκόμενους φορείς της τοπικής κοινωνίας, εξασφαλίζοντας σταθερές θέσεις εργασίας, εισοδηματικές ευκαιρίες και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, ενώ συμβάλλει ενεργά στην καταπολέμηση της φτώχειας μέσω βιώσιμων τουριστικών πρακτικών.

Στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, η έννοια των ήπιων μορφών τουρισμού συσχετίζεται με τον εναλλακτικό ή/και αειφόρο τουρισμό (Swarbrooke, 1999; Αυγερινού και συν., 2014), ο οποίος συχνά αποδίδεται και ως βιώσιμος τουρισμός.

Σύμφωνα με τους Mutana και Mukwada (2018), ο τουρισμός στις ορεινές περιοχές έχει αποκτήσει μεγάλη αναγνώριση σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς όλο και περισσότεροι άνθρωποι επιλέγουν ορεινά τοπία για να απολαύσουν τις διακοπές τους (Κορομηλά, 2021).

Ο τουρισμός μπορεί να αξιοποιηθεί ως μια ισχυρή προωθητική δύναμη για την ανάπτυξη του ορεινού χώρου, επηρεάζοντας θετικά διάφορες πτυχές αυτών των

περιοχών. Αποτελεί τη μοναδική δραστηριότητα που ενσωματώνει όλες τις χωρικές δραστηριότητες, δημιουργώντας δυναμικές ροές, όπως αυτή των επισκεπτών, των αγαθών και των υπηρεσιών, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει τη συνδεσιμότητα και την κινητικότητα μεταξύ των περιοχών. Η τουριστική δραστηριότητα ενδυναμώνει την τοπική οικονομία, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας και ευκαιρίες για επιχειρηματικότητα, ενώ παράλληλα συμβάλλει στην αναβάθμιση των υποδομών και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Η ανάπτυξη του τουρισμού στις ορεινές περιοχές, εφόσον υλοποιηθεί με βιώσιμο τρόπο, μπορεί να αποτελέσει έναν καταλύτη για την ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, προάγοντας την κοινωνική και οικονομική ευημερία των τοπικών κοινοτήτων. Επιπλέον, η ενσωμάτωσή του στην τοπική ανάπτυξη, μπορεί να συνεισφέρει στην αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων των ορεινών περιοχών, όπως η πληθυσμιακή συρρίκνωση και η απομόνωση. Σε μια πρώτη προσέγγιση, η απομάκρυνση από τις παραδοσιακές δραστηριότητες μπορεί να θεωρηθεί ότι ωφελεί την ποιότητα των φυσικών πόρων και των οικοσυστημάτων (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2019). Για την εκπόνηση ενός τουριστικού αναπτυξιακού σχεδίου σε μια αγροτική περιοχή, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

- Το ελάχιστο όριο βιωσιμότητας της περιοχής, δηλαδή το μέγεθος κάτω από το οποίο οι τοπικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού θα είναι ανεπαρκείς για την αναζωογόνηση της τοπικής οικονομίας και την αναγέννηση της κοινωνικής ζωής.
- Ένα ανώτατο τουριστικό όριο, το οποίο δεν πρέπει να υπερβεί τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής, ώστε να αποφευχθεί η υποβάθμιση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος λόγω της υπερσυγκέντρωσης τουριστών σε περιοχές με ιδιαίτερη οικολογική και πολιτισμική αξία. Η τήρηση αυτού του ορίου θα συμβάλει στην αποφυγή της απώλειας ποιότητας των υποδομών και των υπηρεσιών εξαιτίας της υπερβολικής τουριστικής πίεσης, διασφαλίζοντας την προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων για τις μελλοντικές γενιές και προς όφελος της τοπικής κοινωνίας.

Ο βιώσιμος τουρισμός, όπως ορίζεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO, 2013), «είναι εκείνος που λαμβάνει πλήρως υπόψη τις τρέχουσες και μελλοντικές του οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις, καλύπτοντας τις ανάγκες των επισκεπτών, της βιομηχανίας, του περιβάλλοντος και των κοινοτήτων υποδοχής». Αυτή η προσέγγιση μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε είδος τουρισμού και σε κάθε τύπο προορισμού, ανεξαρτήτως της κλίμακας ή της φύσης τους.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στον τουρισμό αναφέρεται στην ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες. Οι βασικοί άξονες της βιώσιμης ανάπτυξης περιλαμβάνουν τρεις κύριες διαστάσεις (ΣΧΗΜΑ 1), τον περιβαλλοντικό, τον κοινωνικό και τον οικονομικό, σύμφωνα με τον Οργανισμό INSETΕ.

Εικόνα 1: Πυλώνες Βιώσιμης Ανάπτυξης

Πηγή: INSETΕ (2023), Paving the way for sustainable tourism growth.

Ο πρώτος άξονας (UNEP, 2005) είναι η οικονομία, που επικεντρώνεται στη διασφάλιση μιας σταθερής και διαρκούς οικονομικής υποστήριξης για τις επιχειρήσεις

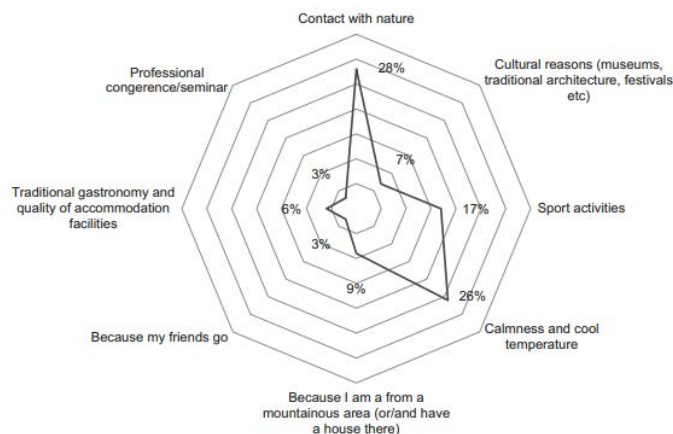
και τις σχετικές δραστηριότητες. Ο δεύτερος άξονας αφορά την κοινωνία, η οποία δίνει έμφαση στην κοινωνική δικαιοσύνη και τον αμοιβαίο σεβασμό. Στόχος της είναι η καταπολέμηση της φτώχειας και η αποτροπή κάθε μορφής εκμετάλλευσης, παρέχοντας ευκαιρίες ανάπτυξης και προόδου. Ο τρίτος άξονας, το περιβάλλον, αποσκοπεί στη διαφύλαξη των φυσικών πόρων, στον περιορισμό της ρύπανσης και στην προστασία του περιβάλλοντος (Κορομηλά, 2021).

Η Ελλάδα είναι μια προνομιούχα χώρα στον τομέα του τουρισμού, χάρη στη γεωγραφική της θέση, τη μοναδική γεωμορφολογία και τους πλούσιους φυσικούς πόρους που διαθέτει. Με την πάροδο του χρόνου, έχει εδραιώσει τη θέση της τόσο στον διεθνή όσο και στον ευρωπαϊκό τουριστικό χάρτη, κατακτώντας κορυφαίες θέσεις σε επισκεψιμότητα. Ως ένας από τους πιο δημοφιλείς καλοκαιρινούς προορισμούς, η Ελλάδα έχει καταφέρει τα τελευταία χρόνια να αναδειχθεί και σε ιδανικό προορισμό για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Κοπανάς, 2017).

Σύμφωνα με την Γενική Διεύθυνση Τουριστικής Πολιτικής, οι ορεινές περιοχές της Ελλάδας χαρακτηρίζονται από φυσική ομορφιά, εντυπωσιακά τοπία και γραφικούς παραδοσιακούς οικισμούς. Ενδεικτικά, η Ήπειρος αριθμεί 82 διατηρητέα χωριά, τα οποία διατηρούν ζωντανή την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής. Ένα ιδιαίτερο γεωγραφικό χαρακτηριστικό της χώρας είναι ότι, παρά την έντονη ορεινή μορφολογία της, κανένας οικισμός δεν απέχει περισσότερο από 137 χιλιόμετρα από τη θάλασσα. Αυτό προσφέρει στους επισκέπτες τη δυνατότητα να απολαμβάνουν ταυτόχρονα τις ομορφιές του βουνού και της θάλασσας, συνδυάζοντας την ηρεμία της φύσης με την αύρα της θάλασσας (Υπουργείο Τουρισμού, 2023).

Με την έρευνα των Dologlou και Kotsios (2015), η οποία διεξήχθη μέσω διαδικτυακού ερωτηματολογίου με 459 συμμετέχοντες, εξετάστηκε η στάση των Ελλήνων επισκεπτών στα χιονοδρομικά κέντρα, συγκριτικά με την διαφοροποίηση των τουριστικών υπηρεσιών και την επίσκεψη ορεινών περιοχών κατά τη θερινή περίοδο. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων ήταν ηλικίας 30-45 ετών (52%) και διέμεναν σε αστικά κέντρα (72%).

Εικόνα 2: Λόγοι Επίσκεψης των τουριστών στους ορεινούς όγκους κατά τους θερινούς μήνες

Πηγή: Οι απόψεις των Ελλήνων ταξιδιωτών του βουνού για τον ορεινό τουρισμό κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού: ανάλυση βάσει ερωτηματολογίου.

Τα στοιχεία της έρευνας δείχνουν ότι οι επισκέπτες ορεινών προορισμών είναι κυρίως νέοι ενήλικες, με κύρια κίνητρα τη φύση. Οι δραστηριότητες που απασχολούνται περιλαμβάνουν, πεζοπορία, ορειβασία και κάμπινγκ, ενώ το διαδίκτυο αποτελεί βασικό μέσο πληροφόρησης.

Η έρευνα παρουσιάζει μια ολοκληρωμένη εικόνα των προτιμήσεων των Ελλήνων επισκεπτών ορεινών περιοχών, αναδεικνύοντας σημαντικές ευκαιρίες για την ενίσχυση του θερινού ορεινού τουρισμού. Τα ευρήματα υπογραμμίζουν την ανάγκη βελτίωσης των υποδομών, την ανάπτυξη εναλλακτικών δραστηριοτήτων και τη διατήρηση της φυσικής ομορφιάς, ώστε να διατηρηθεί και να ενισχυθεί η επισκεψιμότητα. Η προθυμία των συμμετεχόντων να συνεχίσουν να επισκέπτονται τα βουνά και το καλοκαίρι αποτελεί ισχυρό δείγμα της δυναμικής του κλάδου και της προοπτικής ανάπτυξης βιώσιμων τουριστικών προϊόντων που αξιοποιούν τη μοναδική ελληνική φύση.

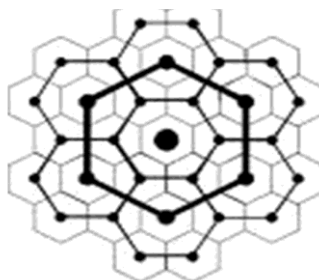
1.3.1 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

Η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί μια δραστηριότητα που ενισχύει τις ροές και τη δημιουργία δικτύων, οδηγώντας έτσι στη διαμόρφωση κέντρων ή πόλων ανάπτυξης. Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερη σημασία αποκτούν η θεωρία της «κεντρικής θέσης» του Christaller, η θεωρία των «πόλων ανάπτυξης» του Perroux, καθώς και η προσαρμογή της τουριστικής διάστασης σε αυτές τις θεωρίες, όπως αναλύεται παρακάτω.

Η θεωρία της κεντρικής θέσης του Christaller περιγράφει την ιεραρχική διάταξη των πόλεων βάσει της παροχής υπηρεσιών και της ζήτησης. Η γεωγραφική κατανομή τους καθορίζεται από παράγοντες όπως η ελάχιστη ζήτηση και η οικονομική εμβέλεια.

Αναφορικά με τον Πολύζο (2015), οι πόλεις διαφορετικού μεγέθους προκύπτουν λόγω των διαφορών στις οικονομίες κλίμακας των αγαθών σε σχέση με την κατά κεφαλήν ζήτησή τους. Η οργάνωση που προτείνει η θεωρία των κεντρικών θέσεων βασίζεται τόσο στην παρατήρηση της πραγματικότητας όσο και στη θεμελιώδη αρχή ότι κάλυψη μεγάλων περιοχών αγοράς επιδιώκεται με τον μικρότερο δυνατό αριθμό σημείων παραγωγής (Εικόνα 3). Η οικονομία του διαγράμματος περιλαμβάνει τρία επίπεδα αστικών κέντρων, αγορών και αγαθών. Η οργάνωση του χωρικού συστήματος βασίζεται σε μια δομημένη ιεραρχία, όπου η περιοχή αγοράς κάθε πόλης καθορίζεται από τη θέση της μέσα σε αυτή την ιεραρχία.

Εικόνα 3: Υπόδειγμα Αστικού Συστήματος του Christaller

Πηγή: Πολύζος, 2015

Αναλύοντας την τουριστική ανάπτυξη μέσα από το παραπάνω θεωρητικό πλαίσιο, διαπιστώνεται ότι η τουριστική δραστηριότητα δεν αποτελεί αποκλειστικά περιφερειακό φαινόμενο, όπως αρχικά υποστήριξε ο Christaller. Αντιθέτως, οι τουριστικές δραστηριότητες αναπτύσσονται τόσο σε κεντρικές όσο και σε περιφερειακές περιοχές, με την κατανομή και τον βαθμό συγκέντρωσής τους να διαμορφώνονται από διάφορους παράγοντες.

Συγκεκριμένα, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν τα χαρακτηριστικά και οι προτιμήσεις των τουριστών, οι κατηγορίες τουριστικής κατανάλωσης που προκύπτουν από τη δυναμική της αγοράς, οι διαθέσιμοι τουριστικοί πόροι κάθε περιοχής, καθώς και η δομή και η αποτελεσματικότητα των δικτύων τουριστικής διακίνησης. Η αλληλεπίδραση αυτών των στοιχείων διαμορφώνει το πρότυπο ανάπτυξης των τουριστικών προορισμών, επηρεάζοντας τη βιωσιμότητα και την ελκυστικότητα των περιοχών υποδοχής (Γουργίωτης, 2007).

Ο Lösch ανέπτυξε και επέκτεινε τη θεωρία του Christaller, προσδίδοντάς της μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα στην οικονομική δραστηριότητα. Υποστήριξε ότι το σημείο ελάχιστου κόστους δεν ταυτίζεται πάντοτε με το σημείο μέγιστου κέρδους για μια επιχείρηση, καθώς η ζήτηση διαφοροποιείται χωρικά και δεν παραμένει σταθερή. Σύμφωνα με τη θεωρία του, κάθε επιχείρηση ασκεί μονοπωλιακό έλεγχο σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, ενώ η ενσωμάτωση του κόστους μεταφοράς στην τελική τιμή ενός προϊόντος προκαλεί μεταβολές στην τιμή ανάλογα με την απόσταση της επιχείρησης από την αγορά. Στο αναλυτικό του υπόδειγμα, ο Lösch υπέθεσε την ύπαρξη μιας ομοιογενούς πεδιάδας, στην οποία οι μεταφορικές διευκολύνσεις είναι ισοδύναμες προς κάθε κατεύθυνση και τα έξοδα μεταφοράς αποτελούν άμεση συνάρτηση της απόστασης. Παράλληλα, η πληθυσμιακή κατανομή της περιοχής χαρακτηρίζεται από άτομα με ομοιογενείς ανάγκες, αντίστοιχα εισοδήματα και παρόμοιες καταναλωτικές προτιμήσεις, γεγονός που επιτρέπει τη δημιουργία ενός γεωγραφικού προτύπου κατανομής των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Με αυτόν τον τρόπο, η θεωρία του Lösch προσφέρει μια πιο δυναμική και ρεαλιστική προσέγγιση της οργάνωσης του χώρου και της αλληλεπίδρασης μεταξύ κόστους, ζήτησης και γεωγραφικής θέσης (Πολύζος, Περιφερειακή Ανάπτυξη, 2019).

Με τη θεωρία του πόλου ανάπτυξης, που διατυπώθηκε από τον Γάλλο οικονομολόγο F. Perroux σε άρθρο του το 1995, η ανάπτυξη δεν εμφανίζεται ομοιόμορφα παντού. Αντίθετα, εστιάζει σε συγκεκριμένα σημεία ή πόλους ανάπτυξης, όπου εκδηλώνεται με διαφορετική ένταση, εξαπλώνεται μέσω διάφορων δικτύων και καταλήγει να έχει ποικίλα αποτελέσματα στην οικονομία συνολικά. Η έννοια αυτή βασίστηκε στον οικονομικό χώρο, όχι στον γεωγραφικό. Αργότερα, ο Boundeville επέκτεινε την ιδέα του Perroux για να συμπεριλάβει και τη γεωγραφική διάσταση. Υποστήριξε ότι ένας περιφερειακός πόλος ανάπτυξης προσελκύει ένα σύνολο βιομηχανιών που εγκαθίστανται σε μια αστική περιοχή, δημιουργώντας πρόσθετη ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη. Ο πόλος ανάπτυξης ορίστηκε ως «une unite motrice» (προωθητική βιομηχανία) ή ένα σύνολο τέτοιων βιομηχανιών, οι οποίες επιδρούν θετικά στον γύρω οικονομικό χώρο (Κορρές, Οικονομική του χώρου).

Σύμφωνα με τον Perroux, κάθε βιομηχανία ή ομάδα βιομηχανιών που μπορεί να προωθήσει την οικονομική ανάπτυξη και συνδέεται μέσω εισροών και εκροών με μια κινητήρια βιομηχανία αποτελεί έναν πόλο ανάπτυξης. Αυτός ο πόλος αναπτύσσεται ταχύτερα από την υπόλοιπη οικονομία, καθώς βασίζεται σε υψηλού επιπέδου τεχνολογική γνώση, παρουσιάζει ταχείς ρυθμούς τεχνολογικής ανανέωσης ή διαθέτει προϊόντα με υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης. Σε μια εποχή που κυριαρχούσαν τα διαπεριφερειακά μοντέλα ανάπτυξης, εμφανίστηκε μια προσέγγιση τοπικής ανάπτυξης. Αυτή υποστήριξε ότι η συγκέντρωση οικονομικών δραστηριοτήτων ή μεγάλων επιχειρήσεων, οι οποίες λειτουργούν ως προωθητικές ή κινητήριες βιομηχανικές μονάδες, σε ένα αστικό κέντρο που περιβάλλεται από υποανάπτυκτη περιφέρεια, μπορεί να αυξήσει το συνολικό εισόδημα της περιοχής. Μάλιστα, αυτή η αύξηση είναι μεγαλύτερη από εκείνη που θα προέκυπτε αν οι δραστηριότητες ήταν κατανεμημένες ομοιόμορφα στο χώρο. Η θεωρία έχει και πολιτική διάσταση, καθώς οι δυνάμεις που εγγενώς υπάρχουν στη διαδικασία ανάπτυξης οδηγούν σε συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων σε συγκεκριμένα σημεία. Οι πόλοι ανάπτυξης εμφανίζονται κυρίως σε βιομηχανικές πόλεις ή αστικά κέντρα επαρχιακών περιοχών, που διαθέτουν φυσικά ή επίκτητα πλεονεκτήματα και προσελκύουν την εγκατάσταση προωθητικών ή κινητήριων βιομηχανιών. Η εγκατάσταση αυτών των βιομηχανιών ενισχύει την ανάπτυξη αρχικά

του ίδιου του πόλου και στη συνέχεια του περιβάλλοντα οικονομικού χώρου, μέσω της αλληλεξάρτησης που δημιουργείται ανάμεσα στη βιομηχανία και άλλες οικονομικές μονάδες της περιφέρειας, οι οποίες λειτουργούν συμπληρωματικά προς την κεντρική μονάδα (Πολύζος, Περιφερειακή Ανάπτυξη, 2019).

Η ενσωμάτωση του τουρισμού στη θεωρία των πόλων ανάπτυξης βασίζεται στον καθορισμό του ως ηγετικού τομέα σε μια περιφέρεια που διαθέτει τα απαραίτητα χαρακτηριστικά. Ο τομέας λειτουργεί ως καταλύτης της πολωτικής διαδικασίας μέσω ενός κέντρου, γνωστού ως «τουριστικός πόλος ανάπτυξης». Χάρη στην ανεπτυγμένη τουριστική δραστηριότητα και τις προωθητικές τουριστικές επιχειρήσεις που συγκεντρώνει ο πόλος αυτός, ενισχύει τη συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας στην περιοχή. Παράλληλα, επηρεάζει τη δυναμική της αναπτυξιακής ώθησης που ο τουρισμός προσφέρει σε άλλους τομείς της οικονομίας. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργούνται οικονομίες κλίμακας, οι οποίες συμβάλλουν περαιτέρω στην οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας (Γουργιώτης, 2007).

1.4 ΣΥΝΟΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, οι ορεινές περιοχές αποτελούν ένα σύνθετο υπόβαθρο φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών στοιχείων, τα οποία σχετίζονται άμεσα με την περιβαλλοντική διατήρηση, την κοινωνική συνοχή και την πολιτιστική ταυτότητα των τοπικών κοινοτήτων. Παρόλο που οι περιοχές αυτές αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις, όπως η απομόνωση, η πληθυσμιακή συρρίκνωση και η περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές υποδομές, εξακολουθούν να προσφέρουν σημαντικές ευκαιρίες για ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη, με έμφαση όχι μόνο στην προστασία, αλλά και στην ενεργή αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους.

Ο τουριστικός τομέας αποτελεί κρίσιμο μοχλό αυτής της αναπτυξιακής προσπάθειας. Ειδικότερα, ο ολοχρονικός τουρισμός, ο οποίος περιλαμβάνει δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, αναδεικνύεται ως μια βιώσιμη στρατηγική που μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, τη δημιουργία θέσεων εργασίας,

την αναβάθμιση των υποδομών και την αύξηση της κοινωνικής συμμετοχής. Η ανάπτυξη του τουρισμού στον ορεινό χώρο οφείλει να στηρίζεται στις αρχές του βιώσιμου τουρισμού, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού υποβάθρου, αλλά και η ενεργός συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη διαχείριση και λήψη αποφάσεων.

Η αξιοποίηση του τουριστικού δυναμικού στις ορεινές περιοχές συνδέεται στενά με τις θεωρίες του Christaller και του Perroux. Η θεωρία της κεντρικής θέσης του Christaller συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ορισμένες περιοχές μπορούν να λειτουργήσουν ως πυρήνες εξυπηρέτησης και διάχυσης υπηρεσιών, ενώ η θεωρία των πόλων ανάπτυξης του Perroux αναδεικνύει τον ρόλο στρατηγικών σημείων στην ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης. Μέσα από αυτές τις θεωρίες, γίνεται φανερό ότι ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει κεντρικό άξονα οικονομικής συγκέντρωσης και πολλαπλασιαστικών επιδράσεων, προσφέροντας στις ορεινές περιοχές τη δυνατότητα να μετατραπούν σε σημεία αναφοράς για την περιφερειακή ανάπτυξη.

Η εμπειρία από την Ελλάδα και άλλες ευρωπαϊκές χώρες υποδεικνύει την αναγκαιότητα εφαρμογής εξατομικευμένων και ολιστικών πολιτικών, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες γεωμορφολογικές, κοινωνικές και κλιματικές συνθήκες κάθε περιοχής. Ο τουρισμός δεν αποτελεί απλώς μια οικονομική δραστηριότητα, αλλά συνδέεται βαθιά με την κοινωνική δομή, τη διατήρηση της ταυτότητας και την ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος. Ως εκ τούτου, απαιτείται στρατηγικός σχεδιασμός, επενδύσεις σε βιώσιμες υποδομές και προώθηση μορφών τουρισμού που σέβονται και ενισχύουν τον ορεινό χώρο, εξασφαλίζοντας ένα βιώσιμο μέλλον για τις τοπικές κοινότητες και τα οικοσυστήματά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΟ

Το δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης εστιάζει στην ανάλυση του θεσμικού πλαισίου και των πολιτικών που αφορούν την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Ειδικότερα, εξετάζονται οι στρατηγικές προσεγγίσεις, καθώς και τα χρηματοδοτικά και θεσμικά εργαλεία που έχουν διαμορφωθεί για την υποστήριξη και ενίσχυση του ορεινού χώρου.

Το κεφάλαιο προσεγγίζει τις ορεινές περιοχές ως ιδιαίτερα ευάλωτους γεωγραφικούς και κοινωνικοοικονομικούς σχηματισμούς, οι οποίοι συγκεντρώνουν σημαντικές περιβαλλοντικές και πολιτιστικές αξίες, αλλά αντιμετωπίζουν κρίσιμες προκλήσεις, όπως η πληθυσμιακή συρρίκνωση, η απομόνωση και οι περιορισμένες αναπτυξιακές δυνατότητες. Στο πλαίσιο αυτό, διερευνώνται οι ευρωπαϊκές πολιτικές, με έμφαση στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και τις χρηματοδοτικές στρατηγικές που αποσκοπούν στη στήριξη της περιφερειακής ανάπτυξης.

Σε εθνικό επίπεδο, αναλύονται τα υφιστάμενα αναπτυξιακά εργαλεία, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης και τα ειδικά χωρικά σχέδια που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τον ορεινό χώρο, αποτυπώνοντας παράλληλα τις ασυνέχειες, τις αδυναμίες και τις προκλήσεις υλοποίησης. Το κεφάλαιο αποσκοπεί στην κατανόηση της πολυπλοκότητας που διέπει το θεσμικό περιβάλλον των ορεινών περιοχών και στη διαμόρφωση ενός κριτικού πλαισίου για την αξιολόγηση των πολιτικών που εφαρμόζονται.

2.1 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Το 1988, για πρώτη φορά στην Ευρώπη, οι ορεινές περιοχές αναγνωρίστηκαν όχι μόνο ως αγροτικές περιοχές, αλλά και ως ιδιαίτερες χωρικές ενότητες που απαιτούν ειδικές αναπτυξιακές πολιτικές (Commission of the European Communities, 1988). Στην εξέλιξη της γεωργικής παραγωγής στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας, ο ρόλος των ενισχύσεων που παρέχονται μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) υπήρξε διττός. Από τη μία πλευρά, οι επιδοτήσεις στόχευαν στη στήριξη του αγροτικού

εισοδήματος και στη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας σε περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα. Από την άλλη, όμως, η εφαρμογή τους, σε συνδυασμό με την έλλειψη αποτελεσματικών πολιτικών για τις ιδιαιτερότητες των ορεινών περιοχών, συνέβαλε σε πολλές περιπτώσεις στην εγκατάλειψη της γεωργίας, ιδιαίτερα όπου δεν υπήρχε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα ή πρόσβαση σε αγορές. Έτσι, παρότι η ΚΑΠ αποτέλεσε εργαλείο πολιτικής, δεν κατόρθωσε να αποτρέψει την υποχώρηση της γεωργικής δραστηριότητας στα βουνά, κάτι που αναδεικνύει την ανάγκη για πιο στοχευμένες και βιώσιμες παρεμβάσεις. Οι ορεινές περιοχές της Ευρώπης αποτελούν έναν ιδιαίτερα σημαντικό γεωγραφικό και κοινωνικοοικονομικό χώρο, καθώς καταλαμβάνουν περίπου το ένα τρίτο της συνολικής έκτασης της ΕΕ και φιλοξενούν πάνω από το 10% του ευρωπαϊκού πληθυσμού. Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερες φυσικές και δημογραφικές προκλήσεις, όπως το δύσβατο έδαφος (υψόμετρο και έντονο ανάγλυφο), τις ακραίες κλιματολογικές συνθήκες και την πληθυσμιακή μείωση λόγω αστυφιλίας. Παρά τα εμπόδια αυτά, οι ορεινές κοινότητες διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διατήρηση της περιβαλλοντικής ισορροπίας, στην οικονομική ανάπτυξη και στην πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης (EY CUP NETWORK, 2023).

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) αποτελεί το βασικό χρηματοδοτικό και θεσμικό εργαλείο της ΕΕ για την υποστήριξη των ορεινών περιοχών, παρέχοντας οικονομική ενίσχυση στους αγρότες, προωθώντας βιώσιμες γεωργικές πρακτικές και ενισχύοντας τη συνοχή των τοπικών κοινωνιών. Παράλληλα, η ευρωπαϊκή πολιτική συνοχής και άλλες μορφές χρηματοδότησης της ΕΕ συμπληρώνουν την ΚΑΠ, δημιουργώντας ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο στήριξης για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Η ΚΑΠ προσφέρει ένα σύνολο μηχανισμών στήριξης που αποσκοπούν στη διατήρηση της αγροτικής δραστηριότητας στις ορεινές περιοχές, στην αποφυγή της εγκατάλειψης γαιών και στη διασφάλιση της βιωσιμότητας των τοπικών κοινοτήτων. Τα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ (CSPs) επιτρέπουν τη χρηματοδότηση μέτρων που συμβάλλουν στην οικονομική και κοινωνική ενίσχυση των ορεινών περιοχών. Ένας από τους βασικούς μηχανισμούς της ΚΑΠ είναι οι αγροτικές αναπτυξιακές πληρωμές, οι οποίες αποσκοπούν στην κάλυψη των πρόσθετων δαπανών και της απώλειας εισοδήματος για τους αγρότες που δραστηριοποιούνται σε περιοχές με φυσικούς περιορισμούς, όπως οι ορεινές ζώνες. Οι ενισχύσεις αυτές συμβάλλουν στην

εξασφάλιση ενός δίκαιου εισοδήματος και στη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας, αποτρέποντας την εγκατάλειψη της γης και τη μείωση του αγροτικού πληθυσμού (EY CUP NETWORK,2023).

Σύμφωνα με αναλύσεις της ΕΕ, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται σε περιοχές με φυσικούς περιορισμούς (ANCs) είναι, κατά μέσο όρο, λιγότερο εντατικές και διαθέτουν μεγαλύτερα ποσοστά εκτάσεων που είναι ευεργετικές για το περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα, όπως οι εκτάσεις βοσκοτόπων, οι πρωτεϊνούχες καλλιέργειες και οι αγραναπαύσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, 17 κράτη μέλη της ΕΕ έχουν ενσωματώσει στα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ ειδικά μέτρα εισοδηματικής στήριξης για ενεργούς αγρότες που δραστηριοποιούνται σε ορεινές περιοχές μέσω των πόρων αγροτικής ανάπτυξης (EY CUP NETWORK,2023).

Επιπλέον, η ΚΑΠ υποστηρίζει τις ορεινές περιοχές μέσω προγραμμάτων που προάγουν τη συνεργασία, την καινοτομία και τη βελτίωση των αγροτικών υποδομών. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το πρόγραμμα LEADER, το οποίο χρηματοδοτείται μέσω των Τοπικών Ομάδων Δράσης και δίνει τη δυνατότητα στις κοινότητες να διαμορφώσουν αναπτυξιακές στρατηγικές προσαρμοσμένες στις τοπικές τους ανάγκες (EY CUP NETWORK,2023).

Οι αγροτικές δραστηριότητες στις ορεινές περιοχές είναι στενά συνδεδεμένες με την πολιτιστική κληρονομιά. Για τη διατήρηση αυτής της κληρονομιάς, η ΕΕ έχει θεσπίσει τον όρο «Ορεινό προϊόν» βάσει του Κανονισμού 1151/2012, επιτρέποντας στους παραγωγούς να επισημαίνουν τα προϊόντα τους με μια ετικέτα που πιστοποιεί την προέλευσή τους από ορεινές περιοχές. Η χρήση αυτής της ετικέτας ενισχύει την εμπορευσιμότητα των προϊόντων και προστατεύει τους παραγωγούς από αθέμιτο ανταγωνισμό. Η ορεινή γεωργία συμβάλλει επίσης στην ενίσχυση των τοπικών οικονομιών, δημιουργώντας ευκαιρίες απασχόλησης και στηρίζοντας μικρές επιχειρήσεις, όπως παραδοσιακά τυροκομεία, μονάδες παραγωγής βιολογικών προϊόντων και αγροτουριστικές δραστηριότητες. Η διατήρηση της γεωργίας στις ορεινές περιοχές παίζει κρίσιμο ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι παραδοσιακές γεωργικές πρακτικές, όπως η διατήρηση των βοσκοτόπων και των

αναβαθμίδων, συμβάλλουν στην αποτροπή της διάβρωσης του εδάφους και στη διατήρηση οικοτόπων για πολλά φυτικά και ζωικά είδη (EY CUP NETWORK,2023).

Για την περαιτέρω ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ορεινών περιοχών, το Δίκτυο ΚΑΠ της ΕΕ δημιούργησε το 2023 μια Ομάδα Εστίασης με τη συμμετοχή αγροτών, επιστημόνων και συμβούλων. Αυτή η ομάδα θα μελετήσει καινοτόμες λύσεις για τη γεωργία, τη δασοκομία και τη βιοοικονομία, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες πρόσβασης στη γνώση και την εκπαίδευση σε θέματα όπως η κλιματική αλλαγή, η ψηφιοποίηση και η συνύπαρξη της γεωργίας με τα μεγάλα σαρκοφάγα ζώα (EY CUP NETWORK,2023).

2.1.1 ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Η Euromontana, η ευρωπαϊκή ένωση ορεινών περιοχών, ηγείται των προσπάθειών για τη διαμόρφωση στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης των ορεινών κοινοτήτων. Το 2022, δημοσίευσε τη Διακήρυξη της Σίλα, η οποία περιγράφει ένα όραμα για «Έξυπνα Όρη» (Smart Mountains), όπου οι ορεινές περιοχές είναι ανθεκτικές, καλά διαχειριζόμενες και οικονομικά διαφοροποιημένες (EY CUP NETWORK,2023).

Η συνέργεια μεταξύ της ΚΑΠ, της πολιτικής συνοχής της ΕΕ και των τοπικών στρατηγικών είναι κρίσιμη για τη διατήρηση ζωντανών και βιώσιμων ορεινών περιοχών, εξασφαλίζοντας ευημερία, οικονομική ανάπτυξη και περιβαλλοντική προστασία.

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την έρευνα και την καινοτομία διαμορφώνεται μέσα από ένα σύνολο πολιτικών και χρηματοδοτικών εργαλείων που αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της βιώσιμης ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής. Στο πλαίσιο αυτό, το πρόγραμμα Horizon 2020 αποτέλεσε το βασικό χρηματοδοτικό πλαίσιο της ΕΕ για την έρευνα και την καινοτομία την περίοδο 2014-2020, διαθέτοντας συνολικά 80 δισεκατομμύρια ευρώ. Το πρόγραμμα επικεντρώθηκε σε τρεις βασικούς άξονες, εκ των οποίων ο ένας αφορούσε τις

«Κοινωνικές προκλήσεις», με τομείς χρηματοδότησης που περιλάμβαναν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), *Horizon 2020*):

- Υγεία, δημογραφικές μεταβολές και ευημερία
- Επισιτιστική ασφάλεια, βιώσιμη γεωργία, θαλάσσια έρευνα και βιοοικονομία
- Ασφαλής, καθαρή και αποδοτική ενέργεια
- Έξυπνες, οικολογικές και ολοκληρωμένες μεταφορές
- Δράση για το κλίμα, διαχείριση φυσικών πόρων και πρώτες ύλες
- Συμπεριληπτικές, καινοτόμες και ασφαλείς κοινωνίες

Ωστόσο, παρά τη σημασία των ορεινών περιοχών για τη βιώσιμη ανάπτυξη της Ευρώπης, δεν υπήρξαν εξειδικευμένες προσκλήσεις χρηματοδότησης που να αφορούν αποκλειστικά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Κατά τις διαβουλεύσεις για τον καθορισμό των προτεραιοτήτων του προγράμματος, έγιναν συντονισμένες προσπάθειες από ευρωπαϊκά ερευνητικά δίκτυα, μεταξύ των οποίων και το ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., ώστε να ενσωματωθεί μια πιο στοχευμένη στρατηγική για τις ορεινές περιοχές. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές δεν απέφεραν ουσιαστικά αποτελέσματα.

Η ανάγκη ένταξης των ορεινών περιοχών στις ερευνητικές και χρηματοδοτικές προτεραιότητες της ΕΕ αναδείχθηκε μέσα από την έκθεση "Mountains for Europe's Future. A Strategic Research Agenda" (Dexler et al., 2016), η οποία δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2016 από εξειδικευμένους επιστήμονες και ερευνητικά ιδρύματα. Η έκθεση υπογράμμισε τη στρατηγική σημασία των ορεινών περιοχών και ανέδειξε την έλλειψη στοχευμένης χρηματοδότησης για την έρευνα και την καινοτομία στις συγκεκριμένες περιοχές. Ένα από τα βασικά σημεία της έκθεσης ήταν η αναγνώριση των ορεινών περιοχών ως «κλίνες δοκιμών» (test-beds) για την ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών. Η προσέγγιση αυτή είχε ως στόχο να εντάξει τις ορεινές περιοχές στην ευρωπαϊκή ερευνητική στρατηγική, ωστόσο, δεν ανταποκρίθηκε στην ανάγκη για μια πιο ολοκληρωμένη και εξειδικευμένη μελέτη των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων που αντιμετωπίζουν οι ορεινές κοινότητες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), *Horizon 2020*).

2.2 Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως παραθέτει και ο Ρόκος (2001: 8) ο οποίος είναι ένας από τους βασικούς μελετητές των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι βασικοί άξονες για την ανάπτυξη των ορεινών όγκων στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναζητούνται στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, οι ορεινές περιοχές δεν αντιμετωπίζονται σαν ένα ξεχωριστό κεφάλαιο που χρήζει ιδιαίτερου και ενιαίου σχεδιασμού, αλλά κατατάσσονται στο σύνολο των αγροτικών περιοχών (Λουλάκης, 2011).

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν υπάρχει διακριτή πολιτική για τις ορεινές περιοχές. Η πολιτική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, αποτελεί ενιαίο τμήμα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και άλλοτε τμήμα άλλων τομεακών πολιτικών που έχουν άμεση εφαρμογή και στην περίπτωση των ορεινών όγκων (Λουλάκης, 2011).

Η αδυναμία του ελληνικού κράτους να προσαρμόσει τις κατευθύνσεις της ΚΑΠ στις ιδιαιτερότητες των ορεινών περιοχών αναδεικνύει την δυσκολία του να αξιοποιήσει αποτελεσματικά τις δυνατότητες που προσφέρονται από αυτήν (Dax, 2004).

Σύμφωνα με τους Μιχαηλίδου και Ρόκο (2016), η αναποτελεσματικότητα των μέτρων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) στην αντιμετώπιση της μείωσης του πληθυσμού των ορεινών περιοχών είναι φανερή, τόσο από την συνεχιζόμενη μείωση του πληθυσμού αυτών των περιοχών, όσο και από μελέτες που καταδεικνύουν την εγκατάλειψη των ορεινών γεωργικών εκτάσεων (Καρανικόλας και Μαρτίνος, 1999, MacDonald et.al., 2000). Η πολιτική αυτή βασίστηκε κυρίως στο εντατικό μοντέλο παραγωγής, το οποίο δεν συνάδει με τη φυσική, κοινωνικοοικονομική και παραγωγική πραγματικότητα των ορεινών περιοχών της Ελλάδας, όπου οι ανάγκες και οι δυνατότητες διαφοροποιούνται σε σχέση με τις άλλες περιοχές.

2.2.1 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (ΚΑΠ)

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) δεν περιλαμβάνει ρητές και σαφείς αναφορές στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, παρόλο που αυτές συνδέονται στενά με τον αγροτικό χώρο και την ύπαιθρο γενικότερα, αποτελώντας μία ειδική κατηγορία του. Οι πολιτικές και τα μέτρα που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται για τις ορεινές αγροτικές περιοχές, συχνά, λειτουργούν ως βάση στρατηγικών για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, ενισχύοντας τη σύνδεση των πολιτικών αυτών με τις ιδιαίτερες ανάγκες του ορεινού χώρου.

Σύμφωνα με το Στρατηγικό Σχέδιο ΚΑΠ 2023-2027, που παρέχει ενισχύσεις σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, αναφέρεται σε δράσεις για την αντισταθμιστική ενίσχυση για τις ορεινές περιοχές. Δίνεται η εξής κατεύθυνση, «Δράση 1: Αντισταθμιστική ενίσχυση για τις ορεινές περιοχές», όπου εφαρμόζεται στις περιοχές που είναι χαρακτηρισμένες ως ορεινές, με βάση την Οδηγία του Συμβουλίου 81/645/ΕΟΚ, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

Η Δράση 1 στοχεύει στην κάλυψη του πρόσθετου κόστους ή/και της απώλειας εισοδήματος που προκύπτει από την αγροτική δραστηριότητα στις ορεινές περιοχές, σε σύγκριση με άλλες περιοχές που δεν παρουσιάζουν γεωργικούς περιορισμούς ή φυσικούς περιορισμούς λόγω γεωμορφολογίας. Συγκεκριμένα, η ενίσχυση χορηγείται για την αποζημίωση των γεωργών για τις αυξημένες δαπάνες και την απώλεια εισοδήματος που προκύπτουν από τα μειονεκτήματα της γεωργικής παραγωγής σε περιοχές με απότομες κλίσεις ή/και δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες λόγω ορεινότητας. Οι εν λόγω περιοχές πλήττονται από περιορισμένες δυνατότητες αξιοποίησης της γης και σημαντική αύξηση του κόστους παραγωγής που οφείλεται είτε στις δύσκολες κλιματικές συνθήκες λόγω υψηλού υψομέτρου, οι οποίες καθυστερούν σημαντικά τη βλαστική περίοδο, είτε στις απότομες κλίσεις σε χαμηλότερα υψόμετρα που καθιστούν αδύνατη τη χρήση μηχανημάτων ή απαιτούν ακριβά εξειδικευμένα εργαλεία, είτε στη συνδυασμένη παρουσία αυτών των παραμέτρων. Μέσω αυτής της ενίσχυσης, η παρέμβαση στοχεύει στη δημιουργία βιώσιμου γεωργικού εισοδήματος και στη διατήρηση της ανθεκτικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε αυτές τις περιοχές, καθώς και στην προστασία της βιοποικιλότητας μέσω της αποτροπής της εγκατάλειψης των γεωργικών γαιών και

της συνέχισης των γεωργικών δραστηριοτήτων (ΚΑΠ 2024). Η ενίσχυση χορηγείται αποκλειστικά για τις εκτάσεις της εκμετάλλευσης που βρίσκονται εντός των ορεινών περιοχών, όπου ασκείται γεωργική δραστηριότητα (ΚΑΠ 2024).

2.2.2 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (Κ.Ε.Δ.Ε)

Στο κείμενο του ψηφίσματος του Συνεδρίου με αντικείμενο τις πολιτικές που πρέπει να δρομολογηθούν για την ισότιμη συμμετοχή των Ορεινών Δήμων στην αναπτυξιακή ανασυγκρότηση της χώρας, επισημαίνεται πως προκειμένου να συμβάλλουν οι ορεινές περιοχές στην ανάπτυξη της χώρας, είναι αναγκαία η δημιουργία και η εφαρμογή Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για τις ορεινές περιοχές που θα εμπεριέχει αναπτυξιακό πρόγραμμα και υποστηρικτικό μηχανισμό (ΚΕΔΕ, 2017).

Το Ετήσιο Τακτικό Συνέδριο της ΚΕΔΕ διεξήχθη στη Ρόδο από 7-9 Νοεμβρίου 2024. Με βάση το διάλογο που διεξήχθη, το Σώμα της Γενικής Συνέλευσης της Κ.Ε.Δ.Ε., κατέληξε στις παρακάτω προτάσεις (ΚΕΔΕ, 2024):

1. Την ολοκλήρωση εφαρμογής του πρώτου πιλοτικού ολοκληρωμένου χωρικού σχεδίου ορεινών όγκων, που ήδη υλοποιείται στους δήμους Αργιθέας, Αγράφων και Λίμνης Πλαστήρα και την επέκτασή του στις υπόλοιπες ορεινές ενότητες και περιοχές της Ελλάδας.
2. Τη σύσταση Παρατηρητηρίου Ορεινότητας, υπό την ΕΕΤΑΑ.
3. Την ολοκλήρωση και οριστική θεσμοθέτηση της Εθνικής Στρατηγικής για τις ορεινές περιοχές (masterplan Ορεινότητας), που ήδη ξεκίνησαν οι ορεινοί δήμοι σε συνεργασία με την ΚΕΔΕ.
4. Αποτελεί ευεργέτημα για τους ορεινούς δήμους η ανακατανομή των ΚΑΠ, ωστόσο χρειάζεται πρόσθετη ενίσχυση του κριτηρίου ορεινότητας.
5. Τη σύσταση Ταμείου Ορεινότητας, ειδικό πρόγραμμα χρηματοδότησης δημοσίων υποδομών, ειδικό πλαίσιο αντιμετώπισης του δημογραφικού, ειδικό πρόγραμμα για νέους επιστήμονες και ειδική ρύθμιση ταχείας πρόσληψης

έκτακτου προσωπικού με εντοπιότητα, ειδικά προγράμματα μείωσης ενεργειακού κόστους και πολιτικής προστασίας.

6. Να έχουν οι ορεινοί δήμοι και περιοχές πρωτεύοντα ρόλο στη συγκρότηση του νέου χωροταξικού ΑΠΕ και η γνώμη τους για τα έργα που γίνονται να είναι αποφασιστική και όχι απλά γνωμοδοτική.

Για τα μέλη της της Κ.Ε.Δ.Ε., αποτελεί προτεραιότητα η υλοποίηση μιας ουσιαστικής μεταρρύθμισης στο μοντέλο λειτουργίας του Κράτους και της Αυτοδιοίκησης, εντός του 2025. Με έμφαση σε πρώτη φάση στις αρμοδιότητες, τη χρηματοδότηση των δήμων, τον ψηφιακό εκσυγχρονισμό και σε δεύτερη φάση τη συζήτηση για αλλαγή ή όχι του εκλογικού συστήματος. Μεταρρύθμιση που θα σηματοδοτήσει την Επανεκκίνηση της Αυτοδιοίκησης, για Ισχυρούς Δήμους, που θα βρίσκονται διαρκώς δίπλα στους πολίτες (ΚΕΔΕ, 2024).

2.2.3 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΧΑΡΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η Χάρτα Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου λειτουργεί ως ένα εργαλείο και οδηγός για την ενίσχυση και προστασία των ορεινών περιοχών, σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει μια πλήρως καθορισμένη χωροταξική ρύθμιση για αυτές. Αν και δεν προβλέπεται από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, η Χάρτα παρέχει ένα πλαίσιο κατευθύνσεων για την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Το πλαίσιο αυτό απευθύνεται τόσο στην κεντρική και αποκεντρωμένη διοίκηση, όσο και στην τοπική αυτοδιοίκηση. Η Χάρτα αποσκοπεί στο να συμπληρώσει και να εξειδικεύσει τις στρατηγικές κατευθύνσεις που περιλαμβάνονται στα υπάρχοντα εργαλεία χωροταξικού σχεδιασμού, σε μια εποχή κατά την οποία η απουσία ενός εξειδικευμένου χωροταξικού εργαλείου, όπως το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Ορεινό Χώρο, καθιστά την ανάγκη για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση (Γουργιώτης, 2012).

Οι κατευθύνσεις που παρέχονται από τη Χάρτα αποτελούν ένα πολύτιμο εργαλείο για τον τοπικό και περιφερειακό σχεδιασμό, επιτρέποντας την εξειδίκευση και προσαρμογή των στρατηγικών ανά περιοχή. Στο πλαίσιο της αναθεώρησης και

εξειδίκευσης των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ), μπορεί να γίνει ο προσδιορισμός των ορίων των ενοτήτων του ορεινού χώρου, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις τυπολογίας που προτείνονται από τη Χάρτα. Επίσης, μπορεί να γίνει ο καθορισμός των ορεινών κέντρων ανάπτυξης και να παρασχεθούν εξειδικευμένες κατευθύνσεις για τον συντονισμό των πολιτικών και δράσεων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Σε τοπικό επίπεδο σχεδιασμού (ΟΤΑ), η Χάρτα παρέχει ένα εκτενές και αναλυτικό σύνολο κατευθύνσεων. Όταν αυτές οι κατευθύνσεις ενσωματώνονται στον πολεοδομικό σχεδιασμό, μέσω της κατάλληλης προσαρμογής τους στις ιδιαίτερες απαιτήσεις και τα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής, και εφόσον αποτυπώνονται και ενσωματώνονται στα θεσμικά εργαλεία του τοπικού σχεδιασμού (όπως τα ΓΠΣ, ΣΧΟΑΠ κ.λπ.), τότε είναι δυνατή η υλοποίηση ολοκληρωμένης και βιώσιμης προσέγγισης.

Η Χάρτα προτείνει τις εξής βασικές κατευθύνσεις για την προώθηση της ανάπτυξης του ορεινού χώρου, με ιδιαίτερη έμφαση στα εξής:

- Καθορίζει σαφείς και μετρήσιμους στόχους
- Διατυπώνει μια ταξινόμηση του ορεινού χώρου
- Προτείνει στρατηγικές για την ενίσχυση του ρόλου του ορεινού χώρου
- Παρέχει κατευθύνσεις για την καταπολέμηση της απομόνωσης, την περιορισμένη ανισότητα και την επίτευξη χωρικής συνοχής
- Προτείνει μέτρα για την προστασία, τη διατήρηση και την ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και του τοπίου
- Συστήνει στρατηγικές για την αξιοποίηση και αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος
- Υποδεικνύει ενέργειες για την ενίσχυση των παραγωγικών τομέων και δραστηριοτήτων.

Ο ελληνικός ορεινός χώρος, σύμφωνα με τον ορισμό της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, περιλαμβάνει τα εξής:

- Το ορεινό σύμπλεγμα της Βόρειας Πίνδου, με κύρια βουνά τον Σμόλικα, τα Τζουμέρκα και το Βέρμιο.
- Τα ορεινά συμπλέγματα του Ολύμπου και του Πηλίου, με κύρια βουνά τον Όλυμπο, την Όσσα, τα Πιέρια και το Πήλιο.
- Το ορεινό σύμπλεγμα της Νότιας Πίνδου, με κύρια βουνά το Παναιτωλικό, τα Βαρδούσια, τη Γκιώνα και τον Παρνασσό.
- Το ορεινό σύμπλεγμα της Ροδόπης, με κύρια βουνά το Μενοίκιο, το Φαλακρό και το Παγγαίο.
- Το ορεινό σύμπλεγμα της Πελοποννήσου, Μωρέας, με κύρια βουνά το Μαίναλο, τον Πάρωνα, τον Ταΰγετο και το Παναχαϊκό.
- Το ορεινό σύμπλεγμα της Κρήτης, με κύρια βουνά την Ίδη, τη Δίκτυ και τα Λευκά Όρη.

Οι ορεινές περιοχές, ανάλογα με τις τάσεις και τις δυνατότητες ανάπτυξης που τις διακρίνουν, μπορούν να καταταχθούν στις εξής κατηγορίες:

1. *Αναπτυγμένες Ορεινές Περιοχές:* Πρόκειται για περιοχές που έχουν ήδη επιτύχει υψηλό επίπεδο ανάπτυξης και χαρακτηρίζονται από έναν μεγάλο μόνιμο πληθυσμό, αυξανόμενη πληθυσμιακή αύξηση και υψηλή πυκνότητα πληθυσμού. Αυτές οι περιοχές παρουσιάζουν σημαντική διαφοροποίηση στην οικονομία τους, προσφέρουν ικανοποιητική παροχή υπηρεσιών και έχουν αναπτύξει ένα πυκνό δίκτυο υποδομών μεταφορών. Επιπλέον, διαθέτουν μεγάλα αστικά ή ημιαστικά κέντρα που λειτουργούν ως διοικητικοί και υπηρεσιακοί κόμβοι.
2. *Αναπτυσσόμενες Ορεινές Περιοχές:* Αυτές οι περιοχές διαθέτουν επαρκή μόνιμο πληθυσμό και δείχνουν τάσεις πληθυσμιακής αύξησης, με ικανοποιητική πυκνότητα πληθυσμού. Παράλληλα, έχουν διαφοροποιημένη οικονομική βάση και προσφέρουν αρκετές υπηρεσίες σε οικονομικό, διοικητικό και κοινωνικό επίπεδο, ενώ παρουσιάζουν προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη.

3. *Φθίνουσες Ορεινές Περιοχές με περιθώρια αναστροφής των προβλημάτων τους:* Αυτές οι περιοχές χαρακτηρίζονται από έναν μειούμενο πληθυσμό και χαμηλή πρόσβαση σε οικονομικές, διοικητικές και κοινωνικές υπηρεσίες και υποδομές. Παρά τη μείωση του πληθυσμού, υπάρχουν δυνατότητες αναστροφής αυτής της πορείας μέσω στοχευμένων δράσεων.
4. *Μειονεκτικές Ορεινές Περιοχές:* Πρόκειται για περιοχές που πλήττονται από φαινόμενα πληθυσμιακής γήρανσης και εγκατάλειψης. Αυτές οι περιοχές βρίσκονται μακριά από τα τοπικά οικονομικά και διοικητικά κέντρα και παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα πρόσβασης στο κύριο μεταφορικό δίκτυο, καθιστώντας τη ζωή εκεί εξαιρετικά δύσκολη για τους κατοίκους.

Η απώλεια του οικονομικού ρόλου των ορεινών περιοχών είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, οι οποίες προκάλεσαν σημαντικές χωρικές επιπτώσεις και ενίσχυσαν την εδαφική ανισότητα. Η ένταση αυτής της ανισότητας εξαρτάται από το επίπεδο ανάπτυξης των ευρύτερων περιοχών, και κυρίως των γειτονικών πεδιάδων. Σήμερα, πολλές ορεινές περιοχές θεωρούνται μειονεκτικές λόγω των γεωφυσικών χαρακτηριστικών τους, υπόκεινται σε συνεχείς φυσικές αδυναμίες και αντιμετωπίζουν σοβαρές κοινωνικοοικονομικές πιέσεις. Ειδικότερα, μεγάλο μέρος αυτών των περιοχών χαρακτηρίζεται ως υπανάπτυκτο. Μία από τις βασικότερες αιτίες αυτής της κατάστασης είναι το γεγονός ότι, τα τελευταία χρόνια, η κοινωνικοοικονομική πρόοδος των ορεινών περιοχών έχει απομακρυνθεί από την αντίστοιχη πρόοδο των υπόλοιπων περιοχών και συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την ανάπτυξη του τουρισμού και των χειμερινών σπορ. Σήμερα, οι ορεινές περιοχές δεν θεωρούνται προτεραιότητα για την εθνική πολιτική, καθώς έχουν αναδειχθεί άλλες χωρικές προτεραιότητες, όπως οι ευαίσθητες αγροτικές περιοχές, η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας και των βιομηχανικών περιοχών, καθώς και η αναβάθμιση των υποβαθμισμένων προαστίων (Γουργιώτης, 2007).

Για την ενίσχυση του ρόλου του ορεινού χώρου σε εθνικό επίπεδο, η Χάρτα προτείνει τις εξής κατευθύνσεις (Γουργιώτης, 2012):

- Ολοκληρωμένη και αειφόρος ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, εστιάζοντας στην ανάδειξη και αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε συνάρτηση με τον ευρύτερο οικονομικό και λειτουργικό χώρο τους.
- Προστασία και προβολή των μοναδικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων και αξιών (όπως ήθη, έθιμα και ιστορικές μνήμες), οι οποίες συνιστούν αδιαμφισβήτητο συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Ενίσχυση του ορεινού χώρου ως πόλο συνεργασιών στους τομείς του πρωτογενούς τομέα (ιδιαίτερα στον αγροτικό και κτηνοτροφικό τομέα), της μεταποίησης τοπικών προϊόντων υψηλής ποιότητας με καινοτόμες μεθόδους, καθώς και του εναλλακτικού τουρισμού.
- Αύξηση της ελκυστικότητας του ορεινού χώρου για την προώθηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στους τομείς αυτούς. Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου, η Χάρτα παρέχει τις εξής κατευθύνσεις:
 - i. Αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.
 - ii. Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μέσω της διαμόρφωσης ενός πλαισίου κατευθύνσεων, το οποίο αφορά κυρίως τον καθορισμό προτεραιοτήτων χωρικής ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον και την εξάλειψη των συγκρούσεων χρήσεων γης.
 - iii. Χωρικά εξειδικευμένη πολιτική κινήτρων.

Οι προτάσεις της Χάρτας ενισχύουν τη δημιουργία χωρικών δικτύων μεταξύ των οικισμών του ορεινού χώρου μέσω διαρθρωμένων πρωτοβουλιών. Συγκεκριμένα, προτείνεται η ενίσχυση επιλεγμένων δυναμικών οικισμών ως Κέντρων Ορεινής Ανάπτυξης, με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, όπως η στρατηγική τους θέση, η επάρκεια του ανθρώπινου δυναμικού, η οικονομική δυνατότητα και η γειννίαση με υπάρχοντα δίκτυα. Σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχουν καταλληλότεροι οικισμοί, προτείνεται η ανάπτυξη νέων που διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, με στόχο να υποστηρίξουν τους άλλους οικισμούς της αντίστοιχης περιοχής. Η ενίσχυση αυτών των Κέντρων προτείνεται μέσα από την προτεραιότητα αναβάθμισης των κοινωνικών και τεχνικών υποδομών, την αναβάθμιση των υποδομών μεταφορών και την διεύρυνση της πρόσβασης σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος.

Επιπλέον, προτείνεται η ενίσχυση της λειτουργίας των υπόλοιπων ορεινών οικισμών, οι οποίοι θα λειτουργούν ως «δορυφόροι» των Κέντρων Ορεινής Ανάπτυξης, με τη σύνδεσή τους μέσω ευέλικτων λειτουργικών δομών που θα εξυπηρετούν τις ανάγκες των κατοίκων, ειδικά στις απομακρυσμένες και πληθυσμιακά αδύναμες περιοχές. Στη συνέχεια, προτείνεται η ανάπτυξη έργων υποδομής στους τομείς της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, με σκοπό την υλοποίηση προγραμμάτων τηλεκπαίδευσης, κατάρτισης του τοπικού πληθυσμού, τηλεργασίας και την εφαρμογή τηλευπηρεσιών, όπως η τηλεϊατρική.

Επιπρόσθετα, ενθαρρύνεται η τοπική και ενδογενής ανάπτυξη του ορεινού χώρου, μέσω της δημιουργίας των απαραίτητων υποδομών και της αξιοποίησης των τοπικών πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού. Προβλέπεται επίσης η λήψη ειδικών φορολογικών και οικονομικών μέτρων για την ενίσχυση της οικονομίας των ορεινών περιοχών, όπως η διατήρηση δραστηριοτήτων από γενιά σε γενιά, η δημιουργία βιώσιμων ευκαιριών απασχόλησης και η ενθάρρυνση της μετεγκατάστασης πληθυσμού και δραστηριοτήτων από μεγαλύτερα αστικά κέντρα προς τις ορεινές περιοχές. Τέλος, προτείνεται η εφαρμογή μέτρων κοινωνικής και οικονομικής ένταξης των μεταναστών στον τοπικό πληθυσμό (Γουργιώτης, 2012). Για την προώθηση του ορεινού τουρισμού, πέρα από τις κατευθύνσεις που περιλαμβάνονται στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια για τον Τουρισμό (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2009, 2013, 2024) και αφορούν άμεσα ή έμμεσα τον ορεινό χώρο, δίδονται οι ακόλουθες προτάσεις (Γουργιώτης, 2012).

Η ανάπτυξη νέων φιλικών προς το περιβάλλον τουριστικών προϊόντων προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες του τοπικού περιβάλλοντος, τους τοπικούς πόρους και τις κλιματολογικές συνθήκες, με έμφαση στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που συμβάλλουν στη μείωση της εποχικότητας και την ανάπτυξη φυσικών και πολιτιστικών δικτύων. Παράλληλα, προτείνεται η διατήρηση της δυναμικότητας των ανεπτυγμένων τουριστικών πόλων, η ενίσχυση αναπτυσσόμενων τουριστικά οικισμών και η υποστήριξη τοπικών πρωτοβουλιών στις υπόλοιπες περιοχές. Ειδική βαρύτητα δίνεται στην τουριστική καινοτομία, όπως η δημιουργία ειδικού σήματος για ορεινούς οικισμούς με αναβαθμισμένη αισθητική, η ανάδειξη σημείων μοναδικών χαρακτηριστικών με σύγχρονες τεχνολογίες και η δημιουργία

ιστορικών και πολιτισμικών διαδρομών. Επιπρόσθετα, προάγονται συνεργασίες μεταξύ του τουριστικού τομέα και της περιβαλλοντικής προστασίας, με έμφαση στον τουρισμό σε περιοχές φυσικής προστασίας μέσω της δημιουργίας κέντρων περιβαλλοντικής ενημέρωσης. Παράλληλα, υποστηρίζεται η ανάπτυξη δικτύων μεταξύ ορεινών περιοχών για την ανταλλαγή καλών πρακτικών και εμπειριών σε τομείς όπως η πολεοδομία, η αρχιτεκτονική, οι τουριστικές υπηρεσίες και ο πολιτιστικός τουρισμός. Επίσης, προτείνεται ο έλεγχος των τουριστικών ροών στις προστατευόμενες ορεινές περιοχές, με τη θέσπιση συστημάτων κατανομής και υποδοχής επισκεπτών, η προσφορά κινήτρων για την αναβάθμιση παραδοσιακών οικισμών, η αποκατάσταση υπάρχοντων κτιρίων για τουριστική αξιοποίηση, καθώς και η βελτίωση της ποιότητας των τουριστικών μονάδων, με σεβασμό στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική και το φυσικό τοπίο. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στην ένταξη τοπικών προϊόντων ποιότητας στην τουριστική προσφορά και στην προώθηση της χρήσης μέσων μαζικής μεταφοράς για την ευκολότερη μετακίνηση των επισκεπτών.

Περιλαμβάνεται η προώθηση αθλητικών δραστηριοτήτων ορεινού χώρου στη βασική εκπαίδευση, με την καθιέρωση εβδομάδας «σχολικών ορεινών διακοπών» που θα διαφοροποιείται ανά Περιφέρεια, καθώς και η ορθολογική ανάπτυξη του χιονοδρομικού τουρισμού, με περιορισμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, αποκατάσταση επηρεασμένων εκτάσεων και βέλτιστη χρήση τεχνητού χιονιού υπό τις κατάλληλες συνθήκες. Παράλληλα, προτείνεται η καθιέρωση διαγωνισμών για την επιβράβευση καινοτόμων πρωτοβουλιών και δράσεων στον τουριστικό τομέα. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην κατάρτιση επιχειρήσεων και τοπικού πληθυσμού για την καλλιέργεια δεξιοτήτων που αφορούν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και την ανάπτυξη τουριστικών στελεχών με ικανότητες σε νέες δραστηριότητες, όπως διοργάνωση φυσιολατρικών δραστηριοτήτων και τουριστική καθοδήγηση για άτομα με ειδικές ανάγκες.

Τέλος, για τη διάδοση και ενίσχυση του ελληνικού ορεινού τουρισμού, σχεδιάζονται δράσεις ενημέρωσης και προβολής στην Ελλάδα και το εξωτερικό, με αξιοποίηση του διαδικτύου, υπό την αιγίδα του ΕΟΤ.

2.2.4 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ ΤΟ ΝΕΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΣΠΑ 2021-2027

Το νέο Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021–2027, το οποίο εγκρίθηκε στις 29 Ιουλίου 2021, αποτελεί το βασικό εργαλείο για τη χρηματοδότηση της αναπτυξιακής στρατηγικής της χώρας. Το σύνολο της χρηματοδότησης ανέρχεται σε 27 δισεκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων 20,9 δισεκατομμύρια ευρώ προέρχονται από ευρωπαϊκούς πόρους και 5,3 δισεκατομμύρια ευρώ αποτελούν την εθνική συμμετοχή (Κυπριζλής, 2024). Στο πλαίσιο του προγράμματος, προβλέπεται ειδική πρόβλεψη για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, με διαθέσιμους πόρους περίπου 3 δισεκατομμυρίων ευρώ, οι οποίοι στοχεύουν στη χρηματοδότηση παρεμβάσεων με αναπτυξιακή διάσταση.

Ωστόσο, παρά την ύπαρξη αυτής της χρηματοδοτικής πρόβλεψης, η αντιμετώπιση του ορεινού χώρου παραμένει αποσπασματική και χωρίς σαφή στρατηγική. Οι δράσεις που υλοποιούνται εστιάζουν κυρίως σε μεμονωμένα έργα τεχνικού χαρακτήρα (π.χ. βελτίωση υποδομών, αντιπλημμυρικά έργα ή αποκαταστάσεις), τα οποία δεν εντάσσονται σε ένα συνολικό όραμα χωρικής και κοινωνικοοικονομικής ανασυγκρότησης. Η απουσία ενός συνεκτικού πλαισίου με συντονισμένες, πολυεπίπεδες παρεμβάσεις, οδηγεί σε ασυνέχεια και μειωμένη αποδοτικότητα των δημόσιων πόρων.

Η διαχείριση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων απαιτεί τη συμμετοχή των τοπικών και περιφερειακών φορέων, ωστόσο, οι τοπικές κοινότητες στερούνται επαρκούς θεσμικής και τεχνικής ενδυνάμωσης ώστε να διαμορφώνουν και να υλοποιούν ολοκληρωμένες προτάσεις. Η ανάγκη εκπόνησης τεχνικών και οικονομικών μελετών, η πολυπλοκότητα των διαδικασιών ένταξης έργων, και η απαιτούμενη διοικητική ικανότητα των δήμων και κοινοτήτων, αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες που καθιστούν τη διαδικασία χρονοβόρα και συχνά αναποτελεσματική (Κυπριζλής, 2024).

Επιπλέον, απουσιάζει μια στοχευμένη πολιτική που να αναγνωρίζει τον ορεινό χώρο όχι απλώς ως γεωγραφική ιδιαιτερότητα, αλλά ως ένα δυναμικό πεδίο παραγωγικής ανασυγκρότησης, κοινωνικής συνοχής και περιβαλλοντικής προστασίας. Οι έως τώρα παρεμβάσεις δεν συνθέτουν ένα ενιαίο και ολιστικό πλαίσιο που να ανταποκρίνεται στις σύνθετες ανάγκες των ορεινών περιοχών. Αντίθετα, η ανάπτυξη αυτών των

περιοχών συνεχίζει να προσεγγίζεται με τρόπο αποσπασματικό, περιοριζόμενη σε έργα περιορισμένης εμβέλειας και βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα (Κυπριζλής, 2024).

2.2.5 ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER (Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale) αποτελεί μια καινοτόμο μέθοδο αγροτικής ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που εφαρμόζεται από το 1991, με στόχο την ενδογενή ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών μέσω της συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών (European Commission, 2023a). Εντάσσεται στον δεύτερο Πυλώνα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) και βασίζεται στην προσέγγιση «από κάτω προς τα πάνω» (bottom-up), την καινοτομία και την πολυτομεακή συνεργασία.

Το πρόγραμμα υλοποιείται από Τοπικές Ομάδες Δράσης (LAGs), που απαρτίζονται από τοπικούς φορείς του δημόσιου, ιδιωτικού και κοινωνικού τομέα, με ισχυρή εκπροσώπηση της κοινωνίας των πολιτών (ENRD, 2021). Οι LAGs εκπονούν τοπικές στρατηγικές ανάπτυξης, βασισμένες στις ανάγκες και τα πλεονεκτήματα κάθε περιοχής.

Στις ορεινές περιοχές, το LEADER χρηματοδοτεί δράσεις που στοχεύουν:

1. στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας (αγροτουρισμός, τοπικά προϊόντα, μικρές μονάδες μεταποίησης),
2. στην προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς,
3. στην ανάπτυξη κοινωνικών και τεχνικών υποδομών (π.χ. πολιτιστικά κέντρα, ψηφιακά δίκτυα),
4. καθώς και στη στήριξη των νέων και των γυναικών μέσω κατάρτισης και ενίσχυσης κοινωνικών επιχειρήσεων (European Commission, 2023b· Κοκκώσης & Ψυχράμη, 2015).

Κατά την περίοδο 2014–2020, η LEADER εφαρμόστηκε σε πάνω από 2.800 περιοχές σε όλη την Ε.Ε., καλύπτοντας το 61% του αγροτικού πληθυσμού (European Court of Auditors, 2022). Στην Ελλάδα, αποτελεί βασικό εργαλείο στήριξης της αγροτικής

και ορεινής υπαίθρου, μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΥΔ ΠΑΑ, 2023). Η συνολική χρηματοδότηση για LEADER/CLLD την ίδια περίοδο ανήλθε σε 9,2 δισ. ευρώ.

Συνολικά, η προσέγγιση LEADER συμβάλλει ουσιαστικά στη βιώσιμη και πολυδιάστατη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, αξιοποιώντας τοπικούς πόρους και ενδυναμώνοντας τις τοπικές κοινωνίες. Η επιτυχία της, ωστόσο, εξαρτάται από τη λειτουργικότητα των LAGs και την υποστήριξη των τοπικών φορέων.

2.3 ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΟ

Το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο (ΦΕΚ 128 Α 03.07.2008) για τον ορεινό χώρο περιλαμβάνει κατευθύνσεις που αποσκοπούν στην βιώσιμη ανάπτυξη και την ενίσχυση της περιφερειακής ισορροπίας των ορεινών περιοχών. Κρίσιμο στοιχείο για την ανάπτυξή τους αποτελεί η βελτίωση της προσβασιμότητας, ιδιαίτερα σε απομονωμένες και δύσβατες περιοχές. Σε αυτό το πλαίσιο, προτείνονται καινοτόμες λύσεις μεταφορών, όπως η παροχή επιβατικών μεταφορών με ελικόπτερα, που θα εξυπηρετούν ορεινές και νησιωτικές περιοχές μέσω σταθερών δρομολογίων.

Αναφορικά με τις παραγωγικές δραστηριότητες, στόχος είναι η δημιουργία ενός βιώσιμου και ανταγωνιστικού γεωργικού και διατροφικού συστήματος που θα είναι φιλικό προς το περιβάλλον και θα ενισχύσει την τοπική οικονομία. Η ανάπτυξη της γεωργίας και κτηνοτροφίας με έμφαση στα ποιοτικά προϊόντα και η σύνδεση αυτών των δραστηριοτήτων με τον εναλλακτικό τουρισμό και τον παραθερισμό, αποσκοπεί στην ενίσχυση της υπαίθρου και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Επιπλέον, η σύνδεση των ορεινών περιοχών με τα βασικά αστικά κέντρα μέσω βιώσιμων και διασυνδεδεμένων υποδομών, αναμένεται να ενισχύσει τη συνοχή και την περιφερειακή ισορροπία. Η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού και των πρωτογενών δραστηριοτήτων συμβάλλει στην βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών αυτών, ενώ παράλληλα εξασφαλίζεται η διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

Η ανασυγκρότηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η ενίσχυση των μικρών δυναμικών οικισμών και η συγκράτηση του πληθυσμού αποτελούν κεντρικούς στόχους της στρατηγικής για την ορεινή ανάπτυξη. Η υποστήριξη των τοπικών κοινωνιών και η βελτίωση των υποδομών και υπηρεσιών συνιστούν κρίσιμες δράσεις για την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και την ανάπτυξη νέων θέσεων απασχόλησης.

Η αντιμετώπιση της δημογραφικής αποψίλωσης των ορεινών περιοχών απαιτεί την ενίσχυση των υποδομών και την ανάπτυξη στρατηγικών που προσφέρουν νέες ευκαιρίες απασχόλησης. Στο πλαίσιο αυτό, ενισχύεται η θέση των ορεινών περιοχών στον εθνικό και διεθνή χάρτη μέσω της ανάδειξης των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων και της στήριξης των τοπικών παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Τέλος, η διευκόλυνση της πρόσβασης στις βασικές υποδομές και υπηρεσίες και η ενίσχυση των δυναμικών ορεινών οικισμών είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη αυτών των περιοχών. Οι οικισμοί αυτοί αναμένεται να λειτουργήσουν ως κόμβοι διοίκησης και μεταφορών, ενισχύοντας τη διασύνδεση και τη λειτουργικότητα του ορεινού χώρου και υποστηρίζοντας την ανάπτυξή του σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.

2.4 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο σκοπός του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον Τουρισμό είναι να καθορίσει μακροπρόθεσμους και μεσοπρόθεσμους στόχους, καθώς και στρατηγικές κατευθύνσεις σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου να οργανωθεί ο τομέας του τουρισμού με όρους οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής βιωσιμότητας. Σημαντικό στοιχείο είναι ότι ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς και σημαντικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, και αναμένεται να διατηρήσει αυτή τη θέση.

Ο ρόλος των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων του Τουρισμού, αποσκοπεί στη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για την αειφόρο και ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού, λαμβάνοντας υπόψη τις φυσικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου. Παράλληλα, τα πλαίσια στοχεύουν στη μετάβαση από ένα μοντέλο μαζικού και μονοθεματικού τουρισμού σε ένα ποιοτικό, διαφοροποιημένο και πολυθεματικό τουρισμό, ο οποίος θα είναι οικονομικά αποδοτικότερος και θα ικανοποιεί τις απαιτήσεις ενός κοινού, με υψηλότερες προσδοκίες, πέρα από το παραδοσιακό πρότυπο «ήλιος-θάλασσα».

Στον ορεινό χώρο, δίνεται έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων που σέβονται και αναδεικνύουν τις ιδιαίτερες φυσικές και πολιτιστικές αξίες αυτών των περιοχών. Η στρατηγική για τον ορεινό χώρο εστιάζει στην ισορροπία μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας, με γνώμονα την ενίσχυση της τοπικής ταυτότητας και τη διατήρηση της μοναδικότητας αυτών των περιοχών.

Προκειμένου να διερευνηθεί η εξέλιξη των κατευθύνσεων πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, πραγματοποιείται η αποδελτίωση των τριών διαφορετικών Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων (ΕΧΠ Τ), το ΕΧΠ Τ του 2009 (ΦΕΚ 1138Β-2009), το ΕΧΠ Τ 2013 (ΦΕΚ Β'3155/2013) και το νέο υπό διαβούλευση ΕΧΠ Τ. Στόχος της έρευνας αυτής είναι η ανάλυση και η σύγκριση των κατευθύνσεων καθώς και των στόχων και προτεραιοτήτων που θέτει κάθε πλαίσιο για την ανάπτυξη και οργάνωση του τουρισμού, με ιδιαίτερη αναφορά στον ορεινό χώρο. Για την μεθοδολογία χρησιμοποιήθηκε μία σειρά δεικτών, της κανονιστικής πυκνότητας, της σαφήνειας και του βαθμού δεσμευτικότητάς, με σκοπό την καλύτερη ερμηνεία των αποτελεσμάτων της αποδελτίωσης. Ο δείκτης της κανονιστικής πυκνότητας προσδιορίζει τη σαφή και κατηγορηματική διατύπωση της ρύθμισης, με νομικούς όρους, ώστε να προκύπτει ξεκάθαρα η πρόθεση του νομοθέτη. Ο δείκτης της σαφήνειας αναφέρεται στην ευκολία κατανόησης του περιεχομένου που αποδελτιώνεται. Όσο πιο ξεκάθαρο και κατανοητό είναι το περιεχόμενο, τόσο πιο υψηλό είναι το επίπεδο σαφήνειας. Ο βαθμός δεσμευτικότητας αναφέρεται στην ένταση ή την υποχρεωτικότητα με την οποία

πρέπει να ακολουθηθούν συγκεκριμένα δεδομένα, κανόνες ή αποφάσεις. Τα θεσμοθετημένα ΕΧΠ διακατέχονται από τρεις βασικές κατηγορίες κατευθύνσεων, οι οποίες διακρίνονται ως εξής:

1. *Κατηγορία Α:* Περιλαμβάνει τις κατευθύνσεις που είναι δεσμευτικές τόσο για το δημόσιο όσο και για τον ιδιωτικό τομέα, και χαρακτηρίζονται από απόλυτη κανονιστικότητα. Αυτές οι κατευθύνσεις επιβάλλουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις και κανόνες που πρέπει να ακολουθηθούν, χωρίς περιθώρια ευελιξίας.
2. *Κατηγορία Β:* Παρόμοιες με την Κατηγορία Α, με τη βασική διαφορά ότι οι κατευθύνσεις αυτές απευθύνονται κατ' αποκλειστικότητα στο δημόσιο τομέα. Η υλοποίηση αυτών των κατευθύνσεων σχετίζεται με τη χωρική ανάπτυξη των παραγωγικών τομέων και κλάδων, και προϋποθέτει την εφαρμογή σχεδίων στα οποία ενυπάρχουν αυτές οι κατευθύνσεις. Περιέχουν λεπτομερείς οδηγίες και προσταγές προς το δημόσιο τομέα, και η εκτελεστότητά τους, σύμφωνα με την ιεραρχία, θα πραγματοποιηθεί μέσω των σχεδίων του υποκείμενου δημόσιου φορέα.
3. *Κατηγορία Γ:* Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει κατευθύνσεις που δεν αφορούν συγκεκριμένους τομείς ή φορείς και χαρακτηρίζεται από μηδαμινή κανονιστικότητα και ρυθμιστικότητα. Οι κατευθύνσεις αυτής της κατηγορίας είναι γενικές και δεν επιβάλλουν αυστηρούς κανόνες ή περιορισμούς, με αποτέλεσμα να μην έχουν την ίδια έντονη ρυθμιστική ισχύ με τις προηγούμενες κατηγορίες.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία διερευνώνται αποκλειστικά οι κατευθύνσεις που σχετίζονται με τον ορεινό χώρο, όπως αυτές αποτυπώνονται στα τρία τελευταία Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (ΕΧΠ) για τον τουρισμό. Οι κατευθύνσεις που περιγράφονται στους πίνακες περιλαμβάνουν σημαντικές προτάσεις για την αειφόρο ανάπτυξη, με ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, και τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

Η αποδελτίωση των κατευθύνσεων αυτών αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για την εις βάθος κατανόηση των χωροταξικών πολιτικών και την ενίσχυση της διαχείρισης του τουρισμού στον ορεινό χώρο. Μέσω αυτής της διαδικασίας, διασφαλίζεται ότι οι στρατηγικές ανάπτυξης προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα χαρακτηριστικά της κάθε περιόδου, προωθώντας παράλληλα τη βιωσιμότητα και την ανθεκτικότητα των ορεινών περιοχών.

Οι κατευθύνσεις των τριών ΕΧΠ παρουσιάζουν τόσο κοινά σημεία όσο και διαφοροποιήσεις, αναδεικνύοντας τη δυναμική εξέλιξη των προτεραιοτήτων και των πολιτικών για τον τουρισμό.

Το πρώτο πλαίσιο (ΠΙΝΑΚΑΣ 2) δίνει έμφαση στη διατήρηση και προστασία των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων, προτείνοντας μέτρα για τη διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος και τη δημιουργία πολυθεματικών δικτύων μονοπατιών. Οι προτάσεις αυτές εστιάζουν στη βιωσιμότητα και την ενίσχυση της τοπικής ταυτότητας, αλλά η χαμηλή κανονιστική πυκνότητα και ο περιορισμένος βαθμός δεσμευτικότητας δυσχεραίνουν την εφαρμογή τους. Επιπλέον, η αναφορά στη δόμηση εντός οικισμών με σεβασμό στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική επισημαίνει την ανάγκη για αρμονία με το φυσικό περιβάλλον, χωρίς όμως να συνοδεύεται από ισχυρά εργαλεία για την υλοποίηση.

Το δεύτερο πλαίσιο (ΠΙΝΑΚΑΣ 3) επεκτείνει τη θεματολογία του πρώτου, δίνοντας έμφαση στην αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων οικισμών και την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός. Παράλληλα, προβλέπει ειδικά κατασκευαστικά πρότυπα και κανόνες σχεδιασμού που ενσωματώνουν παραδοσιακά αρχιτεκτονικά στοιχεία, γεγονός που ενισχύει τη σύνδεση του τουρισμού με την τοπική πολιτιστική κληρονομιά. Ωστόσο, όπως και στο πρώτο πλαίσιο, η χαμηλή δέσμευση περιορίζει την αποτελεσματικότητα των κατευθύνσεων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διατάξεις για τη βελτίωση της προσβασιμότητας και τη διεύρυνση της εποχικότητας, αλλά η απουσία υψηλής δεσμευτικότητας καθιστά αβέβαιη την υλοποίησή τους.

Το τρίτο πλαίσιο (ΠΙΝΑΚΑΣ 4) εισάγει μια πιο στοχευμένη προσέγγιση, με κατευθύνσεις που περιλαμβάνουν τη δημιουργία διεθνών μονοπατιών και τη σύνδεση του ορεινού τουρισμού με αθλητικές δραστηριότητες, όπως ορειβασία και κανόε-καγιάκ. Παράλληλα, δίνεται έμφαση στη διεύρυνση της λειτουργίας των χιονοδρομικών κέντρων κατά τη διάρκεια όλου του έτους, καθώς και στη δημιουργία προπονητικών κέντρων σε περιοχές με επαρκείς υποδομές φιλοξενίας. Οι κατευθύνσεις αυτές είναι πιο σαφείς και προσανατολισμένες στην προώθηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, αλλά η μετρία ή χαμηλή κανονιστική πυκνότητα παραμένει ένα σημαντικό εμπόδιο.

Πίνακας 1: Υπόμνημα πινάκων 2,3,4,

Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΥΨΗΛΗ ΜΕΤΡΙΑ ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ ΜΕΤΡΙΑ ΚΑΚΗ	<u>Κατηγορία Α.</u> Δεσμευτικές προς το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα <u>Κατηγορία Β</u> Δεσμευτικές κατ' αποκλειστικότητα στο δημόσιο τομέα <u>Κατηγορία Γ</u> Δεν αφορούν συγκεκριμένους τομείς και φορείς

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 2: Αποδελτίωση ΕΧΠΣΑΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2009

Κεφάλαια / Άρθρα (Φ.Ε.Κ. 1138Β-2009)	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Δ. β	Προστασία, ανάδειξη και συνδυασμένη προβολή των πόρων του ευρύτερου περιαστικού χώρου των Μητροπολιτικών περιοχών (ορεινοί όγκοι, κ.α.).	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. ΣΤ	Μέριμνα για την προστασία αναβάθμιση και ανάδειξη επιλεγμένων πόρων του, που ενδιαφέρουν τον τουρισμό, τη βελτίωση της προσβασιμότητας, τη συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων, την αξιοποίηση του οικιστικού πλεονάσματος των φθινόντων και εγκαταλελειμμένων οικισμών και την προβολή των προορισμών	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ

Κεφάλαια / Άρθρα (Φ.Ε.Κ. 1138B-2009)	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. ΣΤ. α	Η διατήρηση της ποιότητας των φυσικών (στοιχεία χλωριδικά, πανιδικά, γεωλογικά – υδρογεωλογικά, τοπικά, κ.α.) και ανθρωπογενών (οικισμοί, κατασκευές, υποδομές, μνημεία, παραδοσιακές ασχολίες, εκδηλώσεις, κ.λπ.) πόρων με μέτρα πρόληψης των κινδύνων υποβάθμισής τους	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. ΣΤ. β	Λήψη ειδικών μέτρων ενσωμάτωσης τρίτων δραστηριοτήτων αναγκαίων για τη λειτουργία του χώρου, που παρουσιάζουν ασυμβατότητες με την τουριστική δραστηριότητα, ώστε να είναι δυνατή η συνύπαρξή τους με αυτήν και ειδικότερα μέτρων αισθητικής και λειτουργικής αναβάθμισης των υποδομών τους (π.χ. σύνταξη ειδικών προδιαγραφών κατασκευής και λειτουργίας)	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΚΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. ΣΤ. γ	Δημιουργία βασικών προτύπων καθώς και εξειδικευμένων, κατά περίπτωση, κανόνων για το σχεδιασμό και τη δόμηση λαμβάνοντας υπόψη την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τις τοπικές παραδόσεις, χρήσης υλικών και μορφών δόμησης. Εξαιρούνται οι οικισμοί που έχουν κηρυχθεί ως παραδοσιακοί ή καταταγεί ως «ενδιαφέροντες» και οι περιοχές που εμπίπτουν στις ζώνες Γ: Γ1 – Γ3 περιοχές της ηπειρωτικής χώρας: Γ1 Πομακοχώρια (Βόρεια Ξάνθης – Κομοτηνής) Γ2 Ροδόπη (Ελατιά) Γ3 Άγραφα – Ασπροπόταμος Επίσης στους στάσιμους οικισμούς του ηπειρωτικού χώρου με πληθυσμό κατά την τελευταία απογραφή μικρότερο των 300 κατοίκων. Ειδικά για τους οικισμούς αυτούς η δόμηση νέων υποδομών φιλοξενίας, εστίασης και λοιπών σχετικών με τον τουρισμό υποδομών περιορίζεται εντός οικισμών καθώς και σε μια ζώνη πλάτους 300 μέτρων από τα όρια τους με τους παρακάτω όρους: αρτιότητα δύο (2) στρέμματα, συντελεστής δόμησης 0.3 και πυκνότητα κλινών ανά στρέμμα 15.	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. ΣΤ. ε	Δημιουργία ειδικών κατασκευαστικών προτύπων για την εκτέλεση έργων υποδομών στον ορεινό χώρο (οδοποιία, κατασκευές δημόσιων κτιρίων, εγγειοβελτιωτικά, διαμορφώσεις χώρων, κ.λπ.)	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. ΣΤ. ζ	Δημιουργία δικτύων μονοπατιών (εθνικών, ευρωπαϊκών) και διαδρομών περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εκπαίδευσης	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. ΣΤ. η	Περιορισμός της δόμησης νέων υποδομών φιλοξενίας, εστίασης και λοιπών σχετικών με τον τουρισμό υποδομών εντός οικισμών καθώς και σε μια ζώνη πλάτους 500 μέτρων από τα όριά τους στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται σχετικός κορεσμός (ποσοστό αδόμητων γηπέδων <40%)	ΥΨΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Α
ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ε. γ	Η ανάπτυξη προπονητικών κέντρων σε περιοχές του ορεινού και ημιορεινού χώρου που διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση και ξενοδοχειακή υποστήριξη καθώς επίσης σε παραθαλάσσιες και παραλίμνιες περιοχές για τα αθλήματα του θαλάσσιου σκι, ιστιοδρομίες, κ.λπ. Τα προπονητήρια και οι λοιπές σχετικές υποδομές πρέπει να εναρμονίζονται με την κλίμακα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής εγκατάστασης	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ

Κεφάλαια / Άρθρα (Φ.Ε.Κ. 1138B-2009)	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ε.1.2	Προτείνεται η δημιουργία δικτύων διαδρομών ορειβατικού σκι σε υφιστάμενες δασικές οδούς και ορειβατικά μονοπάτια, κατά προτεραιότητα, σε ορεινά συγκροτήματα που δεν διαθέτουν χιονοδρομικά κέντρα καθώς και γύρω από ορεινούς οικισμούς, οι οποίοι διαθέτουν ικανοποιητική υποδομή φιλοξενίας και εστίασης	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ε.1.4	Προώθηση δράσεων που αφορούν στην ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων (σπορ) του ορεινού χώρου (π.χ. ορειβασία, αναρρίχηση, κανόε-καγιάκ, rafting, αιωροπτερισμός, αλεξίπτωτο πλαγιάς). Ορισμένες από τις δραστηριότητες αυτές μπορούν να αναπτυχθούν σε μικρότερο βαθμό και στον ημιορεινό και πεδινό χώρο. Η ενίσχυση σωματείων και συλλόγων αθλημάτων του ορεινού χώρου	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ζ	Ο τουρισμός φύσης αναπτύσσεται στον ορεινό χώρο και σε ενδιαφέρουσες περιβαλλοντικά περιοχές όπως περιοχές του δικτύου Φύση (NATURA) 2000, και Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους (Τ.Ι.Φ.Κ.), δάση καθώς και σε περιοχές του αγροτικού χώρου που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τον τουρισμό.	ΥΨΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Β
ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ζ. α	Η καθιέρωση ενός συστήματος ιεράρχησης των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών που μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά με κατά περίπτωση κριτήρια που θα αφορούν στις επιτρεπόμενες δραστηριότητες σε κάθε περιοχή	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ζ. β	Δράσεις ανάδειξης προστατευόμενων περιοχών που διαθέτουν σχετικούς πόρους (φύση, τοπίο), ως πόλων ανάπτυξης τουρισμού φύσης ευρύτερης ακτινοβολίας	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΚΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 10 ΠΑΡ. Α	Η ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών υποδομών μικτής χρήσης δεν επιτρέπεται στον ορεινό χώρο (υψόμετρο > 600 μ.), στα δάση και τις δασικές εκτάσεις, στη γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας με εξαίρεση τα προβλεπόμενα στην παρ. Β του άρθρου 8, στις μητροπολιτικές περιοχές και στα νησιά με επιφάνεια μικρότερη των 9000 στρέμματα (Από 122 κατοικημένα νησιά πλην Κρήτης επιτρέπεται στα 30)	ΥΨΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Α

Πηγή: Φ.Ε.Κ. 1138B-2009, Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 3: Αποδελτίωση ΕΧΠΣΑΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2013

Κεφάλαια / Άρθρα (Α' 3155/2013)	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.α	Μέριμνα για την προστασία, αναβάθμιση και ανάδειξη επιλεγμένων πόρων του ορεινού χώρου, που ενδιαφέρουν τον τουρισμό	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ

Κεφάλαια / Άρθρα (Α' 3155/2013)	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.β, γ	Βελτίωση της προσβασιμότητας και συγκρότηση τοπικών αλληλοσυμπληρούμενων πολυθεματικών δικτύων	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.δ	Αξιοποίηση του οικιστικού πλεονάσματος των φθινόντων και εγκαταλελειμμένων οικισμών και προβολή των προορισμών	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ε	Διατήρηση της ποιότητας των φυσικών (στοιχεία χλωριδικά, πανιδικά, γεωλογικά – υδρογεωλογικά, κ.ά.) και ανθρωπογενών (οικισμοί, κατασκευές, υποδομές, μνημεία, παραδοσιακές ασχολίες, εκδηλώσεις, κ.λπ.) πόρων με μέτρα πρόληψης των κινδύνων υποβάθμισής τους	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.στ	Λήψη ειδικών μέτρων αισθητικής και λειτουργικής αναβάθμισης υποδομών που αφορούν σε άλλες παραγωγικές δραστηριότητες (π.χ. με τη σύνταξη ειδικών προδιαγραφών κατασκευής και λειτουργίας)	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ζ	Προσαρμογή νέων εγκαταστάσεων στα μορφολογικά πρότυπα και την κλίμακα των οικισμών	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.η	Δημιουργία βασικών προτύπων καθώς και εξειδικευμένων, κατά περίπτωση, κανόνων για το σχεδιασμό και τη δόμηση λαμβάνοντας υπόψη την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τις τοπικές παραδόσεις, χρήσης υλικών και μορφών δόμησης	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.θ	Υιοθέτηση πρακτικών που θα εξασφαλίζουν μειωμένη κατανάλωση ενέργειας και χρήση φιλικών προς το περιβάλλον υλικών	ΥΨΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ι	Δημιουργία ειδικών κατασκευαστικών προτύπων για την εκτέλεση έργων υποδομών στον ορεινό χώρο (οδοποιία, κατασκευές δημόσιων κτιρίων, εγγειοβελτιωτικά, διαμορφώσεις χώρων, κ.λπ.).	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ια	Δημιουργία δικτύων πεζοπορικών διαδρομών και μονοπατιών τοπικού, εθνικού και ευρωπαϊκού χαρακτήρα και διαδρομών και χώρων περιβαλλοντικής αγωγής και ευαισθητοποίησης	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ

Κεφάλαια / Άρθρα (Α' 3155/2013)	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ιβ	Αξιοποίηση των εκάστοτε τοπικών πόρων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ανάπτυξη ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμού, περιγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού κ.λπ.).	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ιγ	Αποκατάσταση και αξιοποίηση παλαιών κελυφών, επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων και παροχή κινήτρων για μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ιδ	Παροχή κινήτρων για εκσυγχρονισμό υφισταμένων τουριστικών μονάδων με παράλληλη αναβάθμιση σε τύπους και κατηγορίες καταλυμάτων και συμπληρώσεις με ειδικές τουριστικές υποδομές	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ιε	Σημειακή χωροθέτηση τουριστικών καταλυμάτων με τους εκάστοτε ισχύοντες όρους δόμησης	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Ε.ιστ	Πολιτικές ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης μέσω οργανωμένων υποδοχών τουριστικών δραστηριοτήτων ήπιας ανάπτυξης ή σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων ήπιας ανάπτυξης	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. Η.ε	Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων ορεινών οικισμών που παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, με τη μετατροπή κτιρίων σε καταλύματα ή και με νέες μεγαλύτερου μεγέθους επενδύσεις (αύξηση μέχρι και 20% της υφισταμένης δομημένης επιφάνειας), με κίνητρα είτε προς τους σημερινούς ιδιοκτήτες είτε προς ενδιαφερόμενους επενδυτές	ΥΨΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Α
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ε.γ	Ανάπτυξη προπονητικών κέντρων σε περιοχές του ορεινού και ημιορεινού χώρου που διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση και ξενοδοχειακή υποστήριξη, καθώς και σε παραθαλάσσιες και παραλίμνιες περιοχές για τις δραστηριότητες του θαλάσσιου σκι, ιστιοδρομίες, κ.λπ. Τα προπονητήρια και οι λοιπές σχετικές υποδομές πρέπει να εναρμονίζονται με την κλίμακα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής εγκατάστασης	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ

Κεφάλαια / Άρθρα (Α' 3155/2013)	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ε2. γ	Δημιουργία δικτύων διαδρομών ορειβατικού σκι σε υφιστάμενες δασικές οδούς και ορειβατικά μονοπάτια, κατά προτεραιότητα, σε ορεινά συγκροτήματα που δεν διαθέτουν χιονοδρομικά κέντρα, καθώς και γύρω από ορεινούς οικισμούς, οι οποίοι διαθέτουν ικανοποιητική υποδομή φιλοξενίας και εστίασης	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Ε2. στ, η	Διεύρυνση της εποχικότητας της λειτουργίας των χιονοδρομικών κέντρων με ειδικά κίνητρα για την ανάπτυξη αθλητικών ορεινών δραστηριοτήτων και ειδικών αθλητικών δραστηριοτήτων και ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων (σπορ) στον ορεινό χώρο (π.χ. ορειβασία, αναρρίχηση, κανόε-καγιάκ, rafting, αϊωροπτερισμός, αλεξίπτωτο πλανάρι).	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ

Πηγή: ΦΕΚ Β' 3155/2013, Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 4: Αποδελτίωση ΕΧΠΣΑΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2024

Κεφάλαια / Άρθρα / ΦΕΚ Α 106/2024	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ. Α. Ο	Αξιοποίηση του οικιστικού πλεονάσματος των φθινόντων και εγκαταλελειμμένων οικισμών	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 7 ΠΑΡ. Β1. β	Ανάπτυξη προπονητικών κέντρων σε περιοχές του ορεινού και ημιορεινού χώρου που διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση και ξενοδοχειακή υποστήριξη. Τα προπονητήρια και οι λοιπές σχετικές υποδομές πρέπει να εναρμονίζονται με την κλίμακα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής εγκατάστασης	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 7 ΠΑΡ. Β2. α	Δημιουργία μονοπατιών στην ύπαιθρο, ιδίως στον ορεινό και ημιορεινό χώρο, και σύνδεσή τους με διεθνή μονοπάτια, και με ενίσχυση της δημιουργίας δικτύων	ΜΕΤΡΙΑ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ

Κεφάλαια /Άρθρα /ΦΕΚ Α 106/2024	Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας Κατ. Α', Β', Γ'
ΑΡΘΡΟ 7 ΠΑΡ. Β2. β	Ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων (σπορ) στον ορεινό χώρο (π.χ. ορειβάσια, αναρρίχηση, κανό-καγιάκ, rafting, αιωροπτερισμός, αλεξίπτωτο πλαγιάς)	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 7 ΠΑΡ. Β3. α	Βελτίωση της προσβασιμότητας στα υφιστάμενα χιονοδρομικά κέντρα όπως αυτά προσδιορίζονται στο άρ. 18 του ν. 4276/2014, τα οποία με τις αριθμ. 509922/18.7.2012 και 508535/17.4.2013 αποφάσεις Γενικού Γραμματέα Ε.Ο.Τ. έχουν χαρακτηρισθεί ως υφιστάμενα	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ
ΑΡΘΡΟ 7 ΠΑΡ. Β3. γ	Διεύρυνση της εποχικότητας της λειτουργίας των χιονοδρομικών κέντρων με ειδικά κίνητρα για την ανάπτυξη αθλητικών ορεινών δραστηριοτήτων και ειδικών αθλητικών δραστηριοτήτων	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΑΛΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Γ

Πηγή: Α 106/15.7.2024, Ιδία επεξεργασία

Συγκρίνοντας τα τρία πλαίσια, παρατηρείται μια κοινή κατεύθυνση προς την αειφόρο ανάπτυξη και την ενίσχυση της τοπικής ταυτότητας, με ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, ενώ το πρώτο πλαίσιο εστιάζει κυρίως στη διατήρηση των πόρων, το δεύτερο εισάγει μέτρα για την αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων οικισμών και την ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ενώ το τρίτο επικεντρώνεται στη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και στην προώθηση αθλητικών δραστηριοτήτων. Παρά τις ενδιαφέρουσες προτάσεις, η περιορισμένη δεσμευτικότητα και η χαμηλή κανονιστική πυκνότητα περιορίζουν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών και στα τρία πλαίσια. Για να επιτευχθεί η πραγματική ανάπτυξη και οργάνωση του τουρισμού στον ορεινό χώρο, απαιτείται ισχυρότερη δέσμευση και βελτίωση των εργαλείων υλοποίησης, ώστε οι προτάσεις να μετατραπούν σε απτές δράσεις που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών. Για την καλύτερη κατανόηση αυτών των διαφορών και

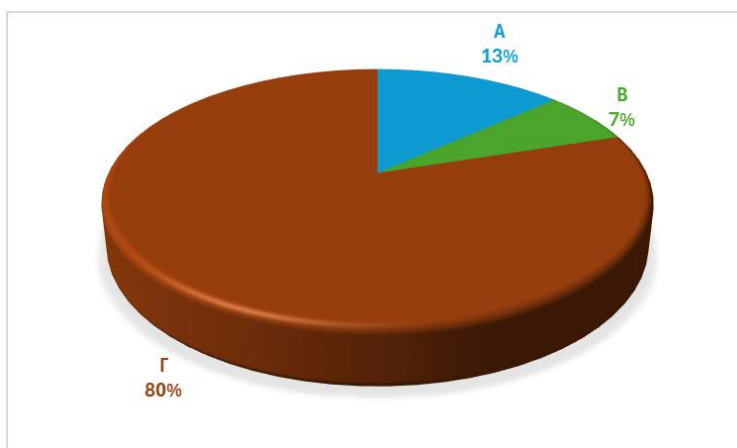
ομοιοτήτων, θα πραγματοποιηθεί γραφική απεικόνιση με ποσοστά ως προς τον βαθμό δεσμευτικότητας των κατευθύνσεων σε κάθε ΕΧΠ Τ. Η οπτικοποίηση αυτή θα συμβάλει στην ανάδειξη των πιο σταθερών και κρίσιμων πολιτικών για την αειφόρο ανάπτυξη του ορεινού χώρου, επιτρέποντας μια σαφή και συγκριτική ανάλυση των τάσεων και προσαρμογών των στρατηγικών σε βάθος χρόνου.

Πίνακας 5: Κατηγοριοποίηση ποσοστών συμμετοχής και τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2009

ΕΧΠ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2009				
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ				
	A	B	Γ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ	2	1	12	15
ΠΟΣΟΣΤΟ % ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	13,3%	6,7%	80,0%	100,0%

Πηγή: Φ.Ε.Κ. 1138Β-2009, Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 3: Ποσοστό συμμετοχής τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2009

Πηγή: Φ.Ε.Κ. 1138B-2009, Ιδία επεξεργασία

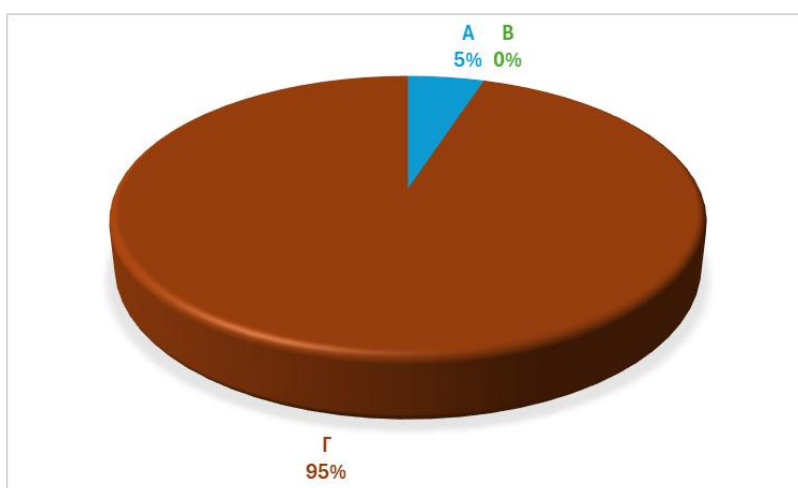
Ο συνολικός αριθμός των τιθέμενων στο πλαίσιο κατευθύνσεων για τον ορεινό τουρισμό είναι 15. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω οι κυρίαρχες κατευθύνσεις είναι αυτές της κατηγορίας Γ με ποσοστό 80% έπειτα ακολουθούν οι κατευθύνσεις που είναι δεσμευτικές προς τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα (13%) και τέλος οι κατευθύνσεις με δεσμευτικό χαρακτήρα Β (7%).

Πίνακας 6: Κατηγοριοποίηση ποσοστών συμμετοχής και τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2013

ΕΧΠ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2013				
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ				
	A	B	Γ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ	1	0	19	20
ΠΟΣΟΣΤΟ % ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	5,0%	0,0%	95,0%	100,0%

Πηγή: ΦΕΚ Β' 3155/2013, Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 4: Ποσοστό συμμετοχής τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2013

Πηγή: ΦΕΚ Β' 3155/2013, Ιδία επεξεργασία

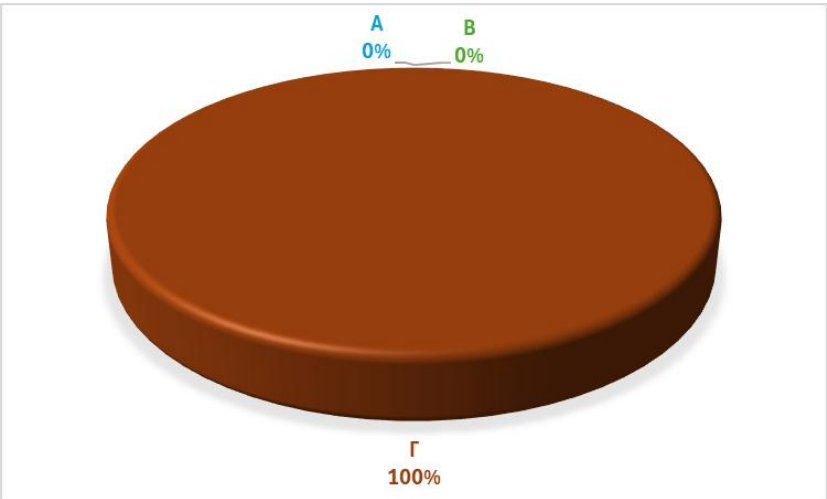
Ο συνολικός αριθμός των τιθέμενων στο πλαίσιο κατευθύνσεων για τον ορεινό τουρισμό είναι 20. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω οι κυρίαρχες κατευθύνσεις είναι αυτές της κατηγορίας Γ με ποσοστό 95% και έπειτα ακολουθούν οι κατευθύνσεις που είναι δεσμευτικές προς τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα (5%). Στην κατηγορία Β, δεσμευτικές κατ' αποκλειστικότητα στο δημόσιο τομέα, δεν καταγράφηκε καμία κατεύθυνση.

Πίνακας 7: Κατηγοριοποίηση ποσοστών συμμετοχής και τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2024

ΕΧΠ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2024				
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ				
	A	B	Γ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ	0	0	6	6
ΠΟΣΟΣΤΟ % ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%

Πηγή: Α 106/15.7.2024, Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 5: Ποσοστό συμμετοχής τύπου κατεύθυνσης επί του συνόλου/ ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2024

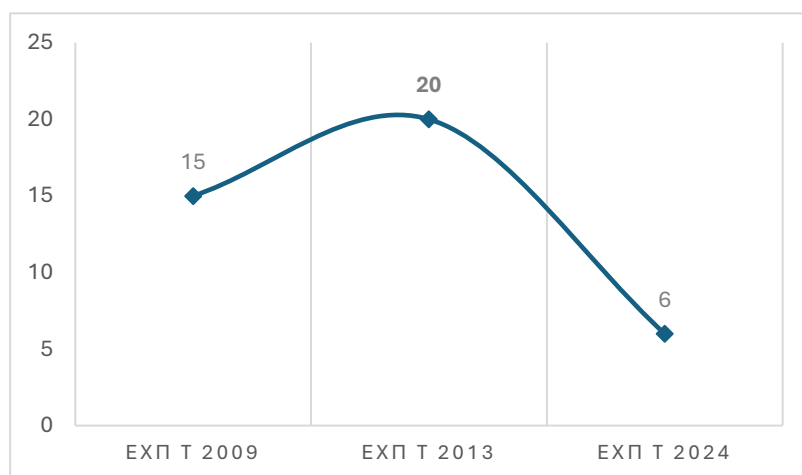
Πηγή: Α 106/15.7.2024, Ιδία επεξεργασία

Ο συνολικός αριθμός των τιθέμενων στο υπό διαβούλευση πλαίσιο κατευθύνσεων για τον ορεινό τουρισμό είναι μόνο 5, συγκριτικά αρκετά λιγότερες από τις κατευθύνσεις που καταγράφηκαν στο ΕΧΠ Τ του 2013. Με αυτές στην πλειοψηφία τους να είναι ενδεικτικές, κατατάσσοντας τες στην Κατηγορία Γ.

Η εξέλιξη του αριθμού των κατευθύνσεων του τουρισμού από το 2009 έως το 2024 παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές, με τον αριθμό των κατευθύνσεων που δεν επηρεάζονται από 15 έως 2009 σε 20 έως 2013, και να μειώνεται σε μόλις 6 κατευθύνσεις το 2024 για τον ορεινό χώρο (Διάγραμμα 6). Αυτή η μείωση μπορεί να αποδοθεί σε διάφορους παράγοντες. Καταρχάς, οι τουριστικές προτιμήσεις των επισκεπτών ενδέχεται να μεταβληθούν, με την προτίμηση να στρέφεται σε άλλες μορφές τουρισμού, όπως ο παραλιακός ή ο αστικός τουρισμός, αντί για τον ορεινό. Επιπλέον, οι υποδομές και οι δυνατότητες του ορεινού χώρου ενδέχεται να μην επαρκούν για να υποστηρίξουν πολλές τουριστικές κατευθύνσεις, γεγονός που οδήγησε σε μια συγκέντρωση των κατευθύνσεων σε αυτές που έχουν καλύτερη υποδομή και μεγαλύτερο τουριστικό ενδιαφέρον. Παράλληλα, οι στρατηγικές τουριστικής πολιτικής φαίνεται να έχουν περιοριστεί σε μικρότερο αριθμό κατευθύνσεων, με έμφαση σε πιο εξειδικευμένες και βιώσιμες μορφές τουρισμού (π.χ. ήπιος, θεματικός, πολιτιστικός τουρισμός). Αυτό το φαινόμενο συνδέεται συχνά με την οικονομική συγκυρία κάθε περιόδου, η οποία, λόγω περιορισμένων διαθέσιμων πόρων επιβάλλει αυστηρότερη ιεράρχηση και επιλογή δράσεων, οδηγώντας σε συγκέντρωση επενδύσεων σε λίγες αλλά στρατηγικά σημαντικές κατευθύνσεις. Τέλος, οι περιβαλλοντικοί παράγοντες και η ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη στον ορεινό τουρισμό ενδέχεται να έχουν περιορισμένο αριθμό κατευθύνσεων, προκειμένου να προστατευτούν οι φυσικές περιοχές και να

αποφευχθεί η υπερβολική τουριστική πίεση. Η μεγάλη μείωση των κατευθύνσεων το 2024 αντανακλά έναν συνδυασμό αυτών των παραμέτρων, οι οποίες οδήγησαν στην εστίαση σε μικρότερες, αλλά πιο δυνατές και βιώσιμες τουριστικές κατευθύνσεις για τον ορεινό χώρο.

Διάγραμμα 6: Η πτωτική τάση των κατευθύνσεων τουρισμού για τον ορεινό χώρο

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

2.5 ΣΥΝΟΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Το Κεφάλαιο 2 της μελέτης εξετάζει διεξοδικά το πολυεπίπεδο θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο που διέπει τον ορεινό χώρο στην Ελλάδα, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η ανάλυση ξεκινά από τις ευρωπαϊκές πολιτικές, με επίκεντρο την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), τις πρωτοβουλίες για την πολιτική συνοχής, καθώς και το πρόγραμμα LEADER.

Σε εθνικό επίπεδο, γίνεται κριτική αποτίμηση της αποσπασματικότητας των παρεμβάσεων, της έλλειψης εξειδικευμένων πολιτικών για τις ορεινές περιοχές και της περιορισμένης αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρουν τα ευρωπαϊκά προγράμματα. Αναλύονται οι προτάσεις της ΚΕΔΕ για τη θεσμοθέτηση εθνικού στρατηγικού πλαισίου, οι βασικές κατευθύνσεις της Χάρτας Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου, καθώς και η εξέλιξη της θεσμικής σκέψης μέσα από παλαιότερα εργαλεία

σχεδιασμού, όπως τα Περιφερειακά Πλαίσια και τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ.

Παράλληλα, παρουσιάζονται οι κατευθύνσεις του Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για τις ορεινές περιοχές. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την αποδελτίωση των τριών Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων για τον Τουρισμό (2009, 2013 και 2024), προκειμένου να αναδειχθεί η εξέλιξη των στρατηγικών και η διαφοροποίηση των κατευθύνσεων ως προς τη χωρική οργάνωση του τουρισμού στον ορεινό χώρο.

Γενικότερα, το κεφάλαιο αναδεικνύει την πολυπλοκότητα του θεσμικού περιβάλλοντος, την έλλειψη συνεκτικής προσέγγισης και την ανάγκη για συντονισμένες πολιτικές που θα ενισχύσουν τη βιώσιμη, ισόρροπη και ολιστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, ενσωματώνοντάς τις πλήρως στον εθνικό και ευρωπαϊκό αναπτυξιακό σχεδιασμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί σήμερα έναν από τους κύριους μοχλούς οικονομικής και κοινωνικής αναζωογόνησης του ορεινού χώρου. Οι ορεινές περιοχές, παρά τις φυσικές, γεωγραφικές και δημογραφικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, διαθέτουν σημαντικά πλεονεκτήματα, πλούσιο φυσικό περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά και παραδοσιακές δραστηριότητες. Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορούν να αξιοποιηθούν μέσω του τουρισμού, ώστε να προωθηθεί μια ανάπτυξη που δεν είναι μόνο οικονομικά αποδοτική, αλλά και κοινωνικά και περιβαλλοντικά βιώσιμη.

Οι αναφορές που γίνονται στα επιμέρους υποκεφάλαια του κεφαλαίου αυτού, επιλέχθηκαν ώστε να δώσουν διαφορετικές προσεγγίσεις τουριστικής ανάπτυξης στον ορεινό χώρο και να αναδείξουν παραδείγματα, μετασχηματισμούς και εναλλακτικές στρατηγικές που έχουν εφαρμοστεί στην πράξη ή διαμορφώνονται διαχρονικά.

Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στο Μοντέλο Ανάπτυξης των Άλπεων, ως ένα ευρωπαϊκό παράδειγμα που μπορεί να προσφέρει πολύτιμα διδάγματα για άλλες ορεινές περιοχές. Αναλύονται δύο αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις, το Τυρολέζικο πρότυπο, που βασίζεται στην τοπική συμμετοχή και στην ομαλή ενσωμάτωση του τουρισμού στην κοινωνικοοικονομική ζωή, και το Γαλλικό πρότυπο, που δίνει έμφαση στη μαζικότητα και στην κεντρικά οργανωμένη ανάπτυξη. Μέσα από αυτή τη συγκριτική ανάλυση, αναδεικνύονται οι συνέπειες των διαφορετικών μοντέλων σε σχέση με τη βιωσιμότητα, την κοινωνική συνοχή και την προστασία του περιβάλλοντος.

Ένα από τα φαινόμενα που τα τελευταία χρόνια μεταβάλλουν ραγδαία τη λειτουργία της τουριστικής αγοράς στις ορεινές περιοχές είναι η βραχυχρόνια μίσθωση. Η αναφορά σε αυτό το ζήτημα έχει στόχο να διερευνήσει πώς οι νέες μορφές διαμονής, πέρα από τα παραδοσιακά τουριστικά καταλύματα, επηρεάζουν την τοπική οικονομία, την κοινωνική δομή, αλλά και τη γενικότερη φυσιογνωμία του τόπου.

Παράλληλα, η ανάλυση επεκτείνεται και στην εξέταση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες προωθούν μια πιο ήπια και βιώσιμη προσέγγιση της τουριστικής ανάπτυξης στον ορεινό χώρο, όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός, που αποτελούν προσεγγίσεις ήπιας τουριστικής ανάπτυξης. Η εξέταση αυτών των μορφών τουρισμού γίνεται με σκοπό να εντοπιστούν λύσεις που να αντισταθμίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις της μαζικής τουριστικής ανάπτυξης, αποφεύγοντας τη μονοκαλλιέργεια της τοπικής οικονομίας και την αλλοίωση της τοπικής ταυτότητας.

Μέσα από αυτές τις θεματικές αναφορές, το κεφάλαιο επιχειρεί να παρουσιάσει ένα σφαιρικό και πολυεπίπεδο πλαίσιο κατανόησης της τουριστικής ανάπτυξης στον ορεινό χώρο. Δίνεται έμφαση όχι μόνο στις ήδη εφαρμοσμένες πρακτικές, αλλά και στους προβληματισμούς που προκύπτουν, καθώς και στις δυνατότητες μελλοντικών εξελίξεων που μπορούν να στηρίξουν την ισορροπημένη και βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών.

3.1 ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ

Ο ορεινός και αλπικός τουρισμός αποτελούν δύο από τις σημαντικότερες μορφές τουριστικής ανάπτυξης που αξιοποιούν το φυσικό περιβάλλον και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των ορεινών περιοχών. Οι μορφές αυτές τουρισμού συμβάλλουν στην οικονομική ευημερία και την περιφερειακή ανάπτυξη, ενώ παράλληλα προάγουν τη βιωσιμότητα και την προστασία του φυσικού τοπίου.

Ο αλπικός τουρισμός εστιάζει κυρίως σε δραστηριότητες που σχετίζονται με το χιονισμένο τοπίο, όπως η χιονοδρομία, η ορειβασία και η αναψυχή σε χιονοδρομικά κέντρα. Αντίστοιχα, ο ορεινός τουρισμός περιλαμβάνει ένα ευρύτερο σύνολο δραστηριοτήτων, όπως η πεζοπορία, η αναρρίχηση, η ποδηλασία βουνού και η εξερεύνηση φυσικών και πολιτιστικών μνημείων. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στις προκλήσεις και τις προοπτικές που αναδύονται στο πλαίσιο της βιώσιμης τουριστικής διαχείρισης. Μέσω της διερεύνησης μελετών περίπτωσης και της συγκριτικής ανάλυσης, επιδιώκεται η αξιολόγηση των πολιτικών και στρατηγικών που μπορούν

να διασφαλίσουν την ισορροπία ανάμεσα στην τουριστική αξιοποίηση και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της τοπικής βιοποικιλότητας (Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., 2003).

Ο ορεινός όγκος των Άλπεων συνιστά μία διακεκριμένη γεωγραφική ενότητα στον ευρωπαϊκό χώρο, με ιδιαίτερη σημασία ως φυσικό όριο και συνδετικό κρίκο μεταξύ της Κεντρικής Ευρώπης και της Μεσογειακής λεκάνης. Η στρατηγική του θέσης, σε συνδυασμό με την πολυδιάστατη γεωμορφολογία και τις οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή, τον καθιστούν έναν χώρο μοναδικής λειτουργικής συνοχής (Κναφου, 1994).

Αποτελώντας τη μεγαλύτερη ορεινή έκταση της Ευρώπης, οι Άλπεις εκτείνονται σε επτά κράτη: Ελβετία, Αυστρία, Γαλλία, Γερμανία, Λιχτενστάιν, Ιταλία και Σλοβενία. Η γεωμορφολογική τους ποικιλία και η διαφοροποίηση των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων αποτυπώνουν τη σημασία τους ως ιδιαίτερης γεωγραφικής περιφέρειας, η οποία ενοποιείται μέσω οικονομικών, πολιτισμικών, κοινωνικών και φυσικών παραμέτρων (Freschi, 1993).

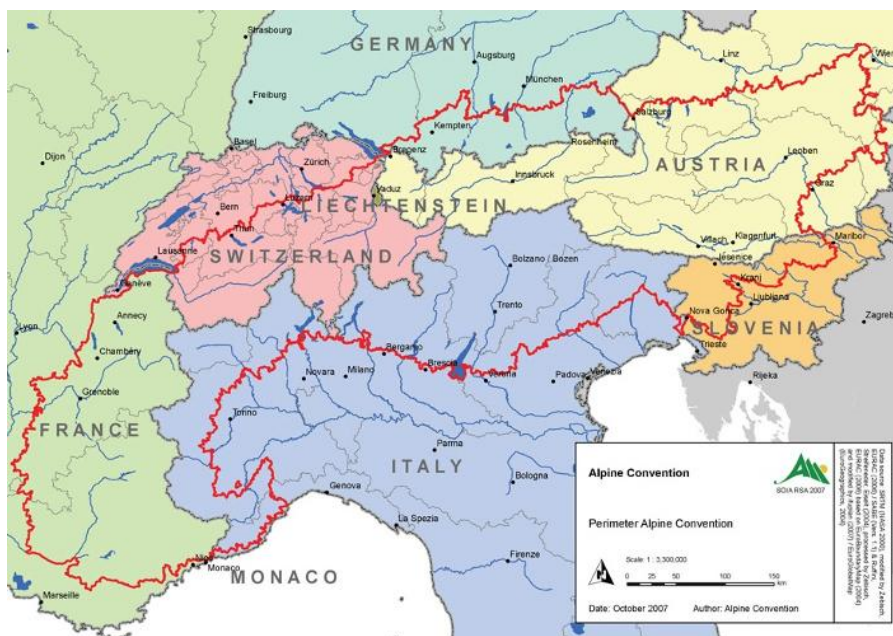
Παρά τη συνοχή που τις χαρακτηρίζει, οι Άλπεις παρουσιάζουν επίσης, έντονες ιδιαιτερότητες, απορρέουσες από τη συνύπαρξη πολλών εθνών και κρατών εντός του ίδιου ορεινού συστήματος. Αυτή η διοικητική πολυπλοκότητα συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός δυναμικού και σύνθετου πλαισίου ανάπτυξης, το οποίο επηρεάζει καθοριστικά τη διαχείριση των φυσικών και οικονομικών πόρων της περιοχής (Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., 2003).

Οι Άλπεις συνιστούν έναν ορεινό όγκο που, σε αντίθεση με άλλες ορεινές περιοχές όπως τα Βραχώδη Όρη στη Βόρεια Αμερική και οι Ιαπωνικές Άλπεις, χαρακτηρίζεται τόσο από την κατοίκησή του όσο και από την εκτεταμένη αξιοποίησή του. Η συνύπαρξη ανθρώπινων δραστηριοτήτων με το φυσικό περιβάλλον αποτελεί ένα από τα βασικά γνωρίσματα της περιοχής, διαμορφώνοντας ένα μοναδικό πλαίσιο ανάπτυξης και διαχείρισης των φυσικών πόρων. Ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Άλπεων είναι η πολιτισμική ετερογένεια των κατοίκων τους. Παρά το γεγονός ότι ανήκουν σε διαφορετικά κράτη, οι κοινότητες που διαμένουν

εντός των ορίων τους παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις σε πολιτισμικό, κοινωνικό και γλωσσικό επίπεδο, γεγονός που συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός πολυδιάστατου πολιτιστικού τοπίου. Αυτή η ποικιλομορφία, σε συνδυασμό με την οικονομική και περιβαλλοντική σημασία της περιοχής, καθιστά τις Άλπεις έναν μοναδικό ορεινό σχηματισμό, του οποίου η διαχείριση απαιτεί πολυεπίπεδες στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης και συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών (Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., 2003).

Οι Άλπεις καλύπτουν συνολική έκταση 190.717 τετραγωνικών χιλιομέτρων, αποτελώντας έναν από τους μεγαλύτερους ορεινούς όγκους της Ευρώπης. Ο πληθυσμός που διαμένει εντός της οροσειράς ανέρχεται σε 14.232.088 κατοίκους, γεγονός που καθιστά την περιοχή μία από τις πλέον κατοικημένες ορεινές ζώνες σε παγκόσμιο επίπεδο. Η πληθυσμιακή πυκνότητα διαμορφώνεται στους 74,6 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, καταδεικνύοντας την ισχυρή ανθρώπινη παρουσία και τη συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων (Permanent Secretariat of the Alpine Convention, 2015).

Χάρτης 4: Χάρτης των Συμβαλλόμενων Μερών της Σύμβασης των Άλπεων

Πηγή: Alpine Convention

Σύμφωνα με τους, Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., 2003, η τουριστική ανάπτυξη του ορεινού όγκου των Άλπεων ακολούθησε δύο κύρια πρότυπα, τα οποία διαφοροποιούνται ως προς τη σύλληψη, την εφαρμογή και τον βαθμό προσαρμογής τους στις υφιστάμενες κοινωνικές και οικονομικές δομές των ορεινών αγροτικών κοινοτήτων. Τα πρότυπα αυτά, γνωστά ως «Τυρολέζικο» ή «Αυστριακό» πρότυπο και «Γαλλικό» πρότυπο, εξελίχθηκαν με ανισομερή τρόπο στις διάφορες περιοχές της οροσειράς, αντανakλώντας τις διαφορές στην τουριστική στρατηγική και πολιτική κάθε χώρας (Yelles, 1999: 121-133).

Το «Τυρολέζικο πρότυπο» διακρίνεται για τον ήπιο και αειφορικό προσανατολισμό του, καθώς στηρίζεται στη σταδιακή ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων σε αρμονία με τις παραδοσιακές αγροτικές και πολιτιστικές δομές των τοπικών κοινωνιών. Αντίθετα, το «Γαλλικό πρότυπο» χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη και ταχεία τουριστική ανάπτυξη, με έντονη δόμηση και μεγάλες υποδομές, στοχεύοντας στον εκδημοκρατισμό των χειμερινών αθλημάτων και στην προσέλκυση μαζικού τουρισμού (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 78-90).

3.1.1 ΤΟ ΤΥΡΟΛΕΖΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το «Τυρολέζικο πρότυπο» τουριστικής ανάπτυξης βασίστηκε στην αρχή του ελέγχου της τουριστικής δραστηριότητας από τις αγροτικές κοινωνίες των Αυστριακών Άλπεων, οι οποίες διατήρησαν την κυριότητα της γης και κατ' επέκταση, τα οικονομικά οφέλη που προέκυψαν από την τουριστική αξιοποίηση της περιοχής. Η διαμόρφωση αυτού του προτύπου επηρεάστηκε από τρεις βασικούς παράγοντες (Davidson, 1992: 154-158).

Ο πρώτος παράγοντας αφορά τη συνύπαρξη και αλληλοτροφοδότηση της αγροτικής και της τουριστικής δραστηριότητας, οδηγώντας στην ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας ως βασικού στοιχείου της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των ορεινών πληθυσμών. Στο πλαίσιο αυτό, οι κάτοικοι της περιοχής διατηρούν παράλληλες επαγγελματικές δραστηριότητες, όπως η αγροτική παραγωγή και η

παροχή τουριστικών υπηρεσιών, π.χ. ως ιδιοκτήτες καταλυμάτων ή οδηγοί βουνού (Davidson, 1992: 154-158).

Ο δεύτερος παράγοντας σχετίζεται με τη γεωγραφική και λειτουργική σύνδεση των τουριστικών υποδομών με τους παραδοσιακούς οικισμούς. Οι σταθμοί χειμερινών αθλημάτων (Σ.Χ.Α.) αναπτύχθηκαν περιμετρικά των υφιστάμενων χωριών, δημιουργώντας μια χωρική συνέχεια που διατήρησε την τοπική αρχιτεκτονική και την πολιτισμική ταυτότητα της περιοχής (Harper, 1997: 143-149).

Ο τρίτος παράγοντας αφορά την ίδρυση συλλογικών τουριστικών οργανώσεων, οι οποίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαχείριση και προώθηση των τουριστικών προορισμών. Οι οργανώσεις αυτές συντονίζουν τους τοπικούς φορείς, εξασφαλίζουν τη χρηματοδότηση των αναπτυξιακών πρωτοβουλιών και συμβάλλουν στη βιώσιμη λειτουργία των τουριστικών εγκαταστάσεων. Μέσω αυτών των δομών, επιτυγχάνεται η αποτελεσματική οργάνωση του τουριστικού προϊόντος τόσο σε τοπικό και περιφερειακό όσο και σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, με κύρια επιδίωξη την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της αειφορίας του τουρισμού στην περιοχή (Κναφου, 1994).

Το «Τυρολέζικο πρότυπο» αποτελεί σημείο αναφοράς και παράδειγμα προς μίμηση για πολλές ορεινές περιοχές, λόγω της ισορροπημένης ανάπτυξής του, η οποία σέβεται τόσο το φυσικό όσο και το πολιτισμικό περιβάλλον. Τα κύρια πλεονεκτήματα και χαρακτηριστικά του περιλαμβάνουν (Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., 2003):

1. *Υψηλή ποιότητα του χώρου υποδοχής:* Οι τουριστικές υποδομές αναπτύσσονται με σεβασμό στη φυσική και πολιτισμική ταυτότητα της περιοχής, προσφέροντας ένα αρμονικό περιβάλλον στους επισκέπτες.
2. *Αισθητική του αγροτικού τοπίου:* Η διατήρηση και ανάδειξη των παραδοσιακών αγροτικών στοιχείων συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός ελκυστικού και αυθεντικού τοπίου.
3. *Προστασία των φυσικών τοπίων:* Υιοθετούνται πρακτικές που διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος του ορεινού όγκου.

4. *Κατάλληλη αρχιτεκτονική και υλικά κατασκευής:* Οι κατασκευές ακολουθούν την τοπική αρχιτεκτονική παράδοση, χρησιμοποιώντας φυσικά υλικά, όπως ξύλο και πέτρα, ώστε να ενσωματώνονται στο τοπίο.
5. *Διακόσμηση και ανθοστολισμός των κτηρίων:* Ο ιδιαίτερος διάκοσμος των κατοικιών, με έμφαση στον ανθοστολισμό, ενισχύει την αισθητική αξία των οικισμών και προάγει μια ελκυστική τουριστική εικόνα.

Το σύνολο αυτών των παραμέτρων καθιστά το «Τυρολέζικο πρότυπο» ένα επιτυχημένο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο επιτυγχάνει τη συμβίωση μεταξύ τουρισμού, τοπικής κοινωνίας και φυσικού περιβάλλοντος. Η χωρική ενότητα του Τυρόλου διακρίνεται για την υψηλή ποιότητα υποδοχής και τις ανώτερες τουριστικές υπηρεσίες που προσφέρονται από τους αγροτικούς πληθυσμούς, οι οποίες υπερτερούν σε σύγκριση με τις αντίστοιχες που παρέχονται στο Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης (Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., 2003).

Ο ντόπιος πληθυσμός της περιοχής εκπαιδεύτηκε κατάλληλα για την υποδοχή των τουριστών και τη διαχείριση των υφιστάμενων φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Η εκπαίδευση αυτή ήταν κρίσιμη για την αποτελεσματική ανταπόκριση στο περιοριστικό και ποιοτικό πλαίσιο τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο οριοθετείται από την εφαρμογή του «Τυρολέζικου προτύπου». Μέσω αυτής της διαδικασίας, οι τοπικές κοινωνίες κατάφεραν να διαχειριστούν τον τουρισμό με βιώσιμο και αρμονικό τρόπο, διασφαλίζοντας τη διατήρηση των φυσικών τοπίων και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών (Doswell, 1997: 181-199). Η συνύπαρξη της αγροτικής και της τουριστικής δραστηριότητας συνέβαλε ουσιαστικά στην αναζωογόνηση των αγροτικών οικονομιών, επιβραδύνοντας τη διαδικασία πληθυσμιακής αποψίλωσης των ορεινών περιοχών και περιορίζοντας την αστυφιλία. Μέσω αυτής της αλληλεπίδρασης, οι ορεινές κοινότητες κατάφεραν να διατηρήσουν τις παραδοσιακές τους δραστηριότητες, ενισχύοντας ταυτόχρονα την οικονομική τους σταθερότητα και την κοινωνική τους συνοχή. Η τουριστική ανάπτυξη, ενσωματωμένη με την αγροτική παραγωγή, προσέφερε νέες ευκαιρίες απασχόλησης και ενίσχυσε τη βιωσιμότητα των τοπικών κοινοτήτων (Doswell, 1997: 181-199).

3.1.2 ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η τουριστική ανάπτυξη στις γαλλικές Άλπεις ξεκίνησε στα τέλη του 19ου αιώνα, με την εμφάνιση του θερινού και ιαματικού τουρισμού, που έθεσε τα θεμέλια για τη μετέπειτα τουριστική εκμετάλλευση της περιοχής. Η περιοχή των γαλλικών Άλπεων εξελίχθηκε σε έναν χώρο στον οποίο δημιουργήθηκαν πολλές γενιές θέρετρων χειμερινών σπορ, εκ του μηδενός (*ex nihilo*) και που διαμορφώθηκαν μετά το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου. Αυτή η ανάπτυξη υπήρξε αποτέλεσμα στρατηγικών επενδύσεων και οργανωμένων προσπάθειών, που μετέτρεψαν την περιοχή σε σημαντικό τουριστικό προορισμό για διεθνείς επισκέπτες (Γουργιώτης Α., 2007).

Οι γαλλικές Άλπεις, με την ταχεία ανάπτυξή τους, μετατράπηκαν σε έναν σημαντικό χώρο για μεγάλες επενδύσεις, γεγονός που οδήγησε στη διαδικασία «βιομηχανοποίησης» της περιοχής. Καθώς δημιουργούνταν νέες εγκαταστάσεις και καταλύματα, η αστικοποίηση των Άλπεων άρχισε να ενισχύεται, με αποτέλεσμα να συμβάλει σημαντικά στην απόσβεση των επενδύσεων, ιδίως όσον αφορά τους μηχανοκίνητους αναβατήρες. Αυτή η διαδικασία αναμόρφωσε τον τουριστικό χαρακτήρα της περιοχής, ενισχύοντας τη θέση της ως κορυφαίου προορισμού χειμερινών σπορ.

Τα πλεονεκτήματα του «Γαλλικού προτύπου» στο χωρικό, λειτουργικό και αναπτυξιακό/οικονομικό επίπεδο είναι ποικίλα και σημαντικά. Συγκεκριμένα, τα κυριότερα πλεονεκτήματα περιλαμβάνουν (Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., 2003):

1. *Τεχνική επιτυχία των Σταθμών Γ' Γενιάς*: Οι σταθμοί της Γ' γενιάς, όπως η περιοχή των Trois Vallées (Courchevel, Méribel, Les Menuires και Val-Thorens), αποτελούν ένα εξαγωγίμο γαλλικό προϊόν, προσφέροντας την πλήρη υποδομή τουριστικών υπηρεσιών «*με το κλειδί στο χέρι*». Αυτή η περιοχή καλύπτει μια έκταση 250.000 εκταρίων και διαθέτει 200 μηχανικούς αναβατήρες, 260 πίστες αλπικής χιονοδρομίας μήκους 500 χλμ., 100 χλμ. χιονοδρομικές πίστες καταβάσεων και 600 κανόνια χιονιού. Οι μηχανικοί αναβατήρες εξυπηρετούν περισσότερα από 180.000 σκιέρ ανά ώρα, με 1.000 εργαζομένους το χειμώνα. Επίσης, η δυναμικότητα των τουριστικών καταλυμάτων υπερβαίνει τις 100.000 κλίνες (Le Nouvel Economiste, 1989).

2. *Ανάπτυξη σε περιοχές με δημογραφικά προβλήματα:* Η εγκατάσταση των Σ.Χ.Α. σε κοιλάδες με έντονα δημογραφικά προβλήματα είχε σημαντική θετική επίδραση στην τοπική οικονομία, καθώς συνέβαλε στην καταπολέμηση της αστυφιλίας των αγροτικών περιοχών και δημιούργησε τις αναγκαίες συνθήκες για την προσέλκυση νέου ανθρώπινου δυναμικού, κυρίως νεαρής ηλικίας.
3. *Αύξηση του εσωτερικού τουρισμού:* Η ανάπτυξη των γαλλικών χιονοδρομικών σταθμών συνέβαλε στη συγκράτηση των Γάλλων χιονοδρόμων, οι οποίοι στο παρελθόν προτιμούσαν να ταξιδεύουν σε οργανωμένους σταθμούς της Αυστρίας και Ελβετίας, με αποτέλεσμα την αύξηση των συναλλαγματικών εκροών από τη χώρα (Le Nouvel Economiste, 1989).

Συμπερασματικά, η τουριστική ανάπτυξη στις Άλπεις βασίζεται σε δύο κύρια πρότυπα, το «Τυρολέζικο» ή Γερμανικό και το «Γαλλικό», τα οποία αντανακλούν τις διαρθρωτικές και κοινωνικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ορεινών πληθυσμών της περιοχής. Παρά την επιτυχημένη εφαρμογή αυτών των προτύπων σε διαφορετικές χωρικές ενότητες, καθένα από αυτά ανταποκρίνεται στις μοναδικές ανάγκες και χαρακτηριστικά των τοπικών κοινωνιών, με το «Τυρολέζικο πρότυπο» να ενσωματώνει τη συμμετοχή της τοπικής κοινότητας και τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης από τον ίδιο τον πληθυσμό, ενώ το «Γαλλικό πρότυπο» εξαρτάται από εξωτερικούς, κυρίως αστικούς, παράγοντες και από επενδύσεις σε μεγάλης κλίμακας έργα υποδομής.

Το «Τυρολέζικο πρότυπο» υπογραμμίζει τη σημασία της πολυδραστηριότητας και της σύνδεσης του αγροτουρισμού με τις αθλητικές δραστηριότητες, γεγονός που ενισχύει την αειφορία και την οικονομική ευημερία των ορεινών περιοχών. Αντίθετα, το «Γαλλικό πρότυπο» χαρακτηρίζεται από την επιτάχυνση της ανάπτυξης μέσω της βιομηχανοποίησης του τουρισμού και της εγκατάστασης σύγχρονων και μεγάλης κλίμακας υποδομών, προσανατολισμένων στην εξυπηρέτηση του μαζικού τουρισμού, με έντονη εξάρτηση από εξωτερικούς παράγοντες.

Αναλύοντας τα παραπάνω, είναι σαφές ότι η επιτυχία αυτών των τουριστικών προτύπων βασίζεται στα συγκριτικά πλεονεκτήματα των φυσικών και ανθρωπογενών

πόρων του κάθε ορεινού όγκου και στα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των τοπικών πληθυσμών. Για την Ελλάδα, η υιοθέτηση ενός παρόμοιου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης, πρέπει να λαμβάνει υπόψη, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ελληνικών ορεινών περιοχών, την ανάγκη για ισχυρή τοπική συμμετοχή και την ισορροπία μεταξύ αειφορίας και ανάπτυξης (Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., 2003).

Σε αυτό το πλαίσιο, η στρατηγική προσέγγιση για την τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να συνδυάζει τις καλές πρακτικές από τα υπάρχοντα πρότυπα, ενισχύοντας την τοπική οικονομία, περιορίζοντας τη μαζική τουριστική πίεση και παράλληλα προωθώντας βιώσιμες και ποιοτικές τουριστικές εμπειρίες για τους επισκέπτες. Η εφαρμογή αυτών των μοντέλων στις ορεινές περιοχές της χώρας μας απαιτεί τον κατάλληλο σχεδιασμό και την προσαρμογή τους στις τοπικές συνθήκες και ανάγκες, αξιοποιώντας τα φυσικά και πολιτιστικά πλεονεκτήματα που διαθέτουμε.

Για τα ελληνικά δεδομένα, το πιο κατάλληλο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης φαίνεται να είναι το «Τυρολέζικο πρότυπο». Αυτό βασίζεται σε μια πιο ισχυρή τοπική συμμετοχή και σε μια ισχυρή σύνδεση των παραδοσιακών δραστηριοτήτων, όπως ο αγροτουρισμός, με τις σύγχρονες τουριστικές δραστηριότητες (όπως το σκι και οι άλλες χειμερινές δραστηριότητες). Ο λόγος που το «Τυρολέζικο πρότυπο» θα ήταν προτιμότερο για την Ελλάδα είναι γιατί θα μπορούσε να προσφέρει:

1. **Ισορροπημένη τουριστική ανάπτυξη:** Το μοντέλο του «Τυρολέζικου προτύπου» στηρίζεται στην ενεργή συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων στην τουριστική ανάπτυξη, διασφαλίζοντας ότι οι τοπικοί πληθυσμοί παραμένουν οι κύριοι διαχειριστές των αναπτυξιακών διαδικασιών. Στην Ελλάδα, η ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων και η ενσωμάτωσή τους στην τουριστική δραστηριότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική, ειδικά σε περιοχές που αντιμετωπίζουν δημογραφική συρρίκνωση και αστενοφιλία. Ωστόσο, το ζήτημα είναι ότι σε αρκετές ορεινές περιοχές ο κοινωνικός ιστός είναι εξασθενημένος, γεγονός που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη στον σχεδιασμό οποιασδήποτε παρέμβασης

2. **Ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας:** Το μοντέλο του «Τυρολέζικου προτύπου» στηρίζεται στην ενεργή συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων στην τουριστική ανάπτυξη, διασφαλίζοντας ότι οι τοπικοί πληθυσμοί παραμένουν οι κύριοι διαχειριστές των αναπτυξιακών διαδικασιών. Στην Ελλάδα, η ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων και η ενσωμάτωσή τους στην τουριστική δραστηριότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική, ειδικά σε περιοχές που αντιμετωπίζουν δημογραφική συρρίκνωση και αστενοφιλία.
3. **Ποιοτικός τουρισμός:** Το «Τυρολέζικο πρότυπο» επικεντρώνεται στην ποιότητα και τη βιωσιμότητα, σε αντίθεση με τα μοντέλα μαζικού τουρισμού. Στην Ελλάδα, η προώθηση του ποιοτικού και εξειδικευμένου τουρισμού στα ορεινά είναι γενικά πιο εφικτή από την ανάπτυξη μαζικού τουρισμού, καθώς οι παρεμβάσεις είναι κυρίως σημειακού χαρακτήρα και δεν έχουν μέχρι σήμερα προκαλέσει έντονη πίεση στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Αυτό δημιουργεί ευνοϊκές προϋποθέσεις για μια ήπια και βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.
4. **Συμπληρωματικότητα παραδοσιακών και σύγχρονων δραστηριοτήτων:** Η ελληνική ύπαιθρος έχει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης του αγροτουρισμού και των παραδοσιακών δραστηριοτήτων, οι οποίες μπορούν να συνδυαστούν αρμονικά με πιο σύγχρονα τουριστικά προϊόντα, όπως οι υπαίθριες δραστηριότητες.

Το «Γαλλικό πρότυπο», παρά τα μεγάλα τεχνικά επιτεύγματα, είναι περισσότερο εστιασμένο στη μαζική ανάπτυξη τουριστικών σταθμών και στη βιομηχανοποίηση, κάτι που ενδέχεται να μην ταιριάζει στις ανάγκες της Ελλάδας, καθώς η ελληνική κοινωνία και οι τοπικές οικονομίες είναι συχνά λιγότερο έτοιμες για τέτοιες μεγάλες κλίμακες τουριστικής ανάπτυξης και ενδέχεται να υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και την κοινωνία.

Εν κατακλείδι, το «Τυρολέζικο πρότυπο» παρέχει ένα πιο ισχυρό και βιώσιμο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης για την Ελλάδα, εστιάζοντας στη συμμετοχή της

τοπικής κοινωνίας και στην αειφορία, στοιχεία που είναι κρίσιμα για τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της χώρας μας.

3.2 Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΙΑΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η δυναμική ανάπτυξη της πλατφόρμας Airbnb στην Ελλάδα, ιδίως μετά το 2012, συνδέεται άμεσα με τη γενικότερη άνοδο του τουρισμού και την ανάγκη αξιοποίησης ακινήτων λόγω της οικονομικής κρίσης (INSETTE Intelligence, 2020). Αν και τα περισσότερα δεδομένα και οι συγκεντρώσεις βραχυχρόνιων μισθώσεων εντοπίζονται σε αστικά και νησιωτικά τουριστικά κέντρα, παρατηρείται σταδιακή είσοδος της Airbnb και στον ορεινό χώρο, ιδιαίτερα σε περιοχές όπως η Ήπειρος, η Θεσσαλία και η Δυτική Μακεδονία (ΥΠΕΝ, 2019).

Παρά το περιορισμένο διαθέσιμο εξειδικευμένο στατιστικό υλικό για τις ορεινές περιοχές, η τάση δείχνει πως η βραχυχρόνια μίσθωση σε ορεινούς προορισμούς συμβάλλει σημαντικά:

- στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, μέσω νέων πηγών εισοδήματος για τους κατοίκους (Κορομηλά, 2021),
- στην ανακάλυψη λιγότερο γνωστών προορισμών, ενισχύοντας τον πολυκεντρικό τουρισμό και περιοχές εκτός τουριστικής αιχμής (INSETTE Intelligence, 2020),
- στην αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων κατοικιών και παραδοσιακών οικισμών, κυρίως μέσα από την αξιοποίηση του τοπικού κτιριακού αποθέματος (Χαλβατζής, 2019),
- και στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω της ανακαίνισης καταλυμάτων με παραδοσιακή αρχιτεκτονική και αυθεντικά υλικά (Κανελλάκη, 2021).

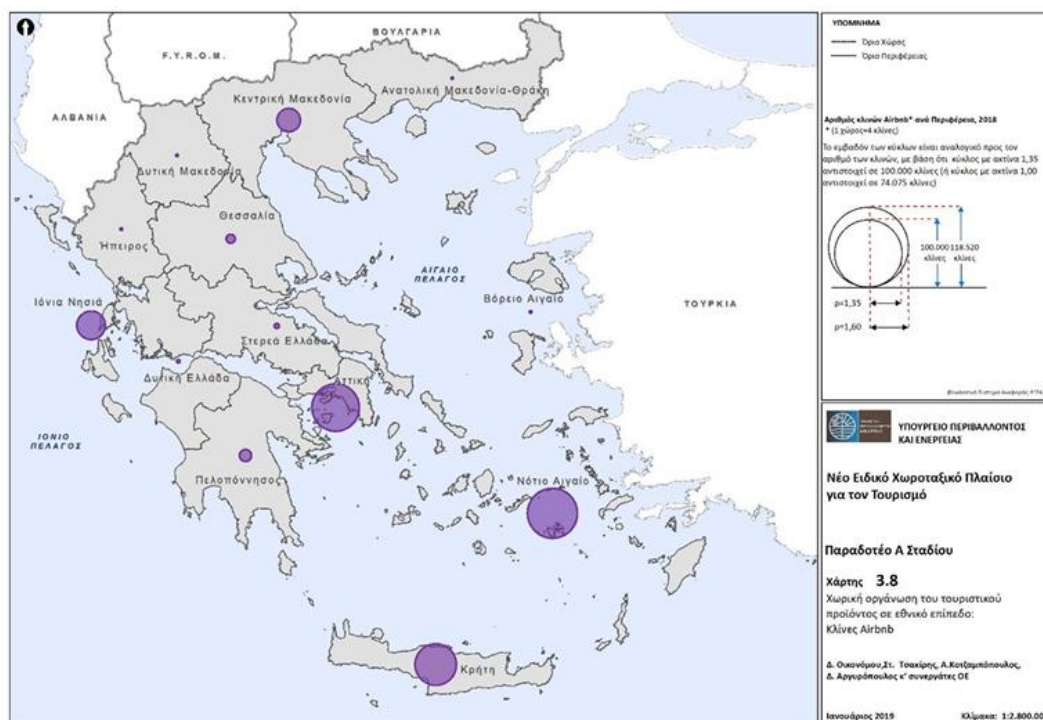
Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, επιχειρήθηκε η συλλογή δεδομένων σχετικά με τις βραχυχρόνιες μισθώσεις (Airbnb) αποκλειστικά για τον ορεινό χώρο. Ωστόσο, δεν κατέστη δυνατός ο εντοπισμός στοιχείων που να αφορούν αποκλειστικά τις ορεινές

περιοχές, καθώς τα διαθέσιμα δεδομένα παρουσιάζονται σε επίπεδο περιφέρειας, χωρίς να γίνεται διάκριση μεταξύ των διαφορετικών γεωγραφικών υποπεριοχών. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχουν εξειδικευμένα δεδομένα που να αποτυπώνουν με ακρίβεια την παρουσία των κλινών Airbnb στον ορεινό χώρο. Για παράδειγμα, περιφέρειες όπως η Ήπειρος, η Θεσσαλία και η Στερεά Ελλάδα περιλαμβάνουν εκτεταμένες ορεινές περιοχές, αλλά ο χάρτης δεν δείχνει εάν οι καταγεγραμμένες κλίνες συγκεντρώνονται σε πόλεις ή σε ορεινά χωριά. Ως εκ τούτου, στην ανάλυση που ακολουθεί, γίνεται χρήση των στοιχείων σε επίπεδο περιφέρειας, τα οποία, παρότι δεν αποτυπώνουν μεμονωμένα την κατάσταση στον ορεινό χώρο, παρέχουν μια γενική εικόνα της τουριστικής δραστηριότητας στην ευρύτερη περιοχή.

Ο χάρτης 5, παρουσιάζει τη χωρική κατανομή των κλινών Airbnb σε εθνικό επίπεδο για το 2018, σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Τα δεδομένα προέρχονται από ανάλυση της πλατφόρμας Airbnb, όπου οι κλίνες υπολογίστηκαν βάσει του αριθμού των καταλυμάτων.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις κλινών Airbnb εντοπίζονται στις πιο τουριστικές περιοχές της χώρας. Ειδικότερα, οι περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου (Κυκλάδες, Δωδεκάνησα) και της Κρήτης εμφανίζουν τις υψηλότερες συγκεντρώσεις, κάτι που συνδέεται με την έντονη τουριστική δραστηριότητα αυτών των περιοχών. Παράλληλα, η Αττική, και κυρίως η Αθήνα, καταγράφει σημαντική παρουσία βραχυχρόνιων μισθώσεων, αντισταθμίζοντας τη μεγάλη ζήτηση από επισκέπτες της πρωτεύουσας. Υπολογίσιμες συγκεντρώσεις κλινών παρατηρούνται επίσης στα Ιόνια Νησιά, την Κεντρική Μακεδονία (με έμφαση στη Θεσσαλονίκη και τη Χαλκιδική) και την Πελοπόννησο.

Συνεπώς, η έλλειψη εξειδικευμένων δεδομένων για τον ορεινό χώρο καθιστά αναγκαία την παρουσίαση των στοιχείων σε επίπεδο περιφέρειας, καθώς δεν υπάρχει διαθέσιμη χαρτογράφηση που να εστιάζει αποκλειστικά στις ορεινές περιοχές. Αυτό αποτελεί έναν μεθοδολογικό περιορισμό για έρευνες που ασχολούνται με την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού.

Χάρτης 5: Κατανομή των Κλινών Airbnb σε Εθνικό Επίπεδο

Πηγή: Νέο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό, Παραδοτέο Α Σταδίου (2^η Φάση), Ανάλυση-Αξιολόγηση της Υφιστάμενης Κατάστασης, 2019

3.3 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΗΠΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Σύμφωνα με τον Krippendorf (1987), οι βασικές αρχές του εναλλακτικού τουρισμού προϋποθέτουν την πλήρη απομάκρυνση από τις συνήθειες πρακτικές του μαζικού τουρισμού. Ο εναλλακτικός τουρίστας, σε αντίθεση με τον παραδοσιακό τουρίστα, αποφεύγει τα συνηθισμένα και κοινότοπα ταξιδιωτικά προγράμματα, επιδιώκοντας να ζήσει αυθεντικές εμπειρίες. Η επαφή με τους ντόπιους πληθυσμούς και τον πολιτισμό τους αποτελεί κύρια επιδίωξή του, ανεξαρτήτως της υπάρχουσας τουριστικής υποδομής. Σκοπός του είναι η αποκόμιση γνώσεων και εμπειριών κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του, εστιάζοντας στη δημιουργία θετικών και αμοιβαία

ωφέλιμων σχέσεων με τους ντόπιους. Η εν λόγω μορφή τουρισμού, ενισχύει την ανταλλαγή πολιτισμικών στοιχείων και αξιών. Ιδιαίτερα στον ορεινό χώρο, η ανάγκη για αυθεντικές εμπειρίες και αλληλεπίδραση με τον τοπικό πληθυσμό, καθίσταται ακόμη πιο επιτακτική, δεδομένων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τοπίου και της κοινωνικής διάρθρωσης των ορεινών περιοχών (Σολδάτου, 2020).

Οι ειδικές μορφές τουρισμού περιλαμβάνουν δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός κυρίαρχου και εξειδικευμένου κινήτρου στη ζήτηση, το οποίο συνδέεται με θεματικές ενότητες όπως η φυσιολατρία, ο περιπατητικός και ο αθλητικός τουρισμός, η εξερεύνηση του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και η γνωριμία με την τοπική παράδοση και τον πολιτισμό (Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα, Ε., 2011). Ιδιαίτερα στον ορεινό χώρο, οι δραστηριότητες αυτές αποκτούν ξεχωριστή δυναμική, καθώς η φυσική ποικιλομορφία και η πολιτιστική κληρονομιά των ορεινών περιοχών ενισχύουν την ελκυστικότητα του προορισμού και προάγουν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Ο βιώσιμος και υπεύθυνος τουρισμός συνδέονται στενά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού (Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., 2001,).

Ο εναλλακτικός τουρισμός διακρίνεται από χαρακτηριστικά που τον διαφοροποιούν ουσιαστικά από τις παραδοσιακές μορφές τουριστικής δραστηριότητας. Τα κίνητρα των επισκεπτών συχνά εντάσσονται σε τρεις κατηγορίες (Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα, Ε., 2011):

1. *Ενεργητικού τύπου κίνητρα:* Δραστηριότητες όπως η πεζοπορία, η αναρρίχηση και η εξερεύνηση του φυσικού περιβάλλοντος, οι οποίες είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς σε ορεινές περιοχές λόγω της πλούσιας γεωμορφολογίας και της φυσικής ομορφιάς που προσφέρουν.
2. *Εξερευνητικού και πολιτιστικού χαρακτήρα κίνητρα:* Επισκέψεις σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους, καθώς και αλληλεπίδραση με τους ντόπιους πληθυσμούς, με σκοπό την κατανόηση του τοπικού πολιτισμού, των εθίμων και της λαϊκής παράδοσης, στοιχεία που στις ορεινές κοινότητες διατηρούνται συχνά αναλλοίωτα στον χρόνο.
3. *Δεσμευτικού χαρακτήρα κίνητρα:* Συμμετοχή σε εθελοντικές δραστηριότητες, όπως η υποστήριξη τοπικών κοινοτήτων ή η συμβολή σε

περιβαλλοντικά προγράμματα, που συνδέονται άμεσα με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία του ορεινού οικοσυστήματος.

Οι τουριστικοί προορισμοί του εναλλακτικού τουρισμού συχνά χαρακτηρίζονται από την αίσθηση της πρωτοπορίας και της ανακάλυψης, προσελκύοντας ταξιδιώτες που αναζητούν αυθεντικές εμπειρίες, μακριά από τις κορεσμένες τουριστικές περιοχές. Οι ορεινοί προορισμοί, με την απομονωμένη γεωγραφία και τη φυσική τους αυθεντικότητα, αποτελούν ελκυστικές επιλογές για τους εναλλακτικούς τουρίστες. Οι εναλλακτικοί ταξιδιώτες προτιμούν μικρές, τοπικές μονάδες φιλοξενίας και επιλέγουν να ταξιδεύουν μόνοι ή σε μικρές ομάδες, προκειμένου να διατηρήσουν την αίσθηση της ιδιωτικότητας και να ελαχιστοποιήσουν την περιβαλλοντική τους επίδραση. Δείχνουν αυξημένη οικολογική και κοινωνική ευαισθησία, επιδιώκοντας να δημιουργήσουν ουσιαστικά κανάλια επικοινωνίας με τον τοπικό πληθυσμό και να αποκτήσουν βαθύτερη γνώση για τον τόπο που επισκέπτονται. Συνολικά, ο εναλλακτικός τουρισμός στον ορεινό χώρο αναδεικνύεται ως μια βιώσιμη τουριστική πρακτική που ενισχύει την τοπική οικονομία, διατηρεί τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά και ανταποκρίνεται στις σύγχρονες τάσεις για πιο υπεύθυνες και αυθεντικές ταξιδιωτικές εμπειρίες (Σολδάτου, 2020).

Αναφορικά με την Ελλάδα, σύμφωνα με έρευνα των Ιακωβίδου κ.ά. (2005), καταγράφηκαν συνολικά 57 αγροτουριστικοί προορισμοί, οι οποίοι διαμορφώνονται είτε γύρω από έναν, είτε περισσότερους υφιστάμενους αγροτουριστικούς πόρους. Οι πόροι αυτοί περιλαμβάνουν κυρίως φυσικά στοιχεία, όπως ορεινοί όγκοι, λίμνες, ποτάμια ή λεκάνες απορροής, καθώς και συνδυασμούς αυτών. Παράλληλα, αγροτικοί οικισμοί με ιδιαίτερα πολιτιστικά και ιστορικά χαρακτηριστικά, τοπική παράδοση και αγροτικά προϊόντα, συνιστούν σημαντικούς πόλους έλξης. Η έρευνα ανέδειξε ότι η πλειονότητα των ατόμων που επιλέγουν τον αγροτουρισμό ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 19-35 ετών, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, καθώς οι περισσότεροι είναι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης. Επιπλέον, σημαντικό ποσοστό αυτών (22,71%) προέρχεται από την ανώτερη εισοδηματική τάξη, με ετήσιο εισόδημα μεταξύ 13.201 και 23.480 ευρώ. Ο βασικότερος παράγοντας επιλογής ενός αγροτουριστικού προορισμού φαίνεται να είναι οι αξιόλογοι φυσικοί πόροι που διαθέτει η εκάστοτε περιοχή (Χατζηγεωργίου, 2010).

Ο Τσάρτας (1991) αναφέρει ότι «*Τουρισμός στην ύπαιθρο θεωρείται κάθε μορφής τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται ή ασκείται στην ύπαιθρο με στόχο την αναψυχή*».

Η αρχή της τουριστικής ανάπτυξης για κάθε κοινότητα συνήθως ξεκινά με την προσέλκυση μη οργανωμένων τουριστών, όπως οι εξερευνητές και οι περιηγητές. Αυτοί οι τουρίστες, οι οποίοι δεν ανήκουν σε οργανωμένα τουριστικά γκρουπ, συμβάλλουν θετικά στην τοπική οικονομία, καθώς δεν υπάρχουν μεσάζοντες που να εκμεταλλεύονται τις τοπικές πλουτοπαραγωγικές πηγές και να καρπώνονται την πλειονότητα των τουριστικών εσόδων. Αυτή η κατάσταση ευνοεί την άμεση οικονομική ενίσχυση της κοινότητας, αφού τα κέρδη μένουν περισσότερο στον τοπικό πληθυσμό (Ανδριώτης, 2003).

Τα τελευταία χρόνια, λόγω της αδυναμίας ανάπτυξης του τουρισμού από τα έσω, ο περιφερειακός τουρισμός βρίσκεται υπό τον έλεγχο των βιομηχανικών μητροπολιτικών χωρών, οι οποίες διαμορφώνουν τον πυρήνα του τουριστικού κυκλώματος (Keller, 1987, Potter, Binns, Elliott & Smith, 1999). Αυτός ο έλεγχος εκδηλώνεται κυρίως μέσω της διείσδυσης ξένων κεφαλαίων και του εξωτερικού ελέγχου των τοπικών πλουτοπαραγωγικών πηγών, καθώς και μέσω της ενίσχυσης μιας ομάδας ελίτ που επηρεάζει καθοριστικά την κατεύθυνση της τουριστικής ανάπτυξης. Η εξωγενής αυτή τουριστική ανάπτυξη έχει καταστροφικές συνέπειες τόσο για την τοπική οικονομία όσο και για την κοινωνική δομή των περιφερειών.

Για το λόγο αυτό, αρκετοί επενδυτές και φορείς ανάπτυξης, αναζητούν εναλλακτικά μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης που βασίζονται σε ενδογενείς πόρους. Στο πλαίσιο αυτό, η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στην τουριστική ανάπτυξη, αποτελεί κρίσιμη προϋπόθεση για την προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού (Brohman, 1996). Μέσα από τη συμμετοχή στην αναπτυξιακή διαδικασία, οι κάτοικοι έχουν τη δυνατότητα να καθορίσουν την έκταση και τη μορφή της τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή τους, καθώς και τις στρατηγικές προώθησης του προορισμού τους (Γαλάνη-Μουτάφη, 1992, Timothy, 1998).

Ωστόσο, στην Ελλάδα, η συμμετοχή των κατοίκων στη διαδικασία ανάπτυξης του τουρισμού παραμένει περιορισμένη, παρά το γεγονός ότι αυτή η διαδικασία επηρεάζει άμεσα τη ζωή τους. Σύμφωνα με τον Hall (2000), η συμμετοχή των

κατοίκων στην αναπτυξιακή διαδικασία αντιπροσωπεύει μια μορφή σχεδιασμού από κάτω προς τα πάνω (bottom-up), η οποία εστιάζει στην τοπικά ελεγχόμενη ανάπτυξη και όχι στην ανάπτυξη που επιβάλλεται από εξωτερικούς παράγοντες. Ο Haywood (1988) τόνισε ότι οι τουρίστες, ως καταναλωτές των πόρων της κοινότητας, καθιστούν την κοινότητα μια μορφή εμπορεύματος. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, ορισμένες κοινότητες διαμορφώνονται ή τροποποιούνται σκόπιμα για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες του τουριστικού τομέα (Δαλακούρα, Τσικουδή, 2013).

Ενδεικτικά, αναφέρονται ορισμένες από τις κύριες μορφές εναλλακτικού τουρισμού (Συμεωνίδου Π., 2008):

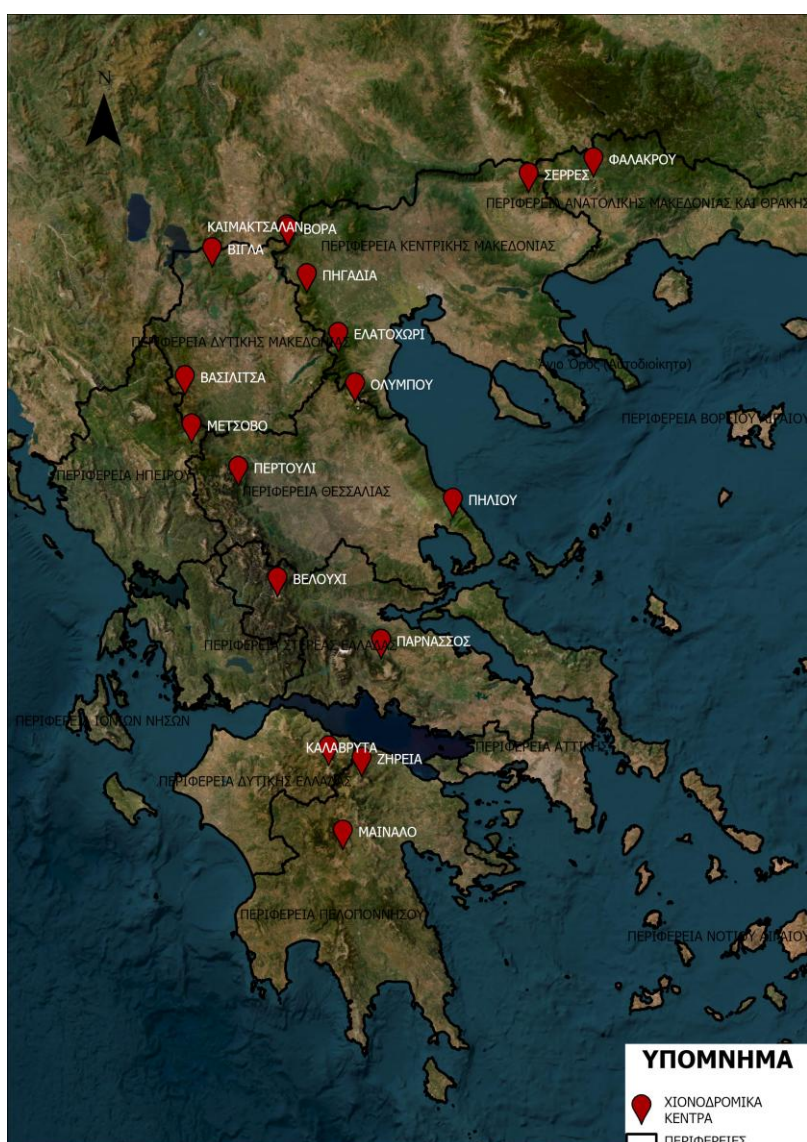
- Οικοτουρισμός
- Αγροτουρισμός
- Συνεδριακός τουρισμός
- Ορειβατικός και περπατητικός τουρισμός
- Εκπαιδευτικός-πολιτιστικός τουρισμός
- Τουρισμός υγείας
- Αθλητικός τουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Παράκτιος, παραλίμνιος, παραποτάμιος, θαλάσσιος τουρισμός και ο τουρισμός των υδροβιότοπων
- Θρησκευτικός τουρισμός

Σημαντική είναι η συνεισφορά του χιονοδρομικού τουρισμού στον ορεινό χώρο. Από δεδομένα που αναλύθηκαν στο υπό διαβούλευση Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο του τουρισμού, προκύπτει ότι, στην Ελλάδα λειτουργούν συνολικά 18 από τα 24 χιονοδρομικά κέντρα που υπάρχουν στη χώρα, με διαφοροποιημένο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Τα ορεινά συγκροτήματα με τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη χιονοδρομικών κέντρων ανήκουν, κατά κύριο λόγο, σε κρατικούς φορείς, όπως ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ), ο οποίος διαχειρίζεται τόσο τις χιονοδρομικές εγκαταστάσεις όσο και τις συνοδευτικές τουριστικές υποδομές. Παράλληλα, ορισμένα κέντρα βρίσκονται υπό τη διαχείριση ορειβατικών συλλόγων,

της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, καθώς και αναπτυξιακών δημοτικών επιχειρήσεων.

Αναφορικά με την επισκεψιμότητα κατά τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου, εκτιμάται ότι 150.000 επισκέπτες έκαναν χρήση των αναβατήρων, ενώ ο συνολικός αριθμός των επισκεπτών ανήλθε σε περίπου 500.000 άτομα (Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου του Τουρισμού, 2014).

Χάρτης 6: Χιονοδρομικά κέντρα Ελλάδας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

3.4 ΣΥΝΟΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Η τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Ελλάδας καλείται να ακολουθήσει ένα μοντέλο που συνδυάζει την αειφορία, με τον σεβασμό στην τοπική ταυτότητα και το φυσικό περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό, το «Τυρολέζικο πρότυπο» αναδεικνύεται ως το πλέον κατάλληλο πρότυπο, καθώς εστιάζει στην πολυδραστηριότητα, την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, την αξιοποίηση των ενδογενών πόρων και τη συμμετοχική διακυβέρνηση, προτείνοντας ένα μοντέλο τουρισμού που δεν αλλοιώνει τον χαρακτήρα των περιοχών, αλλά τον ενισχύει. Σε αντίθεση με το «Γαλλικό πρότυπο», το οποίο ευνοεί τη συγκεντρωτική ανάπτυξη και τον μαζικό τουρισμό με σημαντικές περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις, το Τυρολέζικο μοντέλο προσφέρει μια ισορροπημένη και ανθρώπινη προσέγγιση, συμβατή με τις ιδιαίτερες συνθήκες του ελληνικού ορεινού χώρου.

Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής, η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός, λειτουργεί ως κεντρικός πυλώνας για την αναζωογόνηση των ορεινών περιοχών. Οι μορφές αυτές, οι οποίες ευνοούν τη διατήρηση της τοπικής αρχιτεκτονικής, της πολιτιστικής κληρονομιάς και των φυσικών πόρων, ενισχύουν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, προσελκύοντας ταξιδιώτες που αναζητούν αυθεντικές εμπειρίες και ποιοτική επαφή με τον τόπο και τους ανθρώπους του.

Στο ίδιο πλαίσιο, η παρουσία της Airbnb στις ορεινές περιοχές αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Η πλατφόρμα βραχυχρόνιας μίσθωσης προσφέρει στους κατοίκους τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν υπάρχοντα ή αδρανή ακίνητα, δημιουργώντας πρόσθετο εισόδημα και ενισχύοντας την τοπική οικονομία. Παράλληλα, προωθεί μια πιο εξατομικευμένη, αυθεντική μορφή φιλοξενίας, εναρμονισμένη με τις αξίες της κοινότητας και της παράδοσης, ενισχύοντας την προσωπική επαφή μεταξύ επισκεπτών και οικοδεσποτών. Η Airbnb, ιδίως σε μικρές και λιγότερο ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές, μπορεί να επιδράσει καταλυτικά στη διάχυση της τουριστικής ζήτησης, στη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου.

Η σύνδεση, λοιπόν, των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και της πλατφόρμας Airbnb με το Τυρολέζικο πρότυπο, αποδεικνύει ότι ο τουρισμός μπορεί να

λειτουργήσει ως μοχλός ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών, διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Η υιοθέτηση τέτοιων πρακτικών συνιστά στρατηγική επιλογή για μια Ελλάδα που επιδιώκει να διατηρήσει την ποικιλομορφία της και να αναπτύξει τις ορεινές της περιοχές με όρους βιωσιμότητας, ισότητας και ποιότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η επιλογή της Περιφέρειας Ηπείρου ως περιοχή μελέτης στην παρούσα διπλωματική εργασία βασίζεται σε συγκεκριμένα φυσικά, κοινωνικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά που την καθιστούν ιδανική και αντιπροσωπευτική για την ανάλυση της επίδρασης του τουρισμού στον ορεινό χώρο. Η Ήπειρος αποτελεί μια από τις ορεινότερες περιφέρειες της Ελλάδας, με ιδιαίτερα έντονο ανάγλυφο, σημαντικά φυσικά οικοσυστήματα, πλούσια πολιτισμική κληρονομιά και παραδοσιακούς οικισμούς, που διατηρούν σε μεγάλο βαθμό τον αυθεντικό χαρακτήρα τους. Ταυτόχρονα, χαρακτηρίζεται από συγκριτικά χαμηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και δημογραφικής σταθερότητας, γεγονός που εντείνει την ανάγκη για βιώσιμες πολιτικές ενίσχυσης του τοπικού ιστού.

Η τουριστική δραστηριότητα στην Ήπειρο τα τελευταία χρόνια καταγράφει αυξανόμενη δυναμική, με έντονη παρουσία μορφών εναλλακτικού τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός και ο τουρισμός υπαίθριων δραστηριοτήτων. Οι μορφές αυτές παρουσιάζουν σημαντικές δυνατότητες για την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, ιδιαίτερα σε απομονωμένες και ορεινές κοινότητες, συνδέοντας την τουριστική ανάπτυξη με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την πολιτισμική ταυτότητα του τόπου.

Στο πλαίσιο αυτό, η ανάλυση της Περιφέρειας Ηπείρου εντάσσεται στη λογική της τεκμηρίωσης της παρούσας έρευνας ως προς τη συσχέτιση του τουρισμού με την ανάπτυξη και διαχείριση του ορεινού χώρου. Το κεφάλαιο της περιοχής μελέτης αποσκοπεί στην πολυδιάστατη αποτύπωση των φυσικών, θεσμικών και αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της περιοχής, προκειμένου να αποτελέσει τη βάση για την περαιτέρω διερεύνηση των επιπτώσεων και των προοπτικών της τουριστικής δραστηριότητας.

Η ανάλυση της περιοχής μελέτης οργανώνεται σε τέσσερις βασικούς άξονες:

1. *Μορφολογικά χαρακτηριστικά:* Στο πρώτο μέρος αναλύεται το μορφολογικό ανάγλυφο της Περιφέρειας Ηπείρου.
2. *Καταγραφή των ορεινών όγκων της Περιφέρειας Ηπείρου:* Το υποκεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στην αναγνώριση και τεκμηρίωση των

κυριότερων ορεινών όγκων της περιφέρειας, αναλύοντας τα φυσικά και πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά, καθώς και τις υφιστάμενες ή δυνητικές τουριστικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε αυτούς.

3. *Πλαίσιο πολιτικών και στρατηγικές κατευθύνσεις για την ορεινή Ήπειρο:*

Στο τμήμα αυτό πραγματοποιείται αποδελτίωση των βασικών θεσμικών και στρατηγικών πλαισίων που επηρεάζουν την ορεινή ανάπτυξη στην Περιφέρεια Ηπείρου, όπως το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού, το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον τουρισμό και το Στρατηγικό Επιχειρησιακό Σχέδιο. Μέσα από αυτήν την προσέγγιση αναδεικνύονται οι αναπτυξιακές προτεραιότητες, οι πολιτικές κατευθύνσεις και τα προβλεπόμενα εργαλεία παρέμβασης για τον ορεινό χώρο.

4. *Ανάλυση θεσμικού πλαισίου και εντοπισμός προκλήσεων:* Τέλος, η αποδελτίωση των στρατηγικών κατευθύνσεων παρέχει μια ολοκληρωμένη εικόνα του θεσμικού περιβάλλοντος στο οποίο εντάσσεται η τουριστική πολιτική της Ηπείρου. Η ανάλυση συμβάλλει στην αποσαφήνιση του πλαισίου λήψης αποφάσεων, στην αναγνώριση ευκαιριών ενίσχυσης του ρόλου του τουρισμού, αλλά και στην ανάδειξη τυχόν θεσμικών ή στρατηγικών ασυνεπειών που ενδέχεται να απαιτούν αναπροσαρμογή.

Η μελέτη της Περιφέρειας Ηπείρου ως παραδείγματος ορεινού χώρου, επιτρέπει την εστίαση σε πραγματικές συνθήκες και δεδομένα, ενισχύοντας τη μεθοδολογική και επιστημονική τεκμηρίωση της εργασίας. Παράλληλα, προσφέρει τη δυνατότητα εξαγωγής συμπερασμάτων για την σχεδίαση και την αειφόρο διαχείριση του ορεινού τουρισμού σε παρόμοιες περιοχές της χώρας.

4.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΔΑΦΙΚΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Χάρτης 7: Θέση της Περιφέρειας Ηπείρου στον Ελλαδικό Χώρο

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Η Περιφέρεια Ηπείρου καταλαμβάνει το βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας. Συνορεύει δυτικά με το Ιόνιο Πέλαγος, ανατολικά με τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, νότια με

τον Αμβρακικό Κόλπο και την Αιτωλοακαρνανία και βόρεια με την Αλβανία (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Διοικητικά διαιρείται στους Νομούς Άρτας, Πρέβεζας, Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας, με πρωτεύουσα τα Ιωάννινα. Η συνολική έκτασή της είναι 9.203 km², δηλαδή το 6,7% της ελληνικής επικράτειας (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018).

Το γεωμορφολογικό της ανάγλυφο είναι κυρίως ορεινό, με την Ήπειρο να θεωρείται η πιο ορεινή Περιφέρεια της χώρας. Ο Νομός Ιωαννίνων είναι χαρακτηριστικά ο πλέον ορεινός, με το 85% της έκτασής του να αποτελείται από ορεινές περιοχές και μόνο το 3% από πεδινές (ΠΧΠ Ηπείρου, Αξιολόγηση & Αναθεώρηση).

Η Περιφέρεια διακρίνεται σε τέσσερις βασικές γεωμορφολογικές ζώνες (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018):

1. **Παράκτια ζώνη (Νομοί Πρέβεζας και Θεσπρωτίας):** Χαρακτηρίζεται από τουριστική ανάπτυξη, θαλάσσιες μεταφορές και αλιεία, με σημαντικές αναπτυξιακές προοπτικές.
2. **Ζώνη ορεινών όγκων (Νομοί Ιωαννίνων και Άρτας):** Περιλαμβάνει περιοχές όπως το Ζαγόρι, το Μέτσοβο, η Κόνιτσα και τα Τζουμέρκα, με πλούσια φυσικά τοπία, πολιτιστική κληρονομιά και παραδοσιακούς οικισμούς, προσφέροντας συγκριτικά πλεονεκτήματα τουριστικής αξιοποίησης.
3. **Γεωργική ζώνη υψηλής παραγωγικότητας (Νομοί Πρέβεζας και Άρτας):** Περιλαμβάνει περιοχές με αρδευτικά έργα και έντονη γεωργική δραστηριότητα.
4. **Ζώνη ορεινών και ημιορεινών περιοχών:** Η μεγαλύτερη γεωμορφολογική ενότητα της Περιφέρειας, με περιορισμένες δυνατότητες ανάπτυξης λόγω μορφολογικής δυσκολίας και απομόνωσης. Πεδινές εκτάσεις εντοπίζονται μόνο στους Νομούς Άρτας και Πρέβεζας, και στις κοιλάδες των ποταμών Αχέροντα και Καλαμά.

Η Πίνδος αποτελεί τον βασικό ορεινό σχηματισμό της περιοχής, διατρέχοντας το βορειοανατολικό της τμήμα. Στο Νομό Ιωαννίνων απαντώνται τα σημαντικότερα ορεινά συγκροτήματα της Ηπείρου και από τα υψηλότερα της χώρας (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018):

- Σμόλικας (2.636 μ.)
- Τύμφη ή Γκαμήλα (2.497 μ.)
- Αθαμανικά Όρη ή Τζουμέρκα (2.392 μ.)
- Λάκμος ή Περιστέρι (2.294 μ.)
- Τόμαρος ή Ολύτσικα (1.793 μ.)
- Γράμμος (2.520 μ.)
- Βασιλίτσα (2.249 μ.)
- Μαυροβούνι (2.160 μ.)

Δυτικά της Πίνδου, αναπτύσσονται τρεις επιμήκεις οροσειρές με διεύθυνση ΒΔ–ΝΑ (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018):

- Η πρώτη περιλαμβάνει τα όρη Δούσκος (ή Μερόπη, 2.198 μ.), Τύμφη και Μιτσικέλι (1.810 μ.).
- Η δεύτερη εκτείνεται δυτικότερα και περιλαμβάνει τα όρη Μακρύκαμπος (1.672 μ.), Κασσιδιάρης (1.329 μ.), Κουρέντων (1.172 μ.) και Τόμαρος.
- Η τρίτη περιλαμβάνει τα όρη Τσαμαντά (ή Μουργκάνα, 1.806 μ.) και τα όρη του Σουλίου (1.615 μ.).

Το έντονο ορεινό ανάγλυφο, με στενές κοιλάδες και επιμήκεις οροσειρές, διαμορφώνει ένα τοπίο σημαντικής γεωμορφολογικής και φυσικής αξίας (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Το φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνει δάση, ποτάμια, υδροβιότοπους, λίμνες και ακτές υψηλής περιβαλλοντικής αισθητικής. Οι δασικές εκτάσεις κυριαρχούν κυρίως στο βόρειο και βορειοανατολικό τμήμα, ενώ οι γεωργικές περιοχές εντοπίζονται στο λεκανοπέδιο Ιωαννίνων και στις πεδινές ζώνες Άρτας, Φιλιππιάδας και Καναλακίου (ΠΧΠ Ήπειρος, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018).

Η σχετική γεωγραφική απομόνωση της Ηπείρου, σε συνδυασμό με τη συγκρατημένη αστική πίεση, συνέβαλαν στη διατήρηση ενός σημαντικού φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Οι αρχαιολογικοί χώροι της Δωδώνης, της Νικόπολης, της Κασσώπης και της Εφύρας, αλλά και τα παραδοσιακά γεφύρια, νερόμυλοι και κρήνες, συνθέτουν τον πολιτισμικό πλούτο της περιοχής.

Η υιοθέτηση θεσμικών πλαισίων, ιδίως για τις ορεινές ζώνες, ενίσχυσε την περιβαλλοντική προστασία και ανταποκρίθηκε στις ευρωπαϊκές απαιτήσεις για

βιώσιμη διαχείριση φυσικών και πολιτιστικών πόρων (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Μεγάλο μέρος της Περιφέρειας παραμένει ενταγμένο σε καθεστώς προστασίας (όπως το Natura 2000), διατηρώντας τον γεωργοδασικό χαρακτήρα της.

4.2 ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Χάρτης 8: Διοικητική Διαίρεση της Περιφέρειας Ηπείρου

Πηγή: Περιφέρεια Ηπείρου, 2019

Η Περιφέρεια Ηπείρου αποτελείται από τέσσερις Περιφερειακές Ενότητες, οι οποίες διακρίνονται για την ποικιλία του εδάφους και τις φυσικές τους ιδιαιτερότητες, με τον ορεινό χώρο να καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό της συνολικής έκτασης (INSETE, 2019).

Η Περιφερειακή Ενότητα Άρτας, που βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα της Ηπείρου, συνορεύει με τις Ενότητες Ιωαννίνων και Τρικάλων στα βόρεια, με τις Ενότητες Καρδίτσας και Αιτωλοακαρνανίας ανατολικά, και με τις Ενότητες Πρέβεζας και Ιωαννίνων στα δυτικά, ενώ βρέχεται και από τον Αμβρακικό Κόλπο. Η πλειονότητα του εδάφους της Άρτας είναι ορεινό, καταλαμβάνοντας το 70,4% της συνολικής έκτασης της Ενότητας, ενώ το υπόλοιπο είναι κυρίως πεδινό και ημιορεινό (INSETE, 2019).

Η Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων, η μεγαλύτερη της Περιφέρειας, καλύπτει το βορειοδυτικό τμήμα της και συνορεύει βόρεια με την Αλβανία, ενώ τα σύνορά της εκτείνονται σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Στην Ιωαννίνων, το μεγαλύτερο ποσοστό του εδάφους είναι ορεινό, καλύπτοντας το 85,3% της συνολικής έκτασης. Αυτή η ορεινότητα καθιστά την Ενότητα ιδιαίτερα σημαντική για τον ορεινό τουρισμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη των φυσικών της πόρων (INSETE, 2019).

Η Περιφερειακή Ενότητα Θεσπρωτίας, η βορειοδυτικότερη της Ηπείρου, συνορεύει με την Αλβανία και βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος. Το μεγαλύτερο ποσοστό της Ενότητας είναι ορεινό (70,0%), ακολουθούμενο από τις ημιορεινές περιοχές (24,7%) και με ένα μικρό ποσοστό πεδινών εκτάσεων (5,3%) (INSETE, 2019).

Η Περιφερειακή Ενότητα Πρέβεζας, που βρίσκεται στη νοτιοδυτική άκρη της Ηπείρου, είναι επίσης ορεινή κατά 46,5%, με σημαντικό ποσοστό ημιορεινών (20,7%) και πεδινών περιοχών (32,8%). Αν και η Πρέβεζα διαθέτει ορεινές περιοχές, το πεδινό και ημιορεινό έδαφος είναι επίσης σημαντικό για την τουριστική και αγροτική ανάπτυξη της περιοχής (INSETE, 2019).

Η ορεινότητα των Ενοτήτων αυτών αναδεικνύει τη στρατηγική σημασία του ορεινού χώρου για την ανάπτυξη βιώσιμων τουριστικών δραστηριοτήτων, την προστασία του περιβάλλοντος και την ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων.

Με βάση τη μορφολογία, το ανάγλυφο και τη γενική τουριστική ταυτότητα των δήμων, ως ορεινοί δήμοι θεωρούνται οι εξής:

- **Π.Ε. Ιωαννίνων:** Δήμος Ζαγορίου, Δήμος Μετσόβου, Δήμος Κόνιτσας, Δήμος Βορείων Τζουμέρκων, Δήμος Ζίτσας και Δήμος Πωγωνίου.
- **Π.Ε. Άρτας:** Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων και Δήμος Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Η επιλογή αυτή ευθυγραμμίζεται με το χωροταξικό προφίλ των περιοχών αυτών, οι οποίες διακρίνονται για την έντονη παρουσία φυσικών πόρων, παραδοσιακών οικισμών και σημαντικών δυνατοτήτων ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

4.3 ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΓΚΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Σύμφωνα με το *Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Ηπείρου* (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018), οι ορεινοί χώροι της Περιφέρειας συγκροτούν μια σύνθετη και πολυμορφική ενότητα, με διακριτά χαρακτηριστικά και διαφορετικά επίπεδα αναπτυξιακής δυναμικής.

Χάρτης 9: Καταγραφή Των Ορεινών Όγκων της Περιφέρειας Ηπείρου**Πηγή:** Ιδία Επεξεργασία

4.3.1 ΠΙΝΔΟΣ

Η οροσειρά της Πίνδου αποτελεί περιοχή με διαπιστωμένες αναπτυξιακές δυσχέρειες αλλά και πλούσιους, ανεκμετάλλευστους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Η ανάγκη για στοχευμένη στρατηγική ανάπτυξης, με βάση την αειφορία και την ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, είναι επιτακτική. Ιδιαίτερη σημασία έχει η διάχυση του τουρισμού από τα παράλια στην ενδοχώρα, η προώθηση της παραθεριστικής κατοικίας σε ορεινούς οικισμούς, καθώς και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ορεινής γεωργίας και κτηνοτροφίας (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Η ενοποιημένη προσέγγιση ανάπτυξης της Πίνδου, που εκτείνεται σε τρεις περιφέρειες (Ήπειρο, Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία), είναι κρίσιμη για την προστασία και αξιοποίηση του μοναδικού οικοσυστήματος (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018).

4.3.2 ΟΡΕΙΝΟΣ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ (ΚΟΝΙΤΣΑ – ΚΑΛΠΑΚΙ – ΔΕΛΒΙΝΑΚΙ)

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από πληθυσμιακή στασιμότητα και περιορισμένη δραστηριότητα σε δευτερογενή και τριτογενή τομέα (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Ωστόσο, η στρατηγική της θέσης, ως πύλη σύνδεσης με την Αλβανία, ενισχύει τη σημασία της ως διαμετακομιστικού κόμβου. Παρά τις ευνοϊκές ρυθμίσεις του αναπτυξιακού νόμου, η περιοχή συνεχίζει να εμφανίζει υστέρηση, γεγονός που καθιστά αναγκαίες τις στοχευμένες παρεμβάσεις στην παραγωγή, τον αγροτουρισμό και τη διασυννοριακή συνεργασία, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής προοπτικής των Βαλκανίων (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018).

4.3.3. ΒΟΡΕΙΑ ΠΙΝΔΟΣ (ΖΑΓΟΡΟΧΩΡΙΑ – ΚΟΝΙΤΣΑ – ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ)

Πρόκειται για χωρική ενότητα με αγροτικό χαρακτήρα και υψηλές δυνατότητες ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Τα Ζαγοροχώρια έχουν ήδη επιτύχει αξιοσημείωτη τουριστική ανάπτυξη, ενώ στα Μαστοροχώρια απαιτείται περαιτέρω ενίσχυση. Η Κόνιτσα λειτουργεί ως βασικός κόμβος εξυπηρέτησης και διασύνδεσης των απομακρυσμένων οικισμών, με σημαντικές δυνατότητες για συντονισμένη ανάπτυξη μέσω αναβάθμισης των υποδομών

4.3.4 ΝΟΤΙΑ ΠΙΝΔΟΣ (ΜΕΤΣΟΒΟ – ΠΡΑΜΑΝΤΑ – ΑΓΝΑΝΤΑ – ΒΟΥΛΓΑΡΕΛΙ)

Η περιοχή της Νότιας Πίνδου συγκροτεί τμήμα του "πράσινου" αναπτυξιακού άξονα της Ηπείρου (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Το Μέτσοβο ξεχωρίζει ως υπόδειγμα βιώσιμης ορεινής ανάπτυξης, προσφέροντας στήριξη στην ευρύτερη περιοχή. Το δίπολο Πράμαντα, Άγναντα και τα Τζουμέρκα ακολουθούν αντίστοιχη πορεία, εστιάζοντας στην ανάδειξη αγροτικών προϊόντων και τουριστικών πόρων, προς την κατεύθυνση της ισόρροπης τοπικής ανάπτυξης.

4.3.5 ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ, ΠΩΓΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΖΑΓΟΡΟΧΩΡΙΩΝ

Αποτελεί την ανατολική παραμεθόρια ζώνη της Ηπείρου, με στρατηγική σημασία λόγω των διαπεριφερειακών και διασυνοριακών σχέσεων (ΠΧΠ Ηπείρου, ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018). Η Κόνιτσα αποτελεί αναπτυξιακό επίκεντρο για τη συσπείρωση των οικισμών της περιοχής (Μαστοροχώρια, Πωγωνοχώρια, Ζαγοροχώρια). Η αναπτυξιακή πολιτική οφείλει να στηριχθεί σε διαδημοτική συνεργασία, με έμφαση στην ενίσχυση του ποιοτικού τουρισμού, της τοπικής παραγωγής και της κοινωνικής συνοχής μέσω της άρσης της απομόνωσης.

4.3.6 ΟΡΕΙΝΟΣ ΟΓΚΟΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ (ΑΘΑΜΑΝΙΚΩΝ ΟΡΕΩΝ)

Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ 49Δ/12.02.2009), με το οποίο θεσμοθετήθηκε η περιοχή του Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων, η συνολική έκταση του Πάρκου καλύπτει έκταση περίπου 820 τετραγωνικών χιλιομέτρων και οργανώνεται σε τέσσερις βασικές ζώνες προστασίας, καθεμία εκ των οποίων διέπεται από ειδικό κανονιστικό πλαίσιο ως προς τις επιτρεπόμενες χρήσεις και τους περιορισμούς δραστηριοτήτων. Οι ζώνες αυτές διαμορφώνονται ως εξής:

Ζώνη Ι – Περιοχές Απόλυτης Προστασίας της Φύσης

Η Ζώνη Ι περιλαμβάνει περιοχές ιδιαίτερης οικολογικής και επιστημονικής αξίας, όπου επιδιώκεται η πλήρης διατήρηση των φυσικών διεργασιών χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση.

- **Επιτρέπονται:**

- ο Επιστημονική έρευνα υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις,
- ο Περιβαλλοντική εκπαίδευση και ενημέρωση,
- ο Περιορισμένη πεζοπορία επί υφισταμένων μονοπατιών (ΦΕΚ 49Δ/2009, άρθρο 5).

- **Απαγορεύονται:**

- ο Πάσης φύσεως κατασκευές και τεχνικά έργα,
- ο Κάθε μορφή γεωργικής, δασικής ή κτηνοτροφικής δραστηριότητας,
- ο Το κυνήγι και η αλιεία,
- ο Η εγκατάσταση υποδομών αναψυχής ή τουρισμού (ΦΕΚ 49Δ/2009, άρθρο 5 §1).

Ζώνη II – Περιοχές Προστασίας Οικοτόπων και Τοπίων

Η Ζώνη II έχει ως στόχο τη διατήρηση και την ήπια διαχείριση οικολογικά ευαίσθητων περιοχών με έμφαση στη βιοποικιλότητα και τη διατήρηση του φυσικού τοπίου.

- **Επιτρέπονται:**

- ο Παραδοσιακές γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες,
- ο Βιώσιμη δασοπονία σύμφωνα με εγκεκριμένες διαχειριστικές μελέτες,
- ο Οικοτουριστικές δραστηριότητες χαμηλής έντασης,
- ο Έργα συντήρησης και βελτίωσης των υφιστάμενων υποδομών (ΦΕΚ 49Δ/2009, άρθρο 5 §2).

- **Απαγορεύονται:**

- ο Η ανέγερση νέων κατασκευών που αλλοιώνουν το τοπίο,
- ο Η εγκατάσταση ρυπογόνων ή βιομηχανικών μονάδων,
- ο Η αποψίλωση ή η καταστροφή φυσικών οικοσυστημάτων (ΦΕΚ 49Δ/2009, άρθρο 5 §2).

Ζώνη III – Περιοχή Εθνικού Πάρκου (κύρια ζώνη διαχείρισης)

Πρόκειται για τη ζώνη στην οποία επιτρέπεται η ήπια ανάπτυξη σε συμφωνία με τις αρχές της βιώσιμης διαχείρισης και του περιβαλλοντικού σχεδιασμού.

• Επιτρέπονται:

- ο Δραστηριότητες παραδοσιακού χαρακτήρα, όπως αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή,
- ο Οικοτουρισμός και αγροτουρισμός,
- ο Αναστήλωση και χρήση παραδοσιακών κτισμάτων,
- ο Πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες με χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα (ΦΕΚ 49Δ/2009, άρθρο 5 §3).

• Περιορισμοί:

- ο Η δόμηση επιτρέπεται μόνο υπό αυστηρούς όρους και εντός εγκεκριμένων ορίων,
- ο Απαγορεύεται η αλλοίωση του φυσικού ή πολιτισμικού χαρακτήρα της περιοχής (ΦΕΚ 49Δ/2009, άρθρο 5 §3).

Ζώνη IV – Περιφερειακή Ζώνη

Η περιφερειακή ζώνη λειτουργεί ως μεταβατική περιοχή μεταξύ του πυρήνα του Πάρκου και των ανθρωπογενών περιοχών, ενισχύοντας την αειφορική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών.

• Επιτρέπονται:

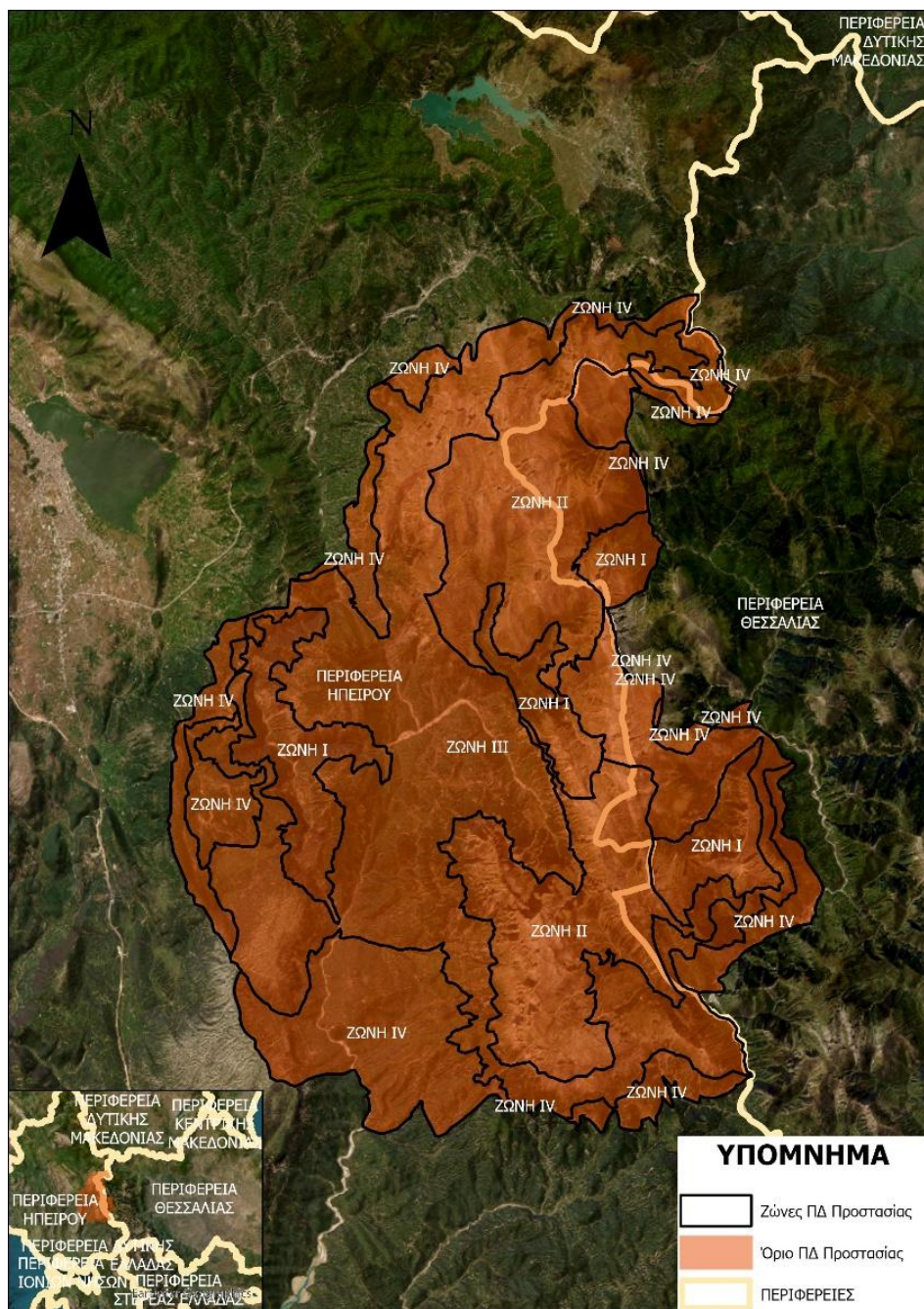
- ο Αναπτυξιακές δραστηριότητες με περιβαλλοντικό χαρακτήρα,
- ο Ήπια τουριστική ανάπτυξη και παραδοσιακά επαγγέλματα,
- ο Ανάπτυξη υποδομών κοινής ωφελείας που δεν θίγουν το φυσικό περιβάλλον (ΦΕΚ 49Δ/2009, άρθρο 5 §4).

• Περιορισμοί:

- ο Απαγορεύεται η ανεξέλεγκτη δόμηση και η δημιουργία υποδομών που δεν συνάδουν με τον χαρακτήρα της περιοχής,

- ο Ελέγχεται η έκταση και η μορφή των παρεμβάσεων ώστε να διασφαλίζεται η συνοχή με τους στόχους του Πάρκου (ΦΕΚ 49Δ/2009, άρθρο 5 §4).

Το Πάρκο αυτό χαρακτηρίστηκε ως περιοχή ιδιαίτερης οικολογικής και αισθητικής αξίας (Ελληνική Δημοκρατία, 2009) και εντάχθηκε στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000, με πιστοποίηση βιώσιμου τουριστικού προορισμού μέσω της απονομής της Ευρωπαϊκής Χάρτας για τον Βιώσιμο Τουρισμό σε Προστατευόμενες Περιοχές από την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Προστατευόμενων Περιοχών (EUROPARC Federation, 2016· ΥΠΕΝ, 2023).

Χάρτης 10: Ορεινός όγκος Τζουμέρκων (Αθαμανικών όρεων)**Πηγή:** Ιδία επεξεργασία

4.4 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η Ήπειρος αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα περιοχής της Ελλάδας με κυρίαρχη παρουσία ορεινού και ημιορεινού ανάγλυφου, γεγονός που έχει επηρεάσει καθοριστικά την οικονομική της φυσιογνωμία και τις κυρίαρχες παραγωγικές δραστηριότητες (Αθανασόπουλος, 2010). Η οικονομική ζωή της περιοχής βασίζεται σε παραδοσιακές μορφές απασχόλησης, κυρίως την κτηνοτροφία, τη γεωργία μικρής κλίμακας και τη χειροτεχνία, οι οποίες διαμορφώνουν μία ταυτότητα στενά συνυφασμένη με το φυσικό και πολιτιστικό τοπίο της περιοχής.

Η κτηνοτροφία, ιδιαίτερα η εκτροφή αιγοπροβάτων, διατηρεί σημαντικό ρόλο στην αγροτική οικονομία της Ηπείρου, συμβάλλοντας στην παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων υψηλής ποιότητας, όπως η φέτα ΠΟΠ, το μετσοβόνο και το γαλοτύρι (Καραγιάννης & Τσέτσης, 2004). Οι παραγωγικές αυτές δραστηριότητες συνδέονται άμεσα με την τοπική ταυτότητα και τη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Η χειροτεχνία και οι λαϊκές τέχνες, όπως η υφαντουργία και η ξυλογλυπτική, επιβιώνουν σε περιοχές όπως το Ζαγόρι και τα Τζουμέρκα, και ενσωματώνονται στην οικονομία, ειδικά στον τομέα του τουρισμού, συμβάλλοντας τόσο στην οικονομική ενίσχυση των ορεινών κοινοτήτων όσο και στη διατήρηση της παράδοσης (Σωτηριάδης & Βαρβαρέσος, 2003).

Οι παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες προσφέρουν τη βάση για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, με κυριότερους εκπροσώπους, τον αγροτουρισμό, τον οικοτουρισμό και τον πολιτιστικό τουρισμό, οι οποίοι ενισχύουν τη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας και δημιουργούν νέα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης (Καραγιάννης & Τσέτσης, 2004).

Μέσω του αγροτουρισμού, επισκέπτες συμμετέχουν σε δραστηριότητες της αγροτικής ζωής, όπως η τυροκόμηση, η συλλογή βοτάνων ή η μαγειρική τοπικών πιάτων, δημιουργώντας μια εμπειρία που ενισχύει τη σύνδεση μεταξύ επισκέπτη και τόπου. Η Ήπειρος, με τα παραδοσιακά χωριά της όπως το Μέτσοβο, το Συρράκο και τα Πράμαντα, αναδεικνύεται σε ελκυστικό προορισμό για τέτοιες μορφές τουρισμού, συμβάλλοντας στην ενδογενή ανάπτυξη (Αθανασόπουλος, 2010).

Ο πολιτιστικός τουρισμός βασίζεται στην ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής, λαογραφικά μουσεία, θρησκευτικά μνημεία, μουσική και χοροί, τοπικά

φεστιβάλ, που ενισχύουν την τοπική ταυτότητα και προσδίδουν αυθεντικότητα στο τουριστικό προϊόν (Σωτηριάδης & Βαρβαρέσος, 2003).

4.5 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Σύμφωνα με το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Ηπείρου (2018), η Περιφέρεια Ηπείρου εξυπηρετείται από ένα εκτεταμένο οδικό δίκτυο, το οποίο περιλαμβάνει την Εγνατία Οδό, τον Δυτικό Οδικό Άξονα Βορρά - Νότου, καθώς και το δευτερεύον εθνικό, επαρχιακό και αγροτικό δίκτυο.

Οι κυριότεροι οδικοί άξονες που διασχίζουν την Περιφέρεια Ηπείρου περιλαμβάνουν (INSETE, 2018):

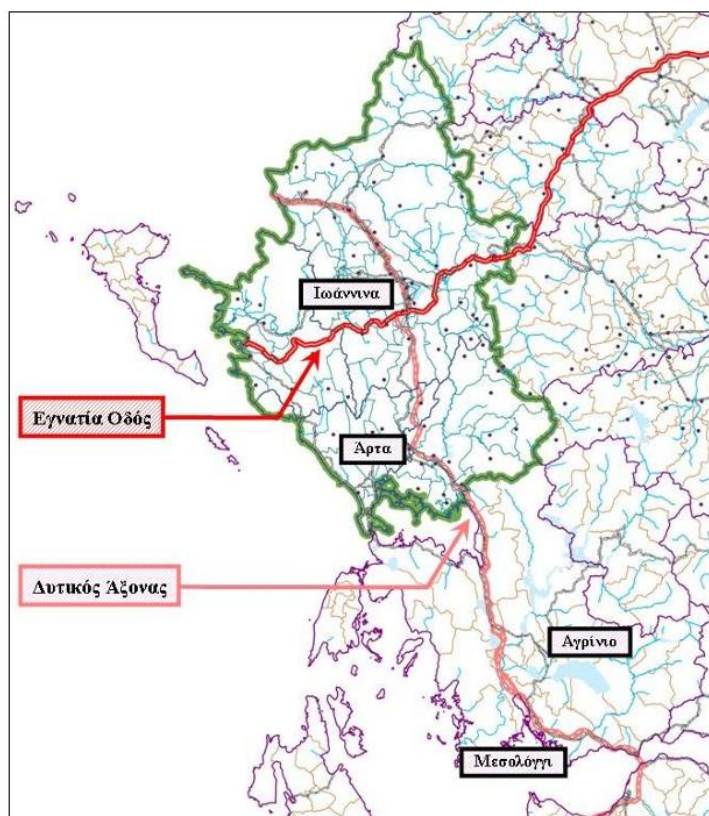
- Την Εγνατία Οδό (Αυτοκινητόδρομος E90), η οποία εκτείνεται από το λιμάνι της Ηγουμενίτσας έως την Παναγιά, με συνολικό μήκος 123 χιλιόμετρα.
- Την Ιόνια Οδό (Αυτοκινητόδρομος E951) στο τμήμα της Ηπείρου.
- Την Εθνική Οδό Αντιρρίου-Ιωαννίνων (E19).
- Τον αυτοκινητόδρομο E65.
- Την Εθνική Οδό Ηγουμενίτσας-Πρέβεζας.
- Την Εθνική Οδό Φιλιππιάδας-Πρέβεζας.
- Το Εθνικό Οδικό Δίκτυο Ιωαννίνων-Ηγουμενίτσας.
- Το Εθνικό Οδικό Δίκτυο Ιωαννίνων-Κακαβιάς (E19).
- Την Εθνική Οδό Ιωαννίνων-Άρτας.
- Τη Υποθαλάσσια Ζεύξη Ακτίου-Πρέβεζας, η οποία διαθέτει συνολικό υποθαλάσσιο οδικό μήκος 910 μέτρα και φτάνει σε μέγιστο βάθος 27 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Η Εγνατία Οδός, ως βασικός οδικός άξονας της περιοχής, διατρέχει την Ήπειρο σε μήκος 123 χιλιομέτρων, από το λιμάνι της Ηγουμενίτσας έως την Παναγιά. Ο συγκεκριμένος άξονας διασχίζει τους Νομούς Θεσπρωτίας και Ιωαννίνων, συνδέοντας την Ήπειρο με τα σύνορα της Αλβανίας (Κακαβιά) και τις πόλεις Ηγουμενίτσα, Ιωάννινα και Μέτσοβο. Παράλληλα, εξυπηρετεί κρίσιμες υποδομές, όπως το λιμάνι της Ηγουμενίτσας, το αεροδρόμιο των Ιωαννίνων και τη Βιομηχανική Περιοχή Ιωαννίνων. Η κατασκευή της στην περιοχή της Ηπείρου αποτέλεσε ένα από

τα πλέον τεχνικά απαιτητικά έργα της Εγνατίας Οδού, λόγω της ιδιαίτερα έντονης γεωμορφολογίας της ζώνης διέλευσής της. Η χάραξη του οδικού άξονα διαπερνά κάθετα τον ορεινό όγκο της Πίνδου, γεγονός που κατέστησε αναγκαία την αντιμετώπιση σοβαρών γεωλογικών προκλήσεων και την προσαρμογή του σχεδιασμού στις φυσικές ιδιαιτερότητες της περιοχής (ΠΧΠ Ηπείρου, 2018).

Ο Δυτικός Οδικός Άξονας Β – Ν, αποτελεί έναν ακόμη κρίσιμο οδικό διάδρομο, ο οποίος συνδέει τη γέφυρα Ρίου - Αντιρρίου με την Ήπειρο. Διέρχεται από το Μεσολόγγι, το Αγρίνιο, την Αμφιλοχία και την Άρτα, καταλήγοντας στα Ιωάννινα, όπου συναντά την Εγνατία Οδό. Ο συγκεκριμένος οδικός άξονας διασχίζει τους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Πρέβεζας, Άρτας και Ιωαννίνων, και αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, η οποία κατατάσσεται μεταξύ των φτωχότερων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δυτική Εργολαβική, n.d.).

Χάρτης 11: Κύριο Οδικό Δίκτυο Περιφέρειας Ηπείρου

Πηγή: Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Ηπείρου, 2018

Το Δευτερεύον Εθνικό και Επαρχιακό Οδικό Δίκτυο έχει υποστεί περιορισμένες βελτιώσεις τα τελευταία χρόνια, ωστόσο εξακολουθεί να παρουσιάζει ελλείψεις, καθώς οι σημαντικότεροι οδικοί άξονες της περιοχής λειτουργούν κοντά στα όρια της κυκλοφοριακής τους ικανότητας. Η αδυναμία τους να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες μεταφορικές ανάγκες καθιστά αναγκαία τη συνεχή αναβάθμιση και βελτίωση του δικτύου (ΠΧΠ Ηπείρου, 2018).

Το Αγροτικό Οδικό Δίκτυο χαρακτηρίζεται από χαμηλή ποιότητα κατασκευής και ανεπαρκή συντήρηση, γεγονός που επιφέρει σοβαρά ζητήματα ασφάλειας. Παράλληλα, η κατάσταση του αγροτικού δικτύου επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργικότητα του υπόλοιπου εθνικού και επαρχιακού δικτύου, δημιουργώντας πρόσθετες κυκλοφοριακές επιβαρύνσεις και δυσχέρειες στις μετακινήσεις (ΠΧΠ Ηπείρου, 2018).

4.6 ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΗΠΕΙΡΟ

Η αποδελτίωση των κατευθύνσεων των θεσμικών και στρατηγικών πλαισίων πραγματοποιήθηκε με σκοπό την καταγραφή και ανάλυση του συνόλου των πολιτικών που επηρεάζουν την ανάπτυξη και τη διαχείριση του ορεινού χώρου της Ηπείρου. Η μελέτη των κατευθύνσεων αυτών είναι απαραίτητη, καθώς παρέχει μια σαφή εικόνα των προτεραιοτήτων, των στόχων και των παρεμβάσεων που προωθούνται σε επίπεδο περιφερειακού σχεδιασμού, ειδικών πολιτικών και στρατηγικού προγραμματισμού.

Μέσα από την ανάλυση εγγράφων, όπως το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού, το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού (Υπό Διαβούλευση) και το Στρατηγικό Επιχειρησιακό Σχέδιο, αναδεικνύονται βασικά ζητήματα που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή, την προστασία του περιβάλλοντος, τις υποδομές και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει τη συνολική κατανόηση του θεσμικού πλαισίου και των εργαλείων που διαμορφώνουν το μέλλον της περιοχής μελέτης.

Η συγκεκριμένη αποδελτίωση αποτελεί βασικό βήμα για την τεκμηρίωση της έρευνας, καθώς συμβάλλει στην αποσαφήνιση του πλαισίου λήψης αποφάσεων και της στρατηγικής κατεύθυνσης που έχει υιοθετηθεί για τον ορεινό χώρο της Ηπείρου.

Παράλληλα, αναδεικνύονται τυχόν προκλήσεις και ζητήματα που μπορεί να απαιτούν προσαρμογή ή ενίσχυση των υφιστάμενων πολιτικών, προκειμένου να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες της περιοχής.

4.6.1 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ – ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Το Επιχειρησιακό-Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου, που εκπονήθηκε τον Αύγουστο του 2011 με στρατηγικό ορίζοντα δεκαετίας, καθορίζει τις προτεραιότητες για την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Στόχος του είναι, η Ήπειρος, να καταστεί πρότυπο σύγχρονης και βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, η οποία θα αναδεικνύει το περιβάλλον και θα ενισχύει το εισόδημα των κατοίκων. Η υστέρηση στον τουρισμό εντοπίζεται ως ευκαιρία για τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ποιοτικής ανάπτυξης, το οποίο μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων της περιοχής. Ο φορέας που προτείνεται για την υλοποίηση του σχεδίου θα αναλάβει την προώθηση του τουρισμού και των τοπικών προϊόντων, διασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα και την προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο φορέας αυτός θα κληθεί να αντιμετωπίσει προκλήσεις όπως την προσέλκυση τουριστών, την ενίσχυση της ποιότητας των υπηρεσιών και υποδομών, την καλύτερη συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, καθώς και την ανάπτυξη τουριστικών δυνατοτήτων που παραμένουν ανεκμετάλλετες. Η Ήπειρος διαθέτει τα φυσικά πλεονεκτήματα για να εξελιχθεί σε προορισμό 4 εποχών, προσελκύοντας επισκέπτες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Οι δράσεις που προτείνονται για την επίτευξη αυτών των στόχων περιλαμβάνονται στον πίνακα 8.

Πίνακας 8: Κατευθύνσεις Επιχειρησιακού – Στρατηγικού Σχεδίου Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου

Επιχειρησιακό – Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου	
Δράσεις	Άξονας Ανάπτυξης
Ποιοτική ανάπτυξη τουρισμού «ήλιου και θάλασσας» με βιώσιμη διαχείριση, βελτίωση προσβασιμότητας και αρμονική ένταξη στο περιβάλλον.	Περιβάλλον (Βιώσιμη)

Επιχειρησιακό – Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου	
	αξιοποίηση)
Πρωώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού για επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, όπως ορεινός, εκπαιδευτικός, γαστρονομικός, συνεδριακός, πολιτιστικός, θρησκευτικός, αθλητικός, ιαματικός, οικότουρισμός και γεωτουρισμός.	Τουρισμός Εμπειρίας
Επιτάχυνση έργων υποδομής και βελτίωση προσβασιμότητας με οδικές συνδέσεις καθώς και άμεσες παρεμβάσεις όπως σημάνσεις, καθαρισμός μονοπατιών, πρόσβαση σε αρχαιολογικούς χώρους και τουριστική πληροφόρηση.	Μεταφορές
Συνεχής αναβάθμιση και λειτουργία των εγκαταστάσεων διαμονής και εστίασης, με υποστήριξη και προβολή των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.	Υποδομές
Λειτουργία αρχαιολογικών χώρων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.	Πολιτιστική Κληρονομιά
Οργάνωση πολιτιστικών και άλλων εκδηλώσεων.	Πολιτιστική Κληρονομιά
Αξιοποίηση διαδραστικών μέσων, όπως info points, ψηφιακά μουσεία, δωρεάν Wi-Fi και αναπαραστάσεις ιστορικών γεγονότων.	Τεχνολογία και Υποδομές.
Βελτίωση των υπηρεσιών μέσω εκπαίδευσης επαγγελματιών του τουρισμού και ενημέρωσης των πολιτών.	Ενίσχυση Ποιότητας Τουριστικών Υπηρεσιών
Στοχευμένη προβολή και προώθηση του τουριστικού προϊόντος της Ηπείρου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό μέσω διαφημιστικών εκστρατειών, εκθέσεων και διαδικτυακής παρουσίας.	Μάρκετινγκ

Πηγή: Επιχειρησιακό – Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου,
Ιδία Επεξεργασία

Το Επιχειρησιακό – Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου, θέτει σε εφαρμογή ένα σύνολο κατευθύνσεων και δράσεων για την ενίσχυση του τουριστικού τομέα και την ανάπτυξή του με βιώσιμο και ολοκληρωμένο τρόπο. Ο σχεδιασμός αυτός επικεντρώνεται στη συνεχιζόμενη αναβάθμιση των τουριστικών υποδομών, την προώθηση της ποιοτικής ανάπτυξης και την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής, με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ηπείρου ως τουριστικού προορισμού.

Η βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού, ειδικότερα σε περιοχές «ήλιου και θάλασσας», απαιτεί την αρμονική ένταξη τουριστικών υποδομών στο περιβάλλον και τη διασφάλιση της προστασίας του φυσικού τοπίου. Η στρατηγική, ενσωματώνει την ανάγκη για βελτίωση της προσβασιμότητας και της εξυπηρέτησης των επισκεπτών μέσω σύγχρονων υποδομών, οι οποίες θα περιλαμβάνουν τη δημιουργία και αναβάθμιση οδικών συνδέσεων, τη σήμανση μονοπατιών, και την ενίσχυση της προσβασιμότητας σε αρχαιολογικούς και τουριστικούς χώρους. Η ενίσχυση των τουριστικών υποδομών επεκτείνεται και στη βελτίωση των υπηρεσιών διαμονής και εστίασης, με σκοπό την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και την υποστήριξη των τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Ταυτόχρονα, το σχέδιο ενισχύει τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος μέσω της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο ορεινός, εκπαιδευτικός, γαστρονομικός, συνεδριακός, πολιτιστικός, αθλητικός, ιαματικός, οικοτουρισμός και γεωτουρισμός. Η ανάπτυξη αυτών των μορφών τουρισμού στοχεύει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και την προσέλκυση νέων αγορών, προκειμένου να ενισχυθεί η συνολική τουριστική προσφορά της περιοχής και να εμπλουτιστεί η εμπειρία του επισκέπτη.

Σε αυτό το πλαίσιο, η πολιτιστική κληρονομιά της Ηπείρου παίζει κεντρικό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη, με στόχο την αξιοποίηση των αρχαιολογικών χώρων και των ιστορικών μνημείων της περιοχής καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Η οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και η δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών ενισχύουν την επισκεψιμότητα, ενώ η ανάπτυξη διαδραστικών μέσων, όπως ψηφιακά μουσεία, info points και δωρεάν Wi-Fi, παρέχει νέες δυνατότητες για τη διαδραστική εμπειρία των επισκεπτών.

Η ενίσχυση της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών είναι επίσης καθοριστική, και επιτυγχάνεται μέσω της εκπαίδευσης των επαγγελματιών του τουριστικού κλάδου και της συνεχούς ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού. Αυτό διασφαλίζει την παροχή υψηλού επιπέδου εξυπηρέτησης και την προώθηση της θετικής εικόνας της Ηπείρου ως τουριστικού προορισμού.

Η στρατηγική περιλαμβάνει επίσης την ενίσχυση του μάρκετινγκ και την προώθηση της Ηπείρου στην εγχώρια και διεθνή τουριστική αγορά. Μέσω διαφημιστικών εκστρατειών, εκθέσεων και ενίσχυσης της διαδικτυακής παρουσίας, στόχος είναι η

αύξηση της αναγνωρισιμότητας και της επισκεψιμότητας στην περιοχή. Αυτή η στοχευμένη προβολή, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των ψηφιακών εργαλείων, ενισχύει την προσέλκυση τουριστών από διαφορετικές αγορές και ενδυναμώνει τη θέση της Ηπείρου στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη.

Συνολικά, το Επιχειρησιακό Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου επιδιώκει τη δημιουργία ενός βιώσιμου, διαφοροποιημένου και υψηλής ποιότητας τουριστικού προϊόντος, το οποίο να αναδεικνύει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες της περιοχής, ενώ παράλληλα ενισχύει την τοπική οικονομία και το κοινωνικό ιστό.

4.6.2 ΕΙΔΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΥΠΟ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ)

Οι κατευθύνσεις και οι δράσεις του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου του Τουρισμού (ΕΧΠ Τ), με επίκεντρο τις υποδομές, την τουριστική δικτύωση και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, προσφέρουν μια ισχυρή βάση για την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος στην Ήπειρο. Η στρατηγική αυτή, με τη διασύνδεση του τουρισμού με την τοπική κοινωνία, την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και την ενίσχυση των υποδομών, δημιουργεί ευκαιρίες για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και αναβάθμιση της τουριστικής εμπειρίας στην περιοχή. Οι κατευθύνσεις-διατάξεις που περιγράφονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα (Πίνακα 9), διαμορφώνουν τις προϋποθέσεις για μια ολοκληρωμένη και αποδοτική τουριστική στρατηγική.

Πίνακας 9: Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού (Υπό Διαβούλευση)

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Προσδιορισμός και υποστήριξη "δικτύων τουριστικών προορισμών"	Τουρισμός Εμπειρίας
Ενίσχυση των υποδομών που υποστηρίζουν την οργάνωση των προορισμών (μεταφορικών, ψηφιακών, λοιπών τεχνικών, περιβαλλοντικών, υγείας)	Υποδομές

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Παροχή κινήτρων για εκσυγχρονισμό υφιστάμενων τουριστικών καταλυμάτων (κύριων και μη κύριων) με αναβάθμιση σε υψηλότερη κατηγορία (3, 4 ή 5 αστέρων/κλειδιών) ή και επέκταση αυτών και συμπληρώσεις με ειδικές τουριστικές υποδομές.	Υποδομές
Παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και ειδικών τουριστικών υποδομών	Τουρισμός Εμπειρίας και Υποδομές
Παροχή κινήτρων για τη μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες	Υποδομές
Αναβάθμιση και μετατροπή υφιστάμενων ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε ΟΜΑΤ	Υποδομές
Περιορισμός της δημιουργίας νέων εγκαταστάσεων/χρήσεων μη συμβατών με την τουριστική δραστηριότητα (ιδίως βιομηχανικές/βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, εγκαταστάσεις χονδρικού εμπορίου, κτίρια και γήπεδα αποθήκευσης, κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις).	Εμπόριο και Υποδομές
Θέσπιση δυνατότητας χαρακτηρισμού, τμημάτων των περιοχών της παρούσας κατηγορίας ως Περιοχών Ενεργητικής Παρέμβασης και Ανάπλασης με προσδιορισμό μέτρων για την αναβάθμιση ή και την ανάπτυξη του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος	Υποδομές
Βελτίωση της προσβασιμότητας στα υφιστάμενα χιονοδρομικά κέντρα όπως αυτά προσδιορίζονται στο άρ. 18 του ν. 4276/2014, τα οποία με τις αριθμ. 509922/18.7.2012 και 508535/17.4.2013 αποφάσεις Γενικού Γραμματέα Ε.Ο.Τ. έχουν χαρακτηριστεί ως υφιστάμενα: Καρακολίου Μετσόβου (Ήπειρος, Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων), Προφήτη Ηλία Μετσόβου (Ήπειρος, Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων), Ανήλιου Μετσόβου (Ήπειρος, Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων), Βασιλίτσας (Περιφερειακές Ενότητες Γρεβενών και Ιωαννίνων)	Μεταφορές
Διεύρυνση της εποχικότητας της λειτουργίας των χιονοδρομικών κέντρων με ειδικά κίνητρα για την ανάπτυξη αθλητικών ορεινών δραστηριοτήτων και ειδικών αθλητικών δραστηριοτήτων.	Τουρισμός Εμπειρίας και Υποδομές
Αναβάθμιση και προβολή του μουσειακού, μνημειακού, αρχαιολογικού και λαογραφικού κεφαλαίου της χώρας, με προτεραιότητα στις Αναπτυσσόμενες Περιοχές και τις Περιοχές Ενίσχυσης και Επιλεκτικής Ειδικής Ενίσχυσης της παρούσας απόφασης.	Πολιτιστική Κληρονομιά
Δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών σε περιοχές χωροταξικής κλίμακας (περιφερειακή ενότητα και άνω), που θα διασυνδέουν συγκεντρώσεις αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, καθώς και σημαντικά μεμονωμένα τέτοια στοιχεία. Οι ίδιες διαδρομές σκόπιμο είναι να ενσωματώνουν και αξιόλογα πολιτισμικά στοιχεία καθώς και μεμονωμένα μνημεία της φύσης.	Πολιτιστική Τουριστική Δικτύωση
Πρωώθηση τουριστικής αξιοποίησης μεγάλων/διεθνούς ακτινοβολίας χώρων αρχαιολογικών ανασκαφών	Πολιτιστική Τουριστική Δικτύωση
Διευκόλυνση με ρυθμίσεις χρήσεων γης της δημιουργίας συμπληρωματικών (πωλητηρίων, χώρων εστίασης κ.ά.) δραστηριοτήτων στις άμεσα περιβάλλουσες περιοχές αρχαιολογικών	Τουρισμός Εμπειρίας και

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
χώρων και μουσείων με μεγάλη επισκεψιμότητα	Υποδομές
Εκπόνηση και Εφαρμογή Σχεδίων Διαχείρισης Τουριστικών Προορισμών, στις περιβάλλουσες περιοχές τόπων, χώρων και μνημείων, κτισμάτων, μονών και ναών, που σχετίζονται με την ιστορία και την εξέλιξη της θρησκευτικής δραστηριότητας ή γενικότερα θρησκευτικής σημασίας. Στις περιοχές αυτές πρέπει να διευκολύνεται από τον πολεοδομικό σχεδιασμό η δημιουργία συμπληρωματικών υποδομών όπως, ενδεικτικά, θρησκευτικών εκδηλώσεων και τελετών, πολιτιστικών δραστηριοτήτων και συνεδριακών κέντρων	Υποδομές
Ανάπτυξη προπονητικών κέντρων σε περιοχές του ορεινού και ημιορεινού χώρου που διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση και ξενοδοχειακή υποστήριξη. Τα προπονητήρια και οι λοιπές σχετικές υποδομές πρέπει να εναρμονίζονται με την κλίμακα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής εγκατάστασης.	Υποδομές
Δημιουργία μονοπατιών στην ύπαιθρο, ιδίως στον ορεινό και ημιορεινό χώρο, και σύνδεσή τους με διεθνή μονοπάτια, και με ενίσχυση της δημιουργίας δικτύων	Τουρισμός Εμπειρίας
Προτείνεται η εισαγωγή της έννοιας του «διάσπαρτου ξενοδοχείου» στην ελληνική τουριστική νομοθεσία, με αφετηρία την πρόβλεψη για δυνατότητα δημιουργίας ΣΤΚ και εντός εγκαταλελειμμένων οικισμών προ του 1923 ή κάτω των 2.000 κατοίκων σε συνδυασμό με την ανάπλαση τμήματος ή και του συνόλου του οικισμού. Προϋποθέτει νομοθετική ρύθμιση (εξειδίκευση της σημερινής πρόβλεψης) και έκδοση του προβλεπόμενου στην παρ.1.δ της παρ. 1 του άρ. 9 του ν.4002/2011 πδ με το οποίο (θα) καθορίζονται τα ειδικότερα κριτήρια επιλογής των σχετικών οικισμών, οι τρόποι και τα μέσα πολεοδομικής επέμβασης, οι τρόποι απόκτησης των απαιτούμενων ακινήτων, τα παρεχόμενα πολεοδομικά ή και οικονομικά κίνητρα, οι φορείς υλοποίησης των σχετικών προγραμμάτων και κάθε άλλη λεπτομέρεια για την εφαρμογή της παραγράφου αυτής.	Τουρισμός Εμπειρίας και Υποδομές

Πηγή: Α 106/15.7.2024, Ιδία επεξεργασία

Το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού (ΕΧΠ Τ) παρέχει μια σειρά από κατευθύνσεις και διατάξεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας, εστιάζοντας στην ορθολογική και βιώσιμη εκμετάλλευση των τουριστικών πόρων, στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλαισίου υποδομών και υπηρεσιών, καθώς και στην ενίσχυση του ποιοτικού τουρισμού. Οι κατευθύνσεις του ΕΧΠ Τ εφαρμόζονται και στην περιοχή της Ηπείρου, η οποία παρουσιάζει πλούσιο τουριστικό δυναμικό και είναι κατάλληλη για την υλοποίηση αυτών των στρατηγικών. Στο πλαίσιο αυτό, οι άξονες ανάπτυξης και οι προτεινόμενες δράσεις

ενδυναμώνουν την τουριστική εικόνα της Περιφέρειας, ενσωματώνοντας στοιχεία βιώσιμης ανάπτυξης και πολιτιστικής αναγνώρισης.

Η προώθηση δικτύων τουριστικών προορισμών, αποτελεί βασική στρατηγική για την ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος, με έμφαση στην εμπειρία του επισκέπτη. Η Ήπειρος, με την πλούσια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της, έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει τουριστικά δίκτυα που θα συνδέουν περιοχές όπως το Ζαγόρι, το Μέτσοβο και τις περιοχές των Τζουμέρκων, προβάλλοντας τα τοπικά χαρακτηριστικά και ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού της προϊόντος.

Η ανάπτυξη των υποδομών είναι ζωτικής σημασίας για την υποστήριξη του τουρισμού στην Ήπειρο, και περιλαμβάνει:

- *Μεταφορικές Υποδομές:* Ειδικά για την ενίσχυση της προσβασιμότητας στην περιοχή, με έμφαση στη βελτίωση των οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων, καθώς και στην ενίσχυση των υπηρεσιών μεταφοράς στα πιο απομακρυσμένα σημεία.
- *Ψηφιακές Υποδομές:* Η εφαρμογή σύγχρονων τεχνολογιών για την ανάπτυξη διαδραστικών τουριστικών πλατφορμών και την αξιοποίηση των δεδομένων για την προώθηση του τουρισμού μέσω των νέων μέσων.
- *Υγειονομικές Υποδομές:* Η ανάπτυξη ιατρικών και υγειονομικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, απαραίτητη για την προσέλκυση τουριστών από διάφορες αγορές, ειδικά για ειδικές μορφές τουρισμού (ιατρικός τουρισμός, ευεξία).

Στην κατεύθυνση της αναβάθμισης των τουριστικών καταλυμάτων, το ΕΧΠ Τ προτείνει την παροχή κινήτρων για την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων καταλυμάτων. Η Ήπειρος μπορεί να εκμεταλλευτεί αυτήν την κατεύθυνση με την αναβάθμιση των παραδοσιακών οικισμών και την ανάπτυξη μονάδων υψηλής ποιότητας, όπως και την ενίσχυση του τουρισμού εμπειρίας, δημιουργώντας νέες και καινοτόμες τουριστικές προσφορές. Επιπλέον, η μετατροπή παραδοσιακών κτιρίων σε τουριστικά καταλύματα, με την αξιοποίηση του παραδοσιακού πλούτου της περιοχής, θα προσδώσει ιδιαίτερη πολιτιστική και τουριστική αξία.

Η διεύρυνση της εποχικότητας των χιονοδρομικών κέντρων στην Ήπειρο, με κίνητρα για την ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων, όπως ορεινή ποδηλασία, πεζοπορία και αναρρίχηση, προάγει τον τουρισμό καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Η

προώθηση αυτών των δραστηριοτήτων συνάδει με την προσπάθεια για αναβάθμιση των υποδομών και τη διαφοροποίηση των τουριστικών προϊόντων, επιτρέποντας στην περιοχή να γίνει προορισμός τόσο για χειμερινές όσο και για θερινές δραστηριότητες.

Η δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών που συνδέουν αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και πολιτιστικά σημεία, είναι ένας στρατηγικός άξονας για την περιοχή της Ηπείρου. Η διασύνδεση των περιοχών του Ζαγορίου, της Κόνιτσας και του Μετσόβου, με τα φυσικά και πολιτιστικά μνημεία τους, μπορεί να συμβάλει στην αναβάθμιση του πολιτιστικού τουρισμού και στην ενίσχυση της τουριστικής ταυτότητας της περιοχής. Ειδικά, η ανάπτυξη διαδρομών που περιλαμβάνουν και μνημεία της φύσης (όπως το Γεωπάρκο Βίκου-Αώου) ενισχύει την προσβασιμότητα και την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με έμφαση στην ανάδειξη των μουσειακών και αρχαιολογικών χώρων της Ηπείρου αποτελεί μια στρατηγική κατεύθυνση. Η Ήπειρος, με τα μοναδικά αρχαιολογικά μνημεία της και τη ζωντανή λαογραφική παράδοση, μπορεί να αναδείξει τον πολιτιστικό τουρισμό, προσελκύοντας επισκέπτες που ενδιαφέρονται για την ιστορία και τον πολιτισμό. Η στρατηγική αυτή επικεντρώνεται στη δημιουργία διαδρομών πολιτιστικών χώρων που ενσωματώνουν τοπικές παραδόσεις και ιστορικά σημεία.

Η ανάπτυξη και ενίσχυση ειδικών μορφών τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο θρησκευτικός και ο πολιτιστικός τουρισμός, ενδυναμώνει την διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της Ηπείρου. Ο τουρισμός εμπειρίας, που βασίζεται στις τοπικές παραδόσεις και τη φύση της περιοχής, αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο ανάπτυξης και προβολής.

4.6.3 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018)

Το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Ηπείρου αναδεικνύει τη σημασία της βιώσιμης και ισόρροπης ανάπτυξης, με έμφαση στην προστασία των φυσικών πόρων, την ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων και την ανάπτυξη εξειδικευμένων τουριστικών δραστηριοτήτων. Οι προτεινόμενες δράσεις εστιάζουν στην ενίσχυση των υποδομών, την ενσωμάτωση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων σε

πολυθεματικά τουριστικά δίκτυα και την αξιοποίηση των παραδοσιακών οικισμών για την προώθηση του τουρισμού και της τοπικής παραγωγής. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση του ΠΧΠ συνιστά έναν στρατηγικό οδηγό για τη βιώσιμη ανάπτυξη της Ηπείρου, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, ενώ παράλληλα προωθεί τη διασύνδεση της περιοχής με ευρύτερους αναπτυξιακούς πόρους και αγορές. Οι κατευθύνσεις και διατάξεις που περιγράφονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα (Πίνακα 10), συμβάλλουν στην υλοποίηση αυτών των στόχων.

Πίνακας 10: Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Περιφέρειας Ηπείρου

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Οι ήπιες τουριστικές δράσεις, η ορεινή γεωργία, η εκτατική κτηνοτροφία, η υλοτομία και οι εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης ΑΠΕ, στο βαθμό που δεν αλλοιώνουν το τοπίο και παραμένουν συμβατές με τους κανόνες προστασίας του περιβάλλοντος, αποτελούν δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν στον ορεινό χώρο.	Περιβάλλον (Βιώσιμη αξιοποίηση)
Το Μέτσοβο αποτελεί τον πέμπτο κύριο πόλο ανάπτυξης της Περιφέρειας. Βασικός προσανατολισμός παραμένει η ενίσχυση της ταυτότητας των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής και η περαιτέρω σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με την τουριστική δραστηριότητα. Επιπλέον, προκειμένου να ενισχυθεί ο ορεινός άξονας ανάπτυξης της Πίνδου, το Μέτσοβο καλείται να ενισχύσει το ρόλο του ως οικισμός υποστήριξης των δραστηριοτήτων που επιδιώκεται να αναπτυχθούν στον ανατολικό (ορεινό) χώρο της Ηπείρου. Τέλος, αξιοποιώντας τη γεωγραφική του θέση (διασταύρωση Εγνατίας – Πινδαϊκού τόξου), μπορεί να παίξει και το ρόλο ενός δια-περιφερειακού πόλου (ή κόμβου ενός ευρύτερου δικτύου προορισμών) ήπιου τουρισμού για τις περιφέρειες Θεσσαλίας, Δ. Μακεδονίας και Ηπείρου. Η διαθεσιμότητα εκτάσεων για οικιστική ανάπτυξη είναι σχετικά περιορισμένη, με μειωμένες συνεπώς δυνατότητες υποδοχής πρόσθετου πληθυσμού, αλλά με δυνατότητες ανάδειξης και προβολής του ως πρότυπου τουριστικού προορισμού.	Τουρισμός
Η Πίνδος αποτελεί μια ιδιαίτερη περιοχή με αναξιοποίητους πόρους που χρήζει ειδικής αντιμετώπισης. Η προοπτική ενίσχυσης της τουριστικής δραστηριότητας της Περιφέρειας μπορεί να συνεισφέρει στην αναζωογόνηση της Πίνδου υπό τον όρο ότι το πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης που θα εφαρμοστεί στην Ήπειρο δεν θα επαναλάβει τις αστοχίες του μοντέλου του μαζικού τουρισμού που κυριαρχεί σε άλλες τουριστικές περιοχές της χώρας. Η διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας από την ακτή προς την ενδοχώρα, η συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων, η ενίσχυση ειδικών μορφών τουρισμού που αξιοποιούν πόρους του ορεινού χώρου, είναι δυνατόν να συμβάλλουν στη συγκράτηση της παραγωγικής και δημογραφικής συρρίκνωσης. Επιπλέον, η προώθηση της ζήτησης για παραθεριστική κατοικία στους φθίνοντες ή εγκαταλελειμμένους οικισμούς του ορεινού χώρου και όχι στο παράκτιο μέτωπο, είναι δυνατόν να συμβάλλει και στην αναζωογόνηση τους. Η ορεινή γεωργία και κτηνοτροφία και η ορθολογική εκμετάλλευση του δασικού πλούτου αποτελούν επίσης αναπτυξιακές προτεραιότητες για τον ορεινό χώρο. Τέλος η ενιαία αναπτυξιακή και περιβαλλοντική αντιμετώπιση της οροσειράς (Ήπειρος, Δ. Μακεδονία, Θεσσαλία) αποτελεί προτεραιότητα για τη βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων και την ολοκληρωμένη προστασία των φυσικών και πολιτισμικών πόρων.	Περιβάλλον (Βιώσιμη αξιοποίηση)

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Ορεινός παραμεθόριος χώρος (Κόνιτσα - Καλπάκι Δελβινάκι): Βασικούς άξονες παρέμβασης αποτελούν η βελτίωση της οδικής σύνδεσης Ηπείρου –Αλβανίας μέσω της κατασκευής του άξονα Ιωάννινα – Κακαβιά, η αναπτυξιακή ενίσχυση του παραμεθόριου χώρου και η ειδική χωροταξική αντιμετώπιση της περιοχής.	Μεταφορές
Βόρεια Πίνδος (Ζαγοροχώρια - Κόνιτσα - Μαστοροχώρια): Προτεραιότητα για την περιοχή αποτελεί η ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (φυσιολατρικός, πολιτισμικός, αθλητικός, αγροτουρισμός) και της ποιοτικής πρωτογενούς παραγωγής. Η λειτουργική σύνδεση των δύο τομέων συνιστά επίσης σημαντική προτεραιότητα του σχεδίου. Ενώ, η βελτίωση της προσβασιμότητας της περιοχής (Εγνατία, Δυτικός Άξονας) επιτρέπει την ένταξη των τουριστικών πόρων της περιοχής σε ευρύτερα πολυθεματικά τουριστικά δίκτυα.	Τουρισμός
Νότια Πίνδος (Μέτσοβο - Πράμαντα - Άγναντα - Βουλγαρέλι): Ο χώρος των Τζουμέρκων ο οποίος αναπτύσσεται κατά μήκος της οροσειράς της Πίνδου Νότια του Μετσόβου, πρέπει να ενισχυθεί ώστε να αξιοποιηθεί η παραγωγική του ταυτότητα στηριγμένη στα αγροτικά προϊόντα και τους τουριστικούς πόρους. Προτεραιότητα για την περιοχή αποτελεί η στοχευμένη βελτίωση του ορεινού οδικού δικτύου ώστε να βελτιωθεί η προσβασιμότητα προς τους οικισμούς και τους φυσικούς και τουριστικούς πόρους, η ένταξη της σε ευρύτερα πολυθεματικά τουριστικά δίκτυα, η ενίσχυση του παραδοσιακού και ποιοτικού χαρακτήρα της πρωτογενούς παραγωγής και γενικότερα η χωρική, ποιοτική και θεματική διεύρυνση του προτύπου της περιοχής Μετσόβου στον υπόλοιπο ορεινό χώρο.	Υποδομές
Περιοχή Μετσόβου και Τζουμέρκων: Για την αξιοποίηση της είναι σκόπιμη η οργανωμένη διαδημοτική συνεργασία για την προώθηση κοινών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, με άξονα τη στοχευμένη προβολή της ταυτότητας της περιοχής, τη διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας στο σύνολο του ορεινού όγκου της Πίνδου προς βορρά (Μαστοροχώρια, Πωγωνοχώρια) και νότο (Τζουμέρκα), την ποιοτική παραγωγή αγροτικών προϊόντων και τη διάθεσή τους στην τουριστική κατανάλωση. Οι κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης αφορούν στην ανάδειξη - αξιοποίηση του ορεινού χαρακτήρα και του αξιόλογου φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος της περιοχής που παρουσιάζει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη συγκεκριμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, η περιοχή προσφέρεται για την ανάπτυξη τουριστικών και αγροκτηνοτροφικών δραστηριοτήτων. Κρίνεται σκόπιμη η σύνδεση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων με την παράκτια τουριστική ζώνη. Απαιτείται η περαιτέρω ενίσχυση της παραγωγής ποιοτικών αγροκτηνοτροφικών προϊόντων (τυροκομικά και αμπελουργικά) τα οποία προσφέρουν τη δυνατότητα διαφοροποίησης του διατροφικού προτύπου στον τουριστικό κλάδο της Περιφέρειας, συμβάλλοντας καθοριστικά στην ποιοτική αναβάθμισή του.	Συνεργασία

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Περιοχή Κόνιτσας, Πωγωνίου και Ζαγοροχωρίων (Καλλικράτειοι Δήμοι Κόνιτσας, Πωγωνίου και Ζαγορίου). Στην περιοχή αυτή, με κέντρο την Κόνιτσα, συσπειρώνονται οικιστικά σύνολα με κοινή πολιτιστική και κοινωνικοοικονομική ταυτότητα (Μαστοροχώρια, Πωγωνοχώρια και Ζαγοροχώρια) και είναι σκόπιμη η οργανωμένη διαδημοτική συνεργασία για την προώθηση κοινών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών με κεντρική κατεύθυνση την ήπια τουριστική ανάπτυξη, την ποιοτική παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων και την άρση της απομόνωσης. Οι κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης αφορούν στην αξιοποίηση των αναπτυξιακών πόρων της περιοχής στους οποίους περιλαμβάνονται το αξιόλογο ορεινό φυσικό περιβάλλον και οι οικισμοί αλλά και η ίδιος ο μεθοριακός χαρακτήρας της που παρέχει δυνατότητες εξωστρέφειας, διευρύνοντας τις αναπτυξιακές προοπτικές της Περιφέρειας. Ειδικότερα η περιοχή προσφέρεται για την ανάπτυξη του πρωτογενή με έμφαση στην εκτατική κτηνοτροφία, στην παραγωγή ενέργειας (ΑΠΕ) και στην μεταποίηση της αγροκτηνοτροφικής παραγωγής για την παραγωγή προϊόντων ποιότητας (ΠΟΠ/ΠΓΕ Δήμου Ζαγορίου). Στο επίπεδο της οικιστικής οργάνωσης η Κόνιτσα, δυναμικό και ανθεκτικό ημιαστικό κέντρο, μπορεί να αναδειχθεί σε κέντρο της περιοχής και να υποστηρίξει οικιστικά σύνολα με κοινή πολιτιστική και κοινωνικοοικονομική ταυτότητα (Μαστοροχώρια, Πωγωνοχώρια και Ζαγοροχώρια). Με βάση το ήδη υψηλό επίπεδο ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού στα Ζαγοροχώρια, προτείνεται η κατά προτεραιότητα στόχευση στην ήπια τουριστική ανάπτυξη με τη διάχυση σχετικών δραστηριοτήτων και στους άλλους οικισμούς της περιοχής.	Περιβάλλον
Οι προοπτικές για ενίσχυση, εκσυγχρονισμό, εμπλουτισμό και αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Ηπείρου και ένταξης της Περιφέρειας στη διεθνή τουριστική αγορά, υπαγορεύουν τη βελτίωση της προσβασιμότητας των κύριων τουριστικών πόλων της Ηπείρου. Συνεπώς τόσο οι παράκτιες οδικές υποδομές όσο και εκείνες της ενδοχώρας που συνδέουν συγκεκριμένους τουριστικούς πόλους είτε μεταξύ τους είτε με τους δύο μεγάλους άξονες, αποκτούν αναπτυξιακή προτεραιότητα.	Υποδομές
Στη βάση της εξυπηρέτησης των στόχων και της στρατηγικής του ΠΧΠ στα έργα πρώτης προτεραιότητας που τοποθετούνται στο μεσοπρόθεσμο σχεδιασμό περιλαμβάνονται τα εξής: • Σύνδεση Τζουμέρκων με Δυτικό Άξονα Ολοκλήρωση του άξονα Κόνιτσα - Καλπάκι. • Ολοκληρωμένη δράση βελτίωσης της ορεινής κινητικότητας μέσα από την ανάπτυξη του άξονα Μέτσοβο - Ορεινή Άρτα (Εγνατία - Πράμαντα- Άγναντα - Βουλγαρέλι). • Λειτουργική αποκατάσταση (επισκευές, τοπικές αλλαγές στη χάραξη, σήμανση κ.λπ.) του ορεινού οδικού δικτύου με βασικές προτεραιότητες: το τμήμα: Μικρό Περιστέρι - Συρράκο - Πράμαντα, το τμήμα: Πέτα - Βουλγαρέλι, το τμήμα: Επάνω Σέση - Άνω Καλεντίνη - Ασφακερό και το τμήμα της ΕΟ Ηγουμενίτσας - Ιωαννίνων: Νεράιδα - Βροσίνα	Υποδομές

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Ως καταρχήν κατάλληλες περιοχές για Αιολικές εγκαταστάσεις, θεωρούνται οι οροσειρές στα Ανατολικά της Π.Ε. Άρτας (Γάβροβο – Όρη Βάλτου, Κοκκινόλακκος των Δήμων Γ. Καραϊσκάκη και Κεντρικών Τζουμέρκων) στο Ξεροβούνι (όρια ΠΕ Άρτας – Ιωαννίνων, Δ. Ζηρού, Αρταίων και Β. Τζουμέρκων) οι ορεινοί όγκοι του Κασσιδιάρη και των Τσαμαντών (Δ. Πωγωνίου, Ζίτσας, Φιλιατών) καθώς και οι ορεινοί όγκοι της ενδοχώρας της Π.Ε. Θεσπρωτίας και Πρεβέζης. Για λόγους προστασίας των τουριστικών πόρων δεν συνιστάται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων στις κορυφογραμμές των ορεινών όγκων των Π.Ε. Θεσπρωτίας και Πρεβέζης που γειτνιάζουν με τις ευρείες ζώνες τουριστικής ανάπτυξης.	Ενέργεια
Σε ό,τι αφορά την οργάνωση της τουριστικής δραστηριότητας, το ΠΧΠ προωθεί δύο βασικούς στρατηγικούς στόχους: (α) την αναβάθμιση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος και (β) τη χωρική, θεματική και χρονική διεύρυνση της τουριστικής δραστηριότητας.	Τουρισμός
Ως ειδικότερες κατευθύνσεις δίδονται: (α) Έλεγχος ανταγωνιστικών χρήσεων (οικιστικοί υποδοχείς παραθεριστικής κατοικίας, εκτός σχεδίου δόμηση κ.λπ.). (β) Συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων, εξασφάλιση της λειτουργικής σύνδεσης των «κόμβων», εξασφάλιση της συμπληρωματικότητας τους, ενίσχυση δράσεων που διευκολύνουν την κινητικότητα των επισκεπτών. (γ) Βελτίωση τουριστικών υποδομών και μονάδων, αναβάθμιση υφισταμένων, έλεγχος νέων, προσαρμογή στις απαιτήσεις της διεθνούς αγοράς. (δ) Βελτίωση δημόσιων υποδομών και υπηρεσιών ιδίως αυτών που αφορούν στους επισκέπτες (κοινωφελή δίκτυα, υγεία, απορρίμματα, ΒΙΚΑ, δημοτικές υπηρεσίες πληροφόρησης κ.λπ.). Ένταξη δημόσιων υποδομών, πολιτισμού, αθλητισμού, αναψυχής κ.λπ. στο τουριστικό προϊόν. (ε) Αναβάθμιση της τοπικής ταυτότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών (πιστοποίηση προϊόντων, τοπικά σύμφωνα ποιότητας, σύνδεση με την πρωτογενή παραγωγή, αυτοτελής προώθηση μέσω του τουριστικού κυκλώματος, προϊόντων ποιότητας). (στ) Ενίσχυση ειδικών μορφών τουρισμού, με έμφαση στον τουρισμό υπαίθρου (ορεινό, αγροτουρισμό, φυσιολατρικό, αθλητικό), πολιτισμικό, γαστριμαργικό, αστικό, συνεδριακό, ιατρικό. (ζ) Σύνδεση με την τουριστική δραστηριότητα γειτονικών καταξιωμένων προορισμών (Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάδα) στην κατεύθυνση συμπληρωματικότητας. (η) Ενίσχυση των δράσεων διασυνοριακής συνεργασίας, στην κατεύθυνση δημιουργίας ενιαίας αγοράς (παράκτιος χώρος, πολιτισμικές διαδρομές, yachting κ.λπ.).	Τουρισμός και Υποδομές

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Ορεινός χώρος - Πίνδος: Τουρισμός υπαίθρου, αγροτουρισμός, ορειβατικός, φυσιολατρικός, αθλητικός, πολιτισμικός, εκπαιδευτικός: Ο ορεινός χώρος της Ηπείρου και ιδιαίτερα το Πινδαϊκό τόξο συνιστά ιδανικό πεδίο για τη συγκρότηση «τοπικών πολυθεματικών δικτύων». Βασικές επιδιώξεις είναι: η χωρική διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας, η ανάδειξη και προστασία των πόρων και ο θεματικός εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος. Ο βασικός πόλος του δικτύου και κύριος οικισμός υποστήριξης είναι η πόλη των Ιωαννίνων. Με κέντρο τα Ιωάννινα αναπτύσσονται δύο διακριτοί κλάδοι, ο βόρειος (Πωγωνοχώρια, Ζαγοροχώρια, Μαστοροχώρια) και ο νότιος (Μέτσοβο, Τζουμέρκα). Η χωρική και θεματική διεύρυνση του δικτύου με αφετηρία τα Ζαγοροχώρια προϋποθέτει την ενίσχυση του ρόλου τους. Η τουριστική ισχυροποίηση των Ζαγοροχωρίων αλλά και των λοιπών οικισμών του ορεινού χώρου που παρουσιάζουν τουριστική κίνηση πρέπει να στηριχθεί στην ανάδειξη της αυθεντικότητας των πόρων, των προσφερόμενων υπηρεσιών και των εμπειριών των επισκεπτών. Είναι συνεπώς απαραίτητη η ενίσχυση της ποιοτικής πρωτογενούς παραγωγής και η σύνδεσή της με την τουριστική κατανάλωση. Η συγκράτηση του πληθυσμού στους οικισμούς θα διευκολύνει και το στόχο αναζωογόνησης των ορεινών οικισμών, βασική προϋπόθεση για ποιοτικό και ανταγωνιστικό αγροτουρισμό. Η επιθυμητή επέκταση του συγκεκριμένου δικτύου βορειότερα προς τα Πωγωνοχώρια και τα Μαστοροχώρια συναρτάται από την αναπτυξιακή επιβεβαίωση του ολοκληρωμένου και αυθεντικού προτύπου αναζωογόνησης των οικισμών. Η Κόνιτσα, θα πρέπει να αναδειχθεί σε πόλο υποστήριξης της τουριστικής δραστηριότητας στο χώρο της Βόρειας Πίνδου και να συνδεθεί με προορισμούς της Δυτικής Μακεδονίας (προς Βόιο, Σιάτιστα ή Καστοριά, Φλώρινα, Πρέσπες).	Υποδομές
Η ανάπτυξη του βασικού τουριστικού δικτύου της Νότιας Πίνδου με βασικό πόλο το Μέτσοβο και δευτερεύοντες τα Πράμαντα, τα Άγναντα και το Βουλγαρέλι, μέχρι την Άνω Καλεντίνη έχει γραμμική μορφή (κεντρικός κορμός με κλάδους) κατά μήκος του κύριου οδικού άξονα. Το Μέτσοβο αποτελεί πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης για όλους τους ορεινούς οικισμούς της Ηπείρου, κυρίως για τον ολοκληρωμένο χαρακτήρα της τοπικής παραγωγής και οικονομίας. Προϋπόθεση για την ανάπτυξη του δικτύου αποτελεί η βελτίωση του οδικού άξονα Μέτσοβο – ορεινή Άρτα, με σημειακές παρεμβάσεις. Το ορεινό οδικό δίκτυο είναι επαρκές για την ανάπτυξη ήπιων τουριστικών δράσεων, χρήζει όμως συστηματικότερης συντήρησης. Επιπλέον, προωθούνται διαπεριφερειακές δράσεις με τις Περιφέρειες Θεσσαλίας, (Τζουμέρκα, Ασπροπόταμος) και Δυτικής Μακεδονίας (Β. Πίνδος, Γράμμος) για την από κοινού αξιοποίηση των τουριστικών πόρων του ορεινού χώρου της Πίνδου μέσα από την ανάπτυξη ήπιων και εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων.	Μεταφορές

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Σε ό,τι αφορά το είδος των τουριστικών μονάδων που είναι επιθυμητές στον ορεινό χώρο της Πίνδου για μεν τα καταλύματα η χωροθέτηση τους είναι επιθυμητή εντός των υφισταμένων οικισμών, ενώ μονάδες εστίασης και αναψυχής είναι αποδεκτό να χωροθετούνται και εκτός σχεδίου σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις. Σε περίπτωση καταλυμάτων ειδικού θεματικού ενδιαφέροντος με ισχυρή χωρική εξάρτηση από συγκεκριμένους πόρους (ιαματικά λουτρά, αγροτουριστικές μονάδες, χιονοδρομικά κέντρα, κλπ.) είναι αποδεκτή η χωροθέτηση τους σε κοντά στους πόρους που αξιοποιούν, υπό την προϋπόθεση ότι η συγκεκριμένη χωροθέτηση δεν απαγορεύεται από άλλα καθεστώτα προστασίας ή ειδικότερες για την περιοχή διατάξεις. Σύνθετα τουριστικά καταλύματα και επενδύσεις στρατηγικού χαρακτήρα μπορούν να αναπτυχθούν εντός εγκαταλελειμμένων ή φθινόντων οικισμών του ορεινού χώρου. Μικροί αγροτουριστικοί ξενώνες, είναι δυνατόν να χωροθετούνται εκτός οικισμών υπό την προϋπόθεση της ουσιαστικής αγροτουριστικής τους λειτουργίας (πρωτογενής παραγωγή με δυνατότητες βιωματικής – εμπειρικής αξιοποίησης από επισκέπτες)	Υποδομές
Στόχο προτεραιότητας αποτελεί η αξιοποίηση του οικιστικού κεφαλαίου των εγκαταλελειμμένων ή φθινόντων ορεινών οικισμών για την κατά προτεραιότητα κάλυψη της ζήτησης για παραθεριστική κατοικία. Δίδεται η κατεύθυνση προς τον υποκείμενο σχεδιασμό για περιορισμό των οικιστικών αναπτύξεων στον παράκτιο χώρο.	Υποδομές (Οικιστική Ανάπτυξη)
Στον ορεινό χώρο της Ηπείρου θα πρέπει να προστατευθούν τα ποτάμια οικοσυστήματα, που αποτελούν σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές, με τη λήψη μέτρων για την αποχέτευση των παρόχθιων οικισμών, την αποτροπή της ανεξέλεγκτης απόρριψης απορριμμάτων κ.α.	Περιβάλλον
Στον ορεινό χώρο της Πίνδου είναι δυνατόν να αναδειχθούν- αξιοποιηθούν δικτυώσεις που καλύπτουν τις παρακάτω περιοχές: (α) Παραμεθόρια ορεινή Ήπειρος η οποία περιλαμβάνει τις επιμέρους διακριτές ενότητες των Πωγωνοχωρίων, Ζαγοροχωρίων και Μαστοροχωρίων. (β) Κεντρική Πίνδος η οποία περιλαμβάνει το Μέτσοβο και τα Τζουμέρκα	Χωρική Οργάνωση
Στον ορεινό χώρο της Ηπείρου απαιτείται η προώθηση, εκπόνηση και εφαρμογή διαχειριστικών μελετών για την αειφορική εκμετάλλευση των δασικών οικοσυστημάτων, σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ΥΠΕΝ, αλλά και η οριοθέτηση βοσκοτόπων, σύμφωνα με τα Διαχειριστικά Σχέδια Βόσκησης, για τη συνολικότερη οργάνωση του ορεινού χώρου και την αποφυγή συγκρούσεων στις χρήσεις γης. Η διαχείριση του δασικού πλούτου της Πίνδου συνιστά αναπτυξιακό εργαλείο που μέσω της ορθολογικής και σχεδιασμένης υλοτόμησης, φέρει όχι μόνο παραγωγικά αποτελέσματα, αλλά και διαρκή ανανέωση των δασών. Επιπλέον, διερευνάται η πυκνωση του δικτύου και των υποδομών δασοπροστασίας για την καλύτερη διαχείριση των δασών (π.χ. Τζουμέρκα). Η συνολικότερη αξιοποίηση του φυσικού πλούτου της Ηπείρου και η ένταξη των αντίστοιχων πόρων σε ευρύτερα χωρικά και θεματικά δίκτυα δικαιολογεί την ανάπτυξη πρωτοβουλιών σε μια τέτοια κατεύθυνση. Για παράδειγμα, η διασυνοριακή συνεργασία (Ελλάδα – Αλβανία) για την αξιοποίηση του Γεωπάρκου Βίκου – Αώου, και της ευρύτερης περιοχής του Γράμμου, καθώς και η εισαγωγή του όρου «Οικομουσείο» στη διαμόρφωση της τουριστικής ταυτότητας των παραπάνω περιοχών του αποτελούν κατευθύνσεις του παρόντος σχεδίου ώστε να υπηρετηθεί ο στόχος της διαμόρφωσης πολυθεματικών τουριστικών δικτύων στην Περιφέρεια.	Περιβάλλον

Κατευθύνσεις-Διατάξεις	Άξονας Ανάπτυξης
Οι περιοχές στις οποίες απαιτείται κατά προτεραιότητα η ενεργοποίησή τους ως ΠΕΧΠ είναι: Ο ορεινός παραμεθόριος χώρος, με δυνατότητα σχετικά εύκολης πρόσβασης στην Αλβανία. Η περιοχή αυτή περιλαμβάνεται στο βορειοδυτικό παραμεθόριο τμήμα του Δήμου Κόνιτσας και στο Δήμο Πωγωνίου και έχει ως κύριους οικισμούς την Κόνιτσα, το Καλπάκι και το Δελβινάκι. Η περιοχή αυτή, παρά τα ευνοϊκά κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου, εξακολουθεί να εμφανίζει σημαντική αναπτυξιακή υστέρηση με την εικόνα να επιδεινώνεται περαιτέρω λόγω της οικονομικής κρίσης. Στην περιοχή οι παρεμβάσεις πρέπει να εστιάζουν στην αξιοποίηση των τοπικών αγροτικών – δασικών προϊόντων και στις δυνατότητες ήπιας αγροτουριστικής ανάπτυξης. Οι περιοχές στις οποίες απαιτείται κατά προτεραιότητα η ενεργοποίησή τους ως ΠΕΧΠ είναι: Ο ορεινός παραμεθόριος χώρος, με δυνατότητα σχετικά εύκολης πρόσβασης στην Αλβανία. Η περιοχή αυτή περιλαμβάνεται στο βορειοδυτικό παραμεθόριο τμήμα του Δήμου Κόνιτσας και στο Δήμο Πωγωνίου και έχει ως κύριους οικισμούς την Κόνιτσα, το Καλπάκι και το Δελβινάκι. Η περιοχή αυτή, παρά τα ευνοϊκά κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου, εξακολουθεί να εμφανίζει σημαντική αναπτυξιακή υστέρηση με την εικόνα να επιδεινώνεται περαιτέρω λόγω της οικονομικής κρίσης. Στην περιοχή οι παρεμβάσεις πρέπει να εστιάζουν στην αξιοποίηση των τοπικών αγροτικών – δασικών προ-ϊόντων και στις δυνατότητες ήπιας αγροτουριστικής ανάπτυξης.	Περιβάλλον (Βιώσιμη αξιοποίηση)
Ο ορεινός όγκος περιλαμβάνει δύο υποπεριοχές που διαχωρίζονται από την Εγνατία οδό. Την υποπεριοχή της Νότιας Πίνδου, με τους ορεινούς όγκους Περιστερίου, Τζουμέρκων, Κοκκινόλακου και Βάλτου. Η ευρύτερη περιοχή στην οποία θα καθοριστούν ΠΕΧΠ, περιλαμβάνεται στα όρια των Καλλικράτειων Δήμων Γεωργίου Καραϊσκάκη, Αρταίων (τμήμα της Δ.Ε. Ξηροβουνίου), Κεντρικών Τζουμέρκων, Βόρειων Τζουμέρκων με εξαίρεση τμήμα της Δ.Ε. Κατσανοχωρίων, και Δήμου Μετσόβου, καθώς και μικρό τμήμα του Δ. Ιωαννινών της Δ.Ε. Παμβώτιδας. Διαθέτει αξιόλογους παραδοσιακούς οικισμούς (Συρράκο, Καλαρύτες κ.α.) και ενδιαφέρον φυσικό περιβάλλον που προσφέρεται για την ανάπτυξη ορεινού τουρισμού. Οι παρεμβάσεις πρέπει να εστιάζουν στη στήριξη του τοπικού πληθυσμού, στην ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας στον τομέα του ορεινού τουρισμού, στη διάχυση της τουριστικής κίνησης από την περιοχή του Μετσόβου με την οργάνωση τουριστικών δικτύων και στην προστασία – προβολή του φυσικού περιβάλλοντος που αποτελεί τον κύριο αναπτυξιακό πόρο της περιοχής.	Τουρισμός
Η υποπεριοχή της Βόρειας Πίνδου, με τους ορεινούς όγκους Σμόλικα, Τύμφης, Τσούκα Ρόσα, Μιτσικέλι. Η ευρύτερη περιοχή, μέσα στην οποία θα καθοριστούν ΠΕΧΠ περιλαμβάνεται στα όρια των Καλλικράτειου Δήμου Ζαγορίου και στο βόρειο και ανατολικό τμήμα του Δήμου Κόνιτσας. Η υποπεριοχή αυτή, με ιδιαίτερα ελκυστικό φυσικό περιβάλλον και παραδοσιακούς οικισμούς, περιλαμβάνει τα Ζαγοροχώρια, αλλά και οικισμούς με σχετικά δύσκολη προσπελασιμότητα, ιδιαίτερα στο Δήμο Κόνιτσας, όπου η διάχυση της τουριστικής κίνησης είναι σχετικά περιορισμένη και υστερούν σε αναπτυξιακές προοπτικές. Οι παρεμβάσεις θα πρέπει να εστιάσουν στην ανάπτυξη των μειονεκτικών οικισμών και στη διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης.	Τουρισμός

Πηγή: ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018, Ιδία Επεξεργασία

Το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο (ΠΧΠ) της Ηπείρου αποτελεί έναν στρατηγικό οδηγό για τη βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη της περιοχής, εστιάζοντας στην

προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, καθώς και στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας μέσω του τουρισμού, της αγροτικής παραγωγής και των υποδομών. Οι κατευθύνσεις του ΠΧΠ αναγνωρίζουν τη μοναδικότητα και τις ιδιαίτερες συνθήκες του γεωγραφικού και κοινωνικοοικονομικού πλαισίου της Ηπείρου, προτείνοντας μια σειρά από στρατηγικές δράσεις που στοχεύουν στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων και στην ανάπτυξη της περιοχής με σεβασμό στις αρχές της αειφορίας και της αλληλεξάρτησης των τομέων.

Αναφορικά με τους άξονες ανάπτυξης, το ΠΧΠ της Ηπείρου, προκρίνει τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου και πολυθεματικού τουριστικού δικτύου, το οποίο βασίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ιστορικών πόρων της περιοχής. Σε αυτή την κατεύθυνση, η περιοχή εστιάζει σε συγκεκριμένα γεωγραφικά σημεία, όπως η Νότια και η Βόρεια Πίνδος, οι οποίες προσφέρονται για την ανάπτυξη εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο ορεινός και φυσιολατρικός τουρισμός, και η ανάπτυξη τουριστικών δικτύων που ενσωματώνουν τις γειτονικές περιοχές (π.χ., η διασυννοριακή συνεργασία με την Αλβανία).

Ειδικότερα, η δημιουργία και ενίσχυση πολυθεματικών τουριστικών δικτύων στην Ήπειρο, με τη σύνδεση περιοχών με ισχυρούς φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, αποτελεί έναν βασικό στρατηγικό άξονα. Η περιοχή του Ζαγορίου, με τους παραδοσιακούς οικισμούς και το εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, αναδεικνύεται ως μία από τις πιο σημαντικές τουριστικές περιοχές, η οποία ενισχύεται από την ανάγκη διάχυσης της τουριστικής κίνησης προς μικρότερες, λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές.

Στον τομέα της ανάπτυξης υποδομών, το ΠΧΠ τονίζει την ανάγκη για την ενίσχυση των μεταφορικών δικτύων, ειδικότερα στην ορεινή περιοχή, όπου οι αποστάσεις και η προσβασιμότητα συχνά περιορίζουν τις τουριστικές και αναπτυξιακές δυνατότητες. Η βελτίωση του οδικού δικτύου, σε συνδυασμό με τη συντήρηση και αποκατάσταση υφιστάμενων υποδομών, όπως τα δασικά μονοπάτια και οι ορεινές διαδρομές, είναι κρίσιμη για την ενίσχυση της τουριστικής κίνησης και την αναβάθμιση των υποδομών του τουρισμού υπαίθρου.

Σημαντική είναι και η πρόταση για την προστασία των φυσικών πόρων και οικοσυστημάτων, όπως τα ποτάμια και τα δασικά οικοσυστήματα. Η ανάπτυξη ήπιων και εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων, όπως ο οικοτουρισμός, συνδυάζεται

με την ανάγκη για διαχείριση και προστασία αυτών των πόρων, μέσω της εφαρμογής διαχειριστικών σχεδίων για τα δάση και τα βοσκοτόπια, καθώς και της εφαρμογής στρατηγικών για την αποτροπή των περιβαλλοντικών πιέσεων από τη μη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ειδικότερα, το ΠΧΠ εστιάζει σε δράσεις που ενισχύουν την τοπική παραγωγή και τη σύνδεση της αγροτικής οικονομίας με τον τουρισμό, με στόχο την αναζωογόνηση των ορεινών περιοχών και τη διατήρηση της τοπικής κοινωνίας. Η προώθηση της αγροτουριστικής ανάπτυξης, με έμφαση στην τοπική παραγωγή και στην ενίσχυση της βιώσιμης γεωργίας και κτηνοτροφίας, είναι μία από τις βασικές δράσεις που προτείνονται. Παράλληλα, η προστασία της τοπικής ταυτότητας μέσω της πιστοποίησης των τοπικών προϊόντων και της ανάπτυξης αγροτουριστικών μονάδων, όπως μικροί αγροτουριστικοί ξενώνες, αποτελεί στρατηγική για την αναβάθμιση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος.

Οι διασυνοριακές συνεργασίες, με την Αλβανία και άλλες γειτονικές περιοχές, αναγνωρίζονται ως σημαντικός άξονας ανάπτυξης, με στόχο την ανάπτυξη κοινού τουριστικού προϊόντος και τη διασύνδεση τουριστικών δικτύων, όπως η ανάδειξη του Γεωπάρκου Βίκου-Αώου και άλλων περιοχών με φυσικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον.

Επιπλέον, η ενεργοποίηση της ανάπτυξης των εγκαταλελειμμένων και φθινόντων οικισμών, με στόχο την αναγέννησή τους και τη σύνδεσή τους με την τουριστική και αγροτική παραγωγή, αποτελεί κατεύθυνση που αναμένεται να προσφέρει σημαντικά οφέλη στον τοπικό πληθυσμό και την τοπική οικονομία, παράλληλα με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

4.7 ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ορεινή Ήπειρος, με την πλούσια φυσική της κληρονομιά και τις παραδοσιακές της κοινότητες, παρουσιάζει ιδιαίτερο τουριστικό δυναμικό που συνδυάζει το φυσικό και πολιτιστικό της απόθεμα με τις ανάγκες ενός σύγχρονου τουριστικού μοντέλου. Η περιοχή της Ηπείρου, με τις οροσειρές της Πίνδου, τα φαράγγια, τα ποτάμια και τα γραφικά χωριά, παρέχει σημαντικές δυνατότητες για την ανάπτυξη τουριστικών

δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη φύση, την περιπέτεια, την τοπική γαστρονομία, καθώς και την πολιτιστική κληρονομιά.

4.7.1 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή της Ηπείρου επηρεάζεται άμεσα από την ποιότητα και την ποικιλία των ξενοδοχειακών υποδομών που διαθέτει. Σύμφωνα με πρόσφατα δεδομένα, η Ήπειρος διαθέτει συνολικά 438 ξενοδοχειακές μονάδες, με 9.160 δωμάτια και 18.716 κλίνες (Tyros-i.gr, 2022).

Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει τα βασικά χαρακτηριστικά του ξενοδοχειακού αποθέματος στους ανωτέρω δήμους:

Πίνακας 11: Κατανομή κλινών στους ορεινούς δήμους την Περιφέρειας Ηπείρου

Δήμος	Π.Ε.	Ξενοδοχειακές Μονάδες	Κλίνες
Δήμος Ζαγορίου	Ιωαννίνων	102	1.957
Δήμος Μετσόβου	Ιωαννίνων	20	885
Δήμος Κόνιτσας	Ιωαννίνων	21	540
Δήμος Βορείων Τζουμέρκων	Ιωαννίνων	17	342
Δήμος Ζίτσας	Ιωαννίνων	3	61
Δήμος Πωγωνίου	Ιωαννίνων	4	60
Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων	Άρτας	7	183
Δήμος Γ. Καραϊσκάκη	Άρτας	2	29

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2020

Ο Δήμος Ζαγορίου αποτελεί τον ισχυρότερο τουριστικό πόλο μεταξύ των ορεινών δήμων, τόσο από πλευράς πλήθους μονάδων όσο και συνολικών κλινών.

Ο Δήμος Μετσόβου, μολονότι διαθέτει λιγότερες μονάδες, καταγράφει υψηλή μέση δυναμικότητα ανά μονάδα.

Οι δήμοι Κόνιτσας, Βορείων Τζουμέρκων, Ζίτσας και Πωγωνίου χαρακτηρίζονται από ήπια τουριστική ανάπτυξη με περιορισμένο αριθμό καταλυμάτων, γεγονός που

συνδέεται με ζητήματα πρόσβασης, πληθυσμιακής πυκνότητας και απουσίας ισχυρής τουριστικής ταυτότητας.

Στην Περιφερειακή Ενότητα Άρτας, οι δήμοι Κεντρικών Τζουμέρκων και Γεωργίου Καραϊσκάκη εμφανίζουν περιορισμένη ξενοδοχειακή υποδομή. Ιδιαίτερα στον πρώτο, η παρουσία επτά ξενοδοχειακών μονάδων και 183 κλινών. Στον Δήμο Γ. Καραϊσκάκη, εμφανίζεται ιδιαίτερα μικρό ξενοδοχειακό δυναμικό.

Η παρούσα ανάλυση επιβεβαιώνει ότι το ξενοδοχειακό δυναμικό στους ορεινούς δήμους της Ηπείρου είναι έντονα άνισα κατανομημένο, με σαφή συγκέντρωση στο Ζαγόρι και στο Μέτσοβο. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη για:

- Στοχευμένες αναπτυξιακές παρεμβάσεις στους υποβαθμισμένους δήμους (ιδίως της Π.Ε. Άρτας),
- Ενίσχυση της προσβασιμότητας και της τουριστικής προβολής περιοχών με φυσικό πλούτο και πολιτιστικά αποθέματα,
- Και συστηματική υποστήριξη του εναλλακτικού τουρισμού ως εργαλείο βιώσιμης ανάπτυξης των ορεινών οικονομιών.

Η ορθολογική αξιοποίηση του ξενοδοχειακού δυναμικού σε συνδυασμό με τον τοπικό χαρακτήρα των περιοχών αυτών μπορεί να συνεισφέρει καθοριστικά στην αναζωογόνηση των ορεινών κοινωνιών και την ανάδειξη της Ηπείρου ως πρότυπο ήπιου και βιώσιμου τουρισμού.

4.7.2 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η Ήπειρος είναι μία περιοχή που προσφέρεται για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες όχι μόνο ενισχύουν την τοπική οικονομία, αλλά παράλληλα σέβονται και προστατεύουν το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Ο ορεινός τουρισμός στην περιοχή περιλαμβάνει διάφορες δραστηριότητες που έχουν αυξανόμενη ζήτηση, όπως η πεζοπορία, η αναρρίχηση, το rafting, το καγιάκ και ο ποδηλατικός τουρισμός.

Τα Τζουμέρκα, η Κόνιτσα και το Ζαγόρι είναι περιοχές που προσελκύουν τουρίστες για την εμπειρία της πεζοπορίας σε πανέμορφα μονοπάτια, καθώς και για την παρατήρηση της άγριας φύσης και των σπάνιων ειδών της. Επιπλέον, οι ποταμοί Αώος, Βοϊδομάτης και Αχέροντας προσφέρουν εξαιρετικές συνθήκες για την

ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού, με δραστηριότητες όπως το rafting και το καγιάκ, οι οποίες αποτελούν δημοφιλή εναλλακτική τουριστική δραστηριότητα στην περιοχή (Trip-Travel.gr, 2023).

Παράλληλα, η Ήπειρος είναι γνωστή για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, ο οποίος ενσωματώνει τη φύση και την προστασία του περιβάλλοντος. Η περιοχή διαθέτει διάφορες περιοχές Natura 2000, όπως το Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου και η Λίμνη Παμβώτιδα, οι οποίες αποτελούν πόλο έλξης για φυσιολάτρες και περιπατητές. Οι τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής ενισχύουν την τουριστική ανάπτυξη μέσω της προσφοράς βιώσιμων υπηρεσιών, βασισμένων στη σεβασμό της φύσης και της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο γαστρονομικός τουρισμός αποτελεί επίσης μία από τις αναπτυσσόμενες μορφές τουρισμού στην Ήπειρο. Η τοπική κουζίνα, με την πλούσια ποικιλία παραδοσιακών εδεσμάτων, όπως οι πίτες, τα τυριά και τα κρέατα, προσφέρει μια αυθεντική γεύση της περιοχής, την οποία μπορούν να απολαύσουν οι επισκέπτες μέσω του αγροτουρισμού. Οι αγροτουριστικές μονάδες συνδυάζουν τη φιλοξενία με την παραγωγή τοπικών προϊόντων, όπως το ελαιόλαδο, το μέλι και τα βότανα, προάγοντας την αειφορία και ενισχύοντας την οικονομία των τοπικών κοινοτήτων.

4.8 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΧΩΡΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η παρούσα πρόταση χωρικής οργάνωσης του τουρισμού αφορά αποκλειστικά τον ορεινό χώρο της Περιφέρειας Ηπείρου, προσεγγίζοντάς τον ως έναν πολυμορφικό γεωγραφικό και κοινωνικοοικονομικό χώρο. Η πρόταση αξιοποιεί ως βασικές μονάδες τις υπάρχουσες τουριστικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές υποδομές και στηρίζεται στις αρχές της πολυκεντρικότητας, της βιώσιμης ανάπτυξης και της διασύνδεσης του τριτογενούς τομέα με τον πρωτογενή.

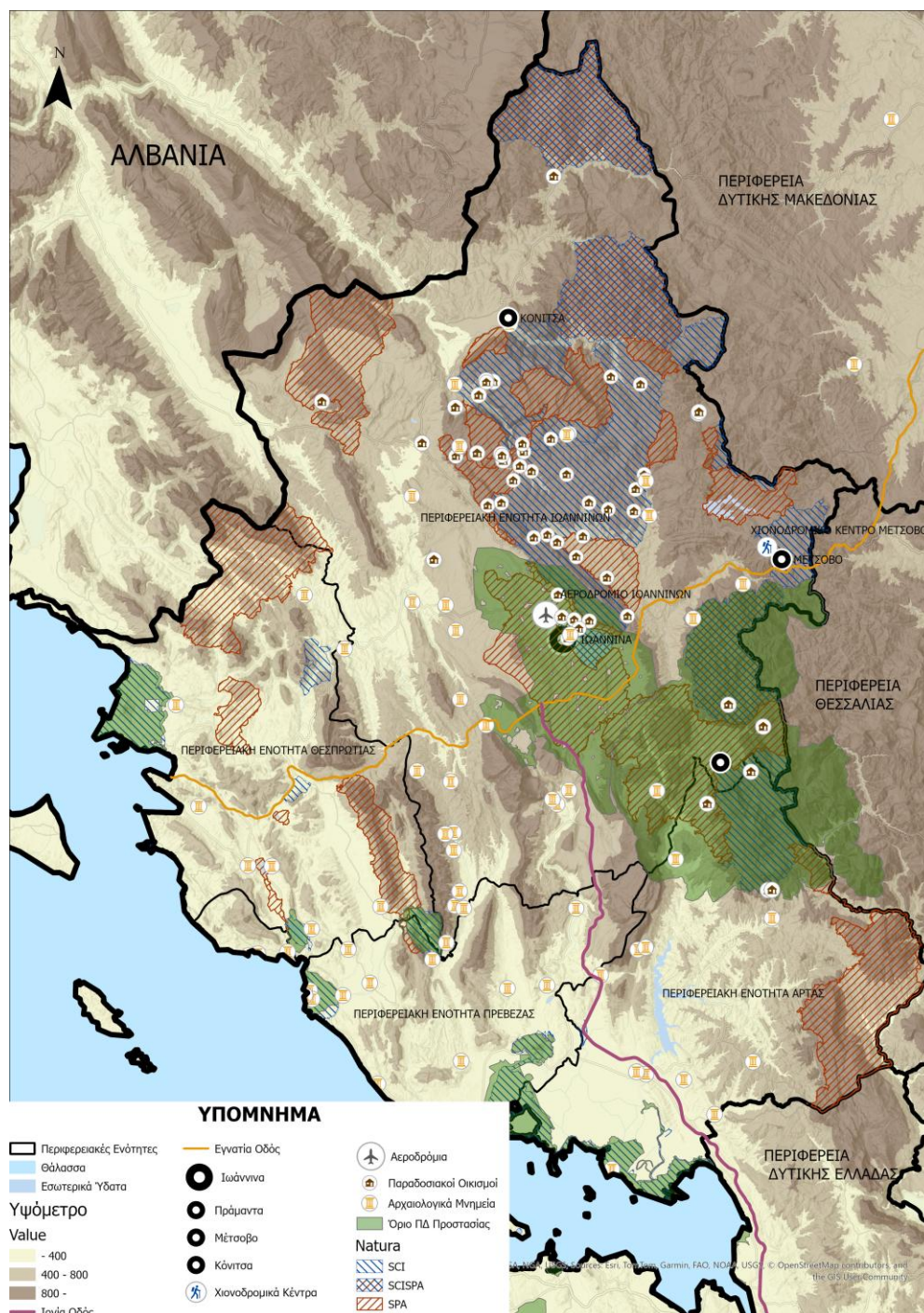
Το προτεινόμενο χωρικό πρότυπο εμπνέεται εν μέρει από το μοντέλο ορεινής ανάπτυξης των Άλπεων, όπου παρατηρείται ισόρροπη σύνδεση τουρισμού, τοπικής παραγωγής και προστασίας του περιβάλλοντος, μέσω θεσμικής οργάνωσης και λειτουργικής διασύνδεσης των περιοχών. Αντίστοιχα, στην Ήπειρο προτείνεται η

ενίσχυση κεντρικών κόμβων (Ιωάννινα – Μέτσοβο – Κόνιτσα – Πράμαντα) και η διαμόρφωση ενός θεματικού δικτύου ορεινού τουρισμού, που περιλαμβάνει φυσιολατρικές δραστηριότητες, πολιτιστικές διαδρομές, αγροτουρισμό και περιπατητικά μονοπάτια.

Η πρόταση εστιάζει σε επιλεγμένες ζώνες που συγκεντρώνουν πλούσιους και πολυεπίπεδους πόρους. Πρόκειται για περιοχές Natura 2000, όπως ο Εθνικός Δρυμός Βίκου–Αώου και το Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων, παραδοσιακούς οικισμούς (Ζαγοροχώρια, Συρράκο, Πράμαντα) που αποτελούν φορείς πολιτιστικής ταυτότητας, καθώς και αρχαιολογικά μνημεία και ιστορικά κέντρα (π.χ. Δωδώνη), με δυνατότητα ένταξης σε θεματικά πολιτιστικά δίκτυα. Ειδική αναφορά γίνεται για τα περιπατητικά μονοπάτια, με επίκεντρο τη ζώνη της Βοβούσας, όπου προτείνεται η δημιουργία πρότυπης διαδρομής ήπιας τουριστικής αξιοποίησης, ενταγμένης στο φυσικό τοπίο με στόχο την ανάδειξη της βιοποικιλότητας, των παραδοσιακών διαδρομών και της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η χωρική αιτιολόγηση των ζωνών και η αναγνώριση των βασικών πολιτιστικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών πόρων της περιοχής αποτυπώνονται στον **Χάρτη 12**.

Χάρτης 12: Ορεινοί Πόροι της Περιφέρειας Ηπείρου: Δίκτυο Natura, Παραδοσιακοί Οικισμοί και Αρχαιολογικοί Πόροι

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η επιλογή των Περιφερειακών Ενοτήτων Ιωαννίνων και Άρτας στο πλαίσιο της μελέτης του χωρικού προτύπου, βασίζεται στην ιδιαίτερη γεωμορφολογική και περιβαλλοντική τους συγκρότηση, καθώς αποτελούν περιοχές με το υψηλότερο ποσοστό ορεινών εκτάσεων στην Περιφέρεια Ηπείρου.

Οι πρωτεύοντες τουριστικοί άξονες (Ιωάννινα–Κόνιτσα, Ιωάννινα–Μέτσοβο, Ιωάννινα–Πράμαντα) ορίζονται ως πρωτεύοντες άξονες του δικτύου, καθώς διασχίζουν περιοχές με συγκεντρωμένες τουριστικές, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές δυνατότητες. Τα Ιωάννινα και το Μέτσοβο λειτουργούν ως πύλες εισόδου. Η επιλογή των Ιωαννίνων και του Μετσόβου ως «πύλης εισόδου» στο προτεινόμενο χωρικό πρότυπο ανάπτυξης του ορεινού χώρου της Ηπείρου τεκμηριώνεται με βάση τη γεωγραφική τους θέση, τη λειτουργική τους δυναμική και τον συμπληρωματικό τους ρόλο στο πλαίσιο ενός πολυκεντρικού και διαβαθμισμένου χωρικού συστήματος.

Τα Ιωάννινα αποτελούν τον κυρίαρχο αστικό πόλο της Περιφέρειας Ηπείρου, με ιδιαίτερη βαρύτητα στον διοικητικό και ακαδημαϊκό τομέα. Η παρουσία πανεπιστημιακών και ερευνητικών ιδρυμάτων, οι υποδομές μεταφορών (όπως η Εγνατία Οδός και το αεροδρόμιο Ιωαννίνων), καθώς και η συγκέντρωση κεντρικών λειτουργιών, καθιστούν την πόλη κόμβο υποστήριξης της περιφερειακής ανάπτυξης και σημείο εκκίνησης για την ενίσχυση της ορεινής ενδοχώρας.

Παράλληλα, το Μέτσοβο, με τον έντονο πολιτισμικό του χαρακτήρα, τις παραδοσιακές αρχιτεκτονικές δομές, τις τουριστικές υποδομές και την εγγύτητά του σε φυσικά αποθέματα υψηλής οικολογικής αξίας (όπως το Εθνικό Πάρκο Πίνδου), λειτουργεί ως ισχυρός ενδιάμεσος κόμβος και παράδειγμα επιτυχούς ενδογενούς ανάπτυξης. Η στρατηγική του θέση στην καρδιά της Πίνδου και η σύνδεσή του με βασικούς οδικούς άξονες, ενισχύουν τον ρόλο του ως πύλης εισόδου.

Ο συνδυασμός των Ιωαννίνων και του Μετσόβου δημιουργεί μια δυάδα, η οποία μπορεί να υποστηρίξει την ενεργοποίηση και τη δικτύωση του ορεινού χώρου. Τα Ιωάννινα, ως μητροπολιτικό κέντρο, προσφέρουν το θεσμικό, επιστημονικό και

διοικητικό υπόβαθρο, ενώ το Μέτσοβο λειτουργεί ως πύλη διάχυσης τοπικών αναπτυξιακών δράσεων στον ορεινό χώρο της Πίνδου.

Οι δευτερεύοντες χωρικοί άξονες (Κόνιτσα–Μέτσοβο και Μέτσοβο–Πράμαντα), αποτελούν σημαντικά στοιχεία ενίσχυσης της διαπεριφερειακής συνοχής του ορεινού χώρου. Αν και σήμερα παρουσιάζουν περιορισμένη μεταφορική ικανότητα, λόγω της μορφολογίας του εδάφους και της ανεπάρκειας βασικών υποδομών, αναγνωρίζονται στο πλαίσιο του προτεινόμενου χωρικού προτύπου ως δυναμικοί άξονες ανάπτυξης. Δηλαδή, πρόκειται για άξονες που, με την κατάλληλη αναβάθμιση, έχουν τη δυνατότητα να λειτουργήσουν ως συνδέσεις μεταξύ επί μέρους ορεινών ενοτήτων, ενισχύοντας την εσωτερική κινητικότητα, τη διασύνδεση τοπικών οικονομιών και την πολυκεντρική λειτουργία του χώρου.

Η αναβάθμιση αυτών των αξόνων δεν αποσκοπεί μόνο στη βελτίωση της προσβασιμότητας, αλλά και στη διευκόλυνση της κυκλοφορίας ανθρώπων, προϊόντων και υπηρεσιών σε ένα δίκτυο που σήμερα χαρακτηρίζεται από διαρθρωτικές ασυνέχειες.

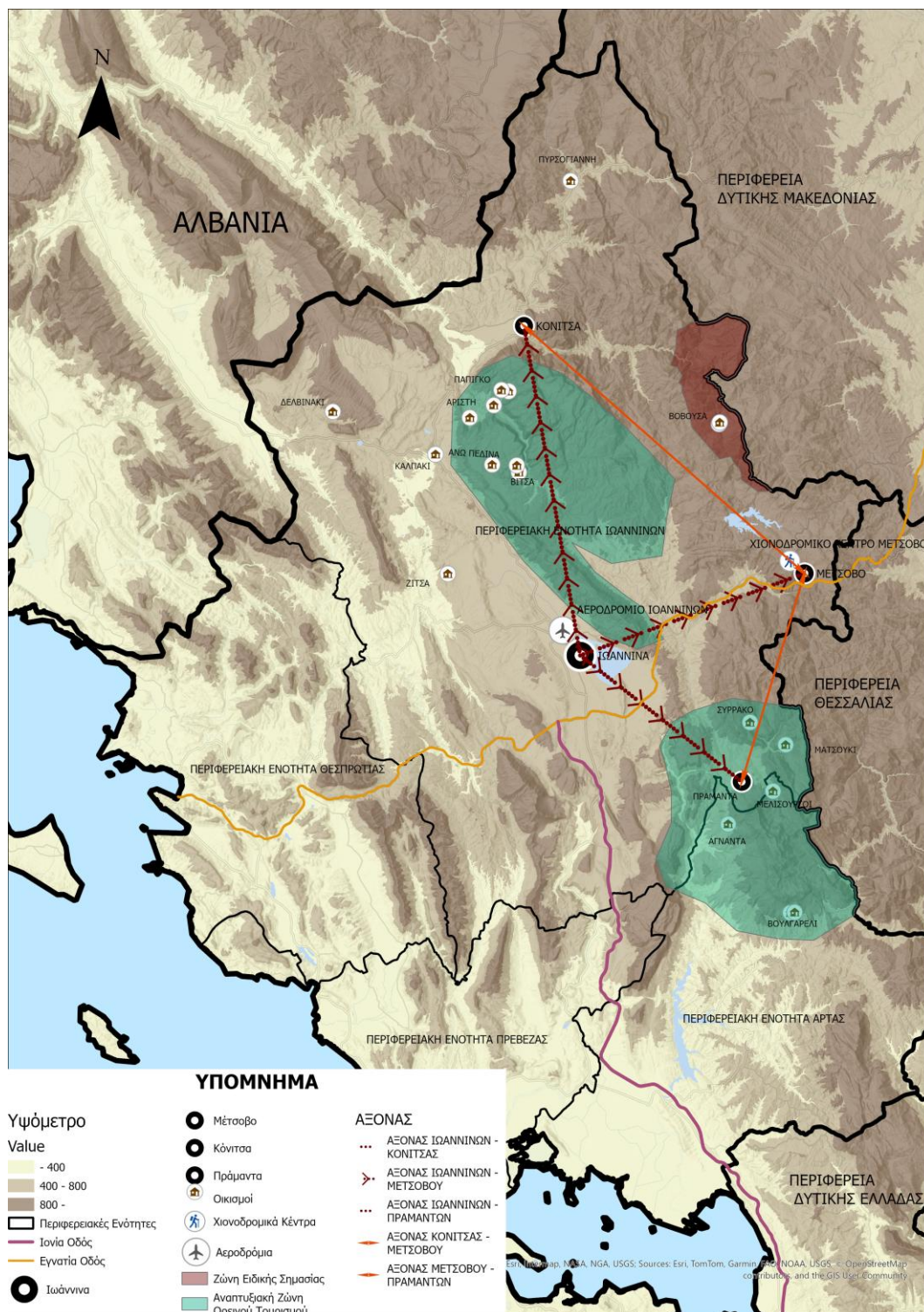
Εντασσόμενοι στο προτεινόμενο πολυκεντρικό σύστημα, οι άξονες αυτοί συμπληρώνουν τον βασικό κορμό εισόδου (Ιωάννινα–Μέτσοβο), καθιστώντας το συνολικό δίκτυο, λειτουργικά συνεκτικό και ευέλικτο. Η ανάπτυξή τους είναι κρίσιμη για τη μείωση της απομόνωσης των μικρότερων κοινοτήτων, καθώς και για την ενίσχυση της τοπικής συνεργασίας και πληθυσμιακής ανταλλαγής μεταξύ των επιμέρους ενοτήτων.

Η συνολική δικτύωση των περιοχών και η οργάνωση του προτύπου διασύνδεσης του ορεινού χώρου με τις πύλες εισόδου και τα σημεία ενδιαφέροντος παρουσιάζονται στον **Χάρτη 13**.

Η πρόταση δεν επιχειρεί να εισαγάγει νέο μοντέλο ανεξέλεγκτης ανάπτυξης, αλλά να εδραιώσει ένα οργανωμένο και ισόρροπο δίκτυο ορεινού τουρισμού, βασισμένο στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Ηπείρου. Η διασύνδεση περιοχών, η αξιοποίηση των πόρων και η ενσωμάτωση των αρχών του Τυρολέζικου Μοντέλου των Άλπεων,

διαμορφώνουν ένα ολοκληρωμένο χωρικό πρότυπο που εξυπηρετεί τόσο τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών όσο και την εμπειρία του επισκέπτη.

Χάρτης 13: Προτεινόμενο Χωρικό Πρότυπο Τουριστικής Ανάπτυξης στον Ορεινό Χώρο της Περιφέρειας Ηπείρου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

4.9 ΣΥΝΟΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Η Περιφέρεια Ηπείρου, ως κατεξοχήν ορεινή γεωγραφική ενότητα της χώρας, συνιστά ένα χαρακτηριστικό πεδίο εφαρμογής στρατηγικών βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Παρά τις δυσκολίες που απορρέουν από τη γεωμορφολογία και την πληθυσμιακή συρρίκνωση, η Ήπειρος διαθέτει ένα ανεκτίμητο φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα. Το απόθεμα αυτό καθιστά δυνατή την εφαρμογή εναλλακτικών και ήπιων μορφών τουρισμού, οι οποίες προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες του ορεινού τοπίου και ενισχύουν την ανθεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών.

Η ποικιλομορφία του φυσικού περιβάλλοντος και η πολιτιστική ταυτότητα των ορεινών περιοχών, με κυρίαρχο γεωγραφικό στοιχείο την οροσειρά της Πίνδου, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη θεματικών μορφών τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο τουρισμός εμπειρίας και ο πολιτιστικός τουρισμός. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να λειτουργήσουν πολλαπλασιαστικά στην τοπική οικονομία, ιδίως όταν συνδέονται με τον πρωτογενή τομέα και τις τοπικές παραγωγικές πρακτικές, δημιουργώντας ένα μοντέλο πολυδραστηριότητας με αυθεντικό και διαφοροποιημένο τουριστικό προϊόν.

Η υφιστάμενη υποδομή, όπως το δίκτυο της Εγνατίας και Ιόνιας Οδού, έχει ενισχύσει αισθητά την προσβασιμότητα της περιοχής, ωστόσο απαιτείται αναβάθμιση του ενδοπεριφερειακού και αγροτικού οδικού δικτύου, ώστε να υποστηριχθεί ουσιαστικά η διάχυση των τουριστικών ροών στον ορεινό χώρο.

Σε θεσμικό επίπεδο, τα ισχύοντα περιφερειακά και εθνικά πλαίσια (Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Ηπείρου, Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού, Στρατηγικό Επιχειρησιακό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης) αναγνωρίζουν τη σημασία του τουρισμού ως μοχλού ενδογενούς ανάπτυξης και ενισχύουν τη βιωσιμότητα, την ποιότητα και τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, μέσω πολιτικών όπως η αξιοποίηση των πολιτισμικών πόρων, η ανάδειξη εγκαταλελειμμένων οικισμών και η ενίσχυση μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας.

Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στην ανάγκη συνεργειών σε τοπικό επίπεδο, με τη διαδημοτική συνεργασία να αναδεικνύεται ως κρίσιμο εργαλείο για τη χάραξη ολοκληρωμένων παρεμβάσεων. Περιοχές όπως η Κόνιτσα, τα Ζαγοροχώρια και τα

Τζουμέρκα, μπορούν να λειτουργήσουν ως κόμβοι οργάνωσης και διάχυσης της τουριστικής ανάπτυξης στον ευρύτερο ορεινό χώρο.

Η χωρική πρόταση που αναλύεται στο κεφάλαιο εδράζεται στην αρχή της πολυκεντρικής διάρθρωσης και προβλέπει την ενίσχυση επιλεγμένων ορεινών πόλων εξειδίκευσης. Οι πόλοι αυτοί διασυνδέονται μέσω θεματικών αξόνων και λειτουργικών δικτύων, εμπνευσμένων από το πρότυπο των Άλπεων, και συνιστούν ένα συνεκτικό χωρικό πρότυπο ανάπτυξης. Η στρατηγική αυτή επιδιώκει την ανάδειξη του ορεινού τουρισμού, όχι ως αποσπασματική δραστηριότητα, αλλά ως βασικό άξονα ανάπτυξης για την Ήπειρο.

Καταληκτικά, διαμορφώνεται ένα προτεινόμενο χωρικό πρότυπο που στηρίζεται σε πολυκεντρική διάρθρωση, ενδογενή δυναμική, διατομεακή συνέργεια και εμπνέεται από επιτυχημένα διεθνή παραδείγματα, όπως το αλπικό μοντέλο και πιο συγκεκριμένα, το Τυρολέζικο Μοντέλο. Η προσέγγιση αυτή τοποθετεί την Ήπειρο ως πεδίο καινοτομίας και πιλοτικής εφαρμογής ενός νέου τύπου ορεινού τουρισμού, βασισμένου στην ποιότητα, τη βιωσιμότητα και την τοπική συμμετοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώθηκε στην εξέταση των δυνατοτήτων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών, με ειδική αναφορά στην Περιφέρεια Ηπείρου. Η ανάλυση του ορεινού χώρου ανέδειξε τη μοναδικότητά του ως χωρικής ενότητας με έντονα φυσικά, πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Παράλληλα, κατέστη φανερό ότι οι ορεινές περιοχές, αν και γεωγραφικά μειονεκτικές, συγκεντρώνουν ένα σημαντικό απόθεμα αναξιοποίητων πόρων και συγκριτικών πλεονεκτημάτων, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν τον θεμέλιο λίθο για ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο.

Η προσέγγιση που υιοθετήθηκε στηρίχθηκε σε μια συνδυαστική μεθοδολογία, καταγραφή του θεσμικού και στρατηγικού πλαισίου, επισκόπηση διεθνών παραδειγμάτων, με έμφαση στο αλπικό μοντέλο τουρισμού και χωρική ανάλυση της περιοχής μελέτης. Η θεωρητική θεμελίωση συνδυάστηκε με την άμεση εμπειρία από την πραγματική κατάσταση στην Ήπειρο, επιτρέποντας τη διατύπωση μιας πρότασης που βασίζεται, τόσο σε θεσμικά πλαίσια και πολιτικές, όσο και στις τοπικές χωρικές ιδιαιτερότητες.

Η υφιστάμενη κατάσταση στην Περιφέρεια Ηπείρου ανέδειξε την άνιση χωρική κατανομή του τουριστικού δυναμικού και τη μοναδική ανάπτυξη γύρω από μεμονωμένους πόλους, όπως τα Ζαγοροχώρια ή το Μέτσοβο. Το υφιστάμενο αναπτυξιακό μοντέλο, βασισμένο σε αποσπασματικές παρεμβάσεις, επιδότησε μεν τουριστικές επενδύσεις αλλά απέτυχε να δημιουργήσει ενιαίο χωρικό σχεδιασμό. Οι τοπικές κοινωνίες συχνά δεν συμμετείχαν ουσιαστικά στον σχεδιασμό, ενώ ο τουρισμός, αν και αυξανόμενος, δεν κατάφερε να ενσωματωθεί λειτουργικά στην τοπική οικονομία, να κινητοποιήσει δευτερογενείς κλάδους ή να περιορίσει την πληθυσμιακή εγκατάλειψη.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η εργασία κατέληξε στην ανάγκη διαφοροποίησης του τρέχοντος υποδείγματος και αντικατάστασής του από ένα νέο χωρικό πρότυπο, βασισμένο στις αρχές της βιωσιμότητας και της πολυκεντρικής ανάπτυξης, δηλαδή

της αξιοποίησης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, των αναγκών και των δυνατοτήτων κάθε περιοχής. Το προτεινόμενο μοντέλο αντλεί στοιχεία από το Τυρολέζικο πρότυπο των Άλπεων, προσαρμόζοντάς τα στη χωρική δομή, τις κοινωνικές σχέσεις και τις παραγωγικές δυνατότητες της Ηπείρου. Εστιάζει στη δικτύωση των ορεινών οικισμών, στην αξιοποίηση των τοπικών πόρων και στην υιοθέτηση ήπιων μορφών τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός, ο πεζοπορικός, ο πολιτιστικός και ο φυσιολατρικός τουρισμός.

Το μοντέλο αυτό προτείνει τη χωρική οργάνωση της τουριστικής δραστηριότητας μέσω ενός δικτύου τουριστικών σημείων, που λειτουργούν ως "κόμβοι" ανάπτυξης όχι αυτόνομα αλλά συμπληρωματικά. Στο πλαίσιο αυτό, η τουριστική εμπειρία δεν περιορίζεται σε έναν προορισμό, αλλά επεκτείνεται στο σύνολο της περιοχής, εξισορροπώντας την επισκεψιμότητα και ενισχύοντας τις λιγότερο προβεβλημένες περιοχές. Η τουριστική διασπορά υποστηρίζει την αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων οικισμών, την αναβίωση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και την ανάδειξη του τοπικού πολιτισμού.

Τα συμπεράσματα της ανάλυσης, καταδεικνύουν ότι ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει ουσιαστικό αναπτυξιακό εργαλείο, όταν εντάσσεται σε ένα μακροπρόθεσμο, συνεκτικό και βιώσιμο πλαίσιο. Ο σχεδιασμός οφείλει να εστιάζει στον τοπικό χαρακτήρα, την κοινότητα, το τοπίο και την αυθεντικότητα, αντί να αναπαράγει πρότυπα μαζικού και ομοιογενούς τουρισμού.

Η Ήπειρος διαθέτει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά για μια πρότυπη ορεινή τουριστική ανάπτυξη, με έμφαση στην ποιότητα και τη δίκαιη κατανομή των ωφελειών. Η τουριστική δραστηριότητα, ωστόσο, απαιτεί μια πιο χωρική και λιγότερο αποσπασματική προσέγγιση, ενταγμένη στην ευρύτερη οργάνωση του χώρου. Έτσι μπορεί να ενισχυθεί η συνοχή, η βιωσιμότητα και η ανθεκτικότητα της ορεινής ενδοχώρας.

Πλεονεκτήματα του προτεινόμενου προτύπου:

- Τουριστική διάχυση και αποσυμφόρηση δημοφιλών προορισμών.

- Ενίσχυση της τοπικής παραγωγής και δημιουργία προστιθέμενης αξίας, η οποία θα παραμένει στον εκάστοτε τόπο.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής για τους κατοίκους μέσω αναβάθμισης υποδομών.
- Διατήρηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος.
- Σύνδεση τουρισμού με άλλους κλάδους (γεωργία, μεταποίηση, εκπαίδευση).
- Ανάδειξη της Ήπειρου ως πρότυπου βιώσιμου προορισμού στον ελλαδικό χώρο.

Η μετάβαση από το προηγούμενο, αποσπασματικό και καθοδηγούμενο αναπτυξιακό πρότυπο προς ένα νέο συμμετοχικό μοντέλο δεν είναι απλώς μια επιλογή, αλλά μια αναγκαιότητα. Το νέο αυτό πρότυπο δεν προϋποθέτει μόνο τεχνικές λύσεις και επενδύσεις, αλλά και την καλλιέργεια μιας νέας αναπτυξιακής κουλτούρας, μιας κουλτούρας συνεργασίας, προγραμματισμού και σεβασμού στο τοπίο, την τοπική κληρονομιά, τον πολιτισμό και τον άνθρωπο.

Η εργασία τεκμηριώνει ότι το ζητούμενο για τον ελληνικό ορεινό χώρο δεν είναι απλώς η αύξηση της τουριστικής επισκεψιμότητας, αλλά η δημιουργία ενός ποιοτικού, θεματικού, δικτυωμένου και βιώσιμου τουρισμού, που να αναδεικνύει την ταυτότητα του τόπου, να αξιοποιεί τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους. Η Ήπειρος μπορεί να αποτελέσει την αρχή αυτής της προσπάθειας, εφόσον οι πολιτικές σχεδιασμού και οι μηχανισμοί υλοποίησης βασιστούν σε συμμετοχικά σχήματα, διατομεακή συνεργασία και επαρκή χρηματοδότηση.

Η επιδίωξη είναι ο ορεινός χώρος να πάψει να λειτουργεί ως παθητικός διαχειριστής επισκεπτών και να μετατραπεί σε ενεργό πυρήνα ανασυγκρότησης και βιώσιμης ανάπτυξης. Η Ήπειρος, με τον πλούτο του φυσικού και πολιτισμικού της τοπίου, μπορεί να αποτελέσει ένα δυναμικό πεδίο εφαρμογής ενός τέτοιου μοντέλου, συμβάλλοντας όχι μόνο στην ενδογενή της ανάπτυξη, αλλά και στον επαναπροσδιορισμό του τρόπου με τον οποίο προσεγγίζουμε τον τουρισμό στην ελληνική ύπαιθρο του 21ου αιώνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αθανασόπουλος, Κ. (2010). Ορεινός Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ήπειρο. Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Αυγερινού, Β., Κουρτεσάς, Χ., & Ρέππας, Α. (2014). Εναλλακτικός και αειφόρος τουρισμός. Αθήνα: Κριτική.

Dologlou, S., & Kotsios, T. (2015). Οι απόψεις των Ελλήνων ταξιδιωτών του βουνού για τον ορεινό τουρισμό κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού: Ανάλυση βάσει ερωτηματολογίου. *Tourism Review*.

Dologlou, N., & Kotsios, A. (2015). Τουρισμός και δραστηριότητες στη φύση: Οι προτιμήσεις των επισκεπτών σε ορεινούς προορισμούς της Ελλάδας. \[Άρθρο].

Δυτική Εργολαβική. (n.d.). Ο Δυτικός Οδικός Άξονας Β – Ν: Κρίσιμος διάδρομος σύνδεσης με την Ήπειρο. Ανακτήθηκε από: <https://www.ditikiergolaviki.com/%CE%B9%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CF%8C%CF%82-%CE%BB%CE%AF%CE%B3%CE%B1-%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B9%CE%B1/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). *Horizon 2020 – Framework Programme for Research and Innovation*. Brussels.

Ελληνική Δημοκρατία. (2009). Προεδρικό Διάταγμα 49Δ/12.02.2009: Χαρακτηρισμός της περιοχής των ορεινών όγκων Τζουμέρκων, Περιστερίου και χαράδρας Αράχθου ως Εθνικό Πάρκο και καθορισμός χρήσεων γης, όρων και περιορισμών. ΦΕΚ 49/Δ/2009. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελληνική Δημοκρατία. (2009). Προεδρικό Διάταγμα Β' 1138/11.06.2009: Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον

Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού. Φ.Ε.Κ. Β' 1138/11.06.2009. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελληνική Δημοκρατία. (2013). Προεδρικό Διάταγμα Β' 3155/12.12.2013: Έγκριση τροποποίησης Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού. ΦΕΚ Β' 3155/12.12.2013). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελληνική Δημοκρατία. (2024). Προεδρικό Διάταγμα Α 106/15.7.2024 (ΥΠΟ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ): Έγκριση Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελληνική Δημοκρατία. (2018). Προεδρικό Διάταγμα Α.Α.Π. 106/15.7.2024 (ΥΠΟ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ): Έγκριση Αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Ηπείρου και Περιβαλλοντική Έγκριση αυτού. ΦΕΚ Α.Α.Π 286/28.10.2018. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

ΕΥΔ ΠΑΑ. (2023). Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης Ελλάδας.

Γουργιώτης, Σ. (2004). Ορεινές περιοχές και πολιτική ανάπτυξης: Έννοιες, προβλήματα και διαστάσεις. Πρακτικά Συνεδρίου Ορεινών Περιοχών.

Γουργιώτης, Σ. (2007). Ορεινός Χώρος και Πολιτικές Ανάπτυξης στην Ελλάδα. Αθήνα: Εκδόσεις Ζήτη.

Γουργιώτης, Σ. (2012). Η Χάρτα Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου. Αειχόρος.

INSETTE. (2019). Περιφέρεια Ηπείρου: Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2018. Αθήνα: INSETTE Intelligence.

INSETTE. (2023). Paving the way for sustainable tourism growth. Ανακτήθηκε από [<https://insete.gr/wp->

content/uploads/2023/07/INSETE_Sustainability_Report.pdf](https://insete.gr/wp-content/uploads/2023/07/INSETE_Sustainability_Report.pdf)

Καραγιάννης, Σ., & Τσέτσης, Σ. (2004). Αγροτουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη. Αθήνα: Παπαζήσης.

Καρανικόλας, Ν., & Μαρτίνος, Ν. (1999). Η εγκατάλειψη της γεωργικής γης στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Κοκκώσης, Χ., & Τσάρτας, Π. (2001). Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον. Αθήνα: Κριτική.

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα, Ε. (2011) Ειδικές Και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Αθήνα: Κριτική.

Κοκκώσης, Χ., & Τσάρτας, Π. (2019). Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Αθήνα: Κριτική.

Κοκκώσης, Χ., & Ψυχράμη, Μ. (2015). Αγροτική Ανάπτυξη και Πολιτικές στην Ε.Ε. Αθήνα: Κριτική.

Κοπάνας, Α. (2017). Βιώσιμη ανάπτυξη στον ορεινό όγκο των Γρεβενών: Τα συγκριτικά περιβαλλοντικά και πολιτισμικά πλεονεκτήματα της περιοχής και η δημιουργία εκπαιδευτικού αστρονομικού πάρκου \[Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας].

Κοπανάς, Γ. (2017). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην Ελλάδα: Δυνατότητες και προοπτικές \[Διπλωματική εργασία, ΠΑΔΑ].

Κορομηλά, Χ. (2021). Βιώσιμος τουρισμός και η εφαρμογή του στην ελληνική πραγματικότητα. Τουριστικές Μελέτες, 15, 45–62.

Κορομηλά, Ι. (2021). Η τουριστική ανάπτυξη του Πηλίου: Προκλήσεις – Προοπτικές \[Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας].

Κυπριζλής, Κ.-Ο. (2024). Πολιτικές και στρατηγικές χωρικού σχεδιασμού για τον ορεινό όγκο της Ελλάδας: Η περίπτωση της Τοπικής Κοινότητας Σαμαρίνας Ν. Γρεβενών \[Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου].

Λουλάκης, Μ. (2011). Πολιτικές για τον Αγροτικό και Ορεινό Χώρο στην Ελλάδα και την Ε.Ε. [Σημειώσεις πανεπιστημιακού μαθήματος]. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

ΜΕ.Κ.Δ.Ε. (2003). Ορεινές περιοχές: Υφιστάμενη κατάσταση και προτάσεις για αναπτυξιακές κατευθύνσεις. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Μιχαηλίδου, Ε., & Ρόκος, Δ. (2016). Η ΚΑΠ και η πληθυσμιακή συρρίκνωση στις ορεινές περιοχές: Αξιολόγηση πολιτικών. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 146.

Περιφέρεια Ηπείρου. (2011). Επιχειρησιακό – Στρατηγικό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου. Ιωάννινα: Περιφέρεια Ηπείρου.

Πολύζος, Σ. (2015). Χωρική Οργάνωση και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.

Ρόκος, Δ. (2001). Ο Ορεινός Χώρος στην Ελλάδα και η Ανάπτυξή του. Αθήνα: ΕΜΠ – ΜΕ.Κ.Δ.Ε.

Σωτηριάδης, Μ., & Βαρβαρέσος, Σ. (2003). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και πολιτισμική ανάπτυξη. Αθήνα: Σταμούλης.

Τσιλιμίσκας, Γ., & Γουργιώτης, Α. (n.d.). Χωροταξικός σχεδιασμός: Δέκα μαθήματα θεωρίας (Όγδοο κεφάλαιο: Ειδικά ζητήματα χωροταξικού σχεδιασμού: ορεινός χώρος). Αθήνα: Εκδόσεις Κάλλιπος.

Τσιλιμίσκας, Γ., & Γουργιώτης, Σ. (2023). Ανάπτυξη και διακυβέρνηση στον ορεινό χώρο: Προκλήσεις και προοπτικές. Επιστημονική μελέτη.

Trip-Travel.gr. (2023). Εναλλακτικός τουρισμός στην Ήπειρο. Ανακτήθηκε από [\[https://www.trip-travel.gr/enallaktikos-tourismos-taxidi-stin-hpeiro/\]](https://www.trip-travel.gr/enallaktikos-tourismos-taxidi-stin-hpeiro/)(<https://www.trip-travel.gr/enallaktikos-tourismos-taxidi-stin-hpeiro/>)

Typos-i.gr. (2022). Τουριστικές υποδομές και στατιστικά στοιχεία της Ηπείρου. Ανακτήθηκε από <https://typos-i.gr/article/2021-ti-ekane-toyristika-h-hpeiros>

Υπουργείο Γεωργίας. (2000). Καθορισμός ορεινών περιοχών στην Ελλάδα.

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ). (2018). Περιφερειακό χωροταξικό πλαίσιο για την Περιφέρεια Ηπείρου. Υπουργική Απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/78523/1208. ΦΕΚ ΑΑΠ 286/28.11.2018.

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ). (2023). Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων, Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου.

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2023). Ειδικό χωροταξικό πλαίσιο τουρισμού (υπό διαβούλευση). Αθήνα: ΥΠΕΝ.

Υπουργείο Τουρισμού. (2023). Πολιτική για τις ορεινές περιοχές και την ανάδειξη του τουρισμού φύσης στην Ελλάδα. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Τουριστικής Πολιτικής.

ΥΠΕΧΩΔΕ. (2000, 2009, 2013, 2024). Ειδικά χωροταξικά πλαίσια για τον τουρισμό. ΦΕΚ Β' 1138/2009, 3155/2013.

ΥΠΕΧΩΔΕ. (2001). Σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης 2000–2006. Αθήνα.

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών. (2007). Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο αναφοράς 2007–2013. Αθήνα.

Χλέτσος, Θ., & Κρητικός, Α. (2004). Πολιτική συνοχής και περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (Ξ.Ε.Ε.). (2020). Σκοπός, λειτουργίες και υπηρεσίες. Ανακτήθηκε από grhotels.gr

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Commission of the European Communities. (1988). The Future of Rural Society (COM(88) 501 final). Brussels. Ανακτήθηκε από <https://aei.pitt.edu/5214/1/5214.pdf>

Conseil National de l'Évaluation Commissariat Général du Plan. (1999). Évaluation des politiques publiques en faveur de la montagne. Paris.

Dax, T. (2004). Regions with geographical handicaps: Issues for rural development. Paper presented at the OECD Conference on Innovation and the Rural Economy, Finland.

Dologlou, N. (2009). Τουρισμός σε ορεινές περιοχές: Προβλήματα – ανάγκες. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη και οικότουρισμός. [Άρθρο]. Διαθέσιμο στο: (PDF) Τουρισμός σε ορεινές περιοχές. Προβλήματα-ανάγκες. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη και οικότουρισμός

Dexler, J., et al. (2016). Mountains for Europe's Future. A Strategic Research Agenda. Euromontana. Ανακτήθηκε από https://www.researchgate.net/publication/302406738_Mountains_for_Europe%27s_Future_A_Strategic_Research_Agenda

European Commission. (2023a). LEADER/CLLD explained.

European Commission. (2023b). Rural Development 2014–2020 – Greece Factsheet.

European Court of Auditors. (2022). LEADER and community-led local development: Encouraging results, but delivery remains complex. Special Report No. 10. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Network for Rural Development (ENRD). (2021). Leader and CLLD Overview.

Kapos, V., Rhind, J., Edwards, M., Price, M. F., & Ravilious, C. (2000). Developing a map of the world's mountain forests. In *Forests in Sustainable Mountain Development* (pp. 4–19). CAB International.

MacDonald, D., et al. (2000). Agricultural abandonment in mountain areas of Europe: Environmental consequences and policy response. *Journal of Environmental Management*, 59(1), 47–69.

Messerli, B., & Ives, J. D. (2000). *Mountains of the World: A Global Priority*. New York: The Parthenon Publishing Group.

Mutana, S., & Mukwada, G. (2018). Mountain tourism development: The case of the Drakensberg Mountains. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 7(1).

OECD. (2011). *Regions and Innovation Policy*. OECD Publishing.

OECD. (2020). *Rural Well-being: Geography of Opportunities*. OECD Publishing.

OECD. (2023). *Rural Outlook 2023 – Policy Highlights*. Paris: OECD Publishing.

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Wallingford: CABI.

UNEP. (2005). *Making Tourism More Sustainable – A Guide for Policy Makers*. Paris: United Nations Environment Programme.

UNWTO. (2013). *Sustainable Tourism for Development*. Madrid: World Tourism Organization.

EY CUP NETWORK. (2023). *Κατευθύνσεις για την Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών στην Ε.Ε.*